జాజిమల్లి

(నవల)

శ్రీ అడివి బాపిరాజు

ఆదర్శగ్రంథమండలి, విజయవాడ

జాజిమల్లి

ఆదర్శప్రచురణ

ప్రథమ ముద్రణ 1951

ద్వితీయ ముద్రణ 1957

తృతీయ ముద్రణ 1961

వెల : రెండున్నర రూపాయలు

ముద్రణ :
విశ్వశ్రీ ప్రెస్, విజయవాడ-1

అంకితం

భారత పురోభివృద్ధికి పురుషులతో
సమభాగం పంచుకొని ముందంజ వేస్తున్న
ఆంధ్ర స్త్రీకి

జాజిమల్లి

చూళిక

త్యాగరాజనగరంలో వివిధ పుష్పజాతుల పొదలు వృక్షాలు వికసించిఉన్న తోటమధ్య శ్రీమతి గీతాదేవి, అంటే పద్మావతి, వెంకట్రావుల మేడ ఉంది.

పద్మావతి బిరుదనామం గీతాదేవి !

గీతాదేవిజీవితంలో ఈనాటికీ పూవులు అన్నిరంగులతో, వివిధ సౌరభాలతో నిండార వికసిస్తున్నవి.

గాంధర్వదేవతై, ఉత్తమాంధ్రకర్ణాటకవాణిలో దివ్య మధురార్ద్రితమైన కంఠంతో సర్వరాష్ట్రీలవారిని సమ్మోహితుల, ఆనందపరవశుల చేయగలిగిన పద్మావతికి, సంగీతలోలురైన ప్రజలు "గీతాదేవి" అని బిరుదును సమర్పించారు.

ఆమె కంఠంవిప్పి, రాగం ఆలపించినప్పుడు అర్ధవికాసితములు, పూర్ణవికాసితములైన పూవులు జడులు జడులుగా కురుస్తవి. ఆమె పల్లవి ప్రస్తావనచేస్తే వివిధసౌరభాలు సుళ్ళు దెసలు కలయజల్లుతాయి. ఆమె కీర్తనఎత్తితే అమృతాలువాకలుకట్టి సర్వజీవితాలూ ప్రవహించిపోతాయి.

ఆమె ఆ ఉదయం జాజిమల్లె పందిరికడ నిలుచుండి అరవిచ్చిన మొగ్గలుకోస్తూ పాటపాడుకుంటున్నది.

ఆమె తోటలో లేని పూవులు మదరాసులోనే లేవు. బోగైన్‌విల్లాలు, డాలియాలు, గులాబులు, చేమంతులు, కార్నేషనులు, నాగలింగాలు, జాజి, సన్నజాజి, విరజాజి, చెట్టుమల్లె, బొడ్డుమల్లె, గుత్తిమల్లె, రేకమల్లె, జినియా, దయాంతస్, తోటంతా పూవుల జాతులే.

పూవుల వెండిసజ్జలోకి పూవులు కోస్తూఉండగా నరసింహమూర్తిమాస్టారు రెండేళ్ళబాలకుని ఒకణ్ణి ఎత్తుకు వచ్చాడు.

"అమ్మ...పూలు కోత్తోన్ని" అన్నాడా బాలుడు.

"ఒరే నాన్నా! అప్పుడే తాతయ్యగారిభుజం ఎక్కావు?" అంటూ పద్మావతి పూలసజ్జ మేస్టారుకిచ్చి, బాలకుణ్ణి తా నందిపుచ్చుకొన్నది.

"పూవు—తే..." అని బాలుడు, తల్లి చేతుల్లో ఎగిరి అల్లరిచేస్తున్నాడు. ఇంతట్లో బుచ్చి వెంకట్రావు కూతురుచేయిపట్టుకొని తోటలోకి వచ్చాడు. బుచ్చి వెంకట్రావు పద్మావతి భర్త. "చూడు పద్మా! నీ కూతురు నాట్యం నేర్చుకుంటుందట. సంగీతంలో వాళ్ళ అమ్మకన్న గొప్పదవుతుందట. నా దగ్గిర ఒకటే కోతలు!" అని వెంకట్రావు పకపక నవ్వాడు.

"అవునమ్మా! నాపాట చాలా బాగుంటుందని నువ్వు అనలేదేమిటి?" అని అయిదేళ్ళ సాగరిక నాట్యంచేస్తూ పాట పాడడం ప్రారంభించింది.

నరసింహామూర్తిమాష్టారు తాళం వేయసాగారు. తాను తలిదండ్రులతో, నరసింహామూర్తిమాష్టారుతో ఆ మధ్య చూచిన కుమారి నటసుందరి భరతనాట్యంవలెనే అద్భుతంగా నాట్యంచేస్తూ మునిగించింది.

తన బాలికను చూస్తూఉండగా పద్మావతిమనస్సులో ఆమెజీవితం యావత్తూ సినిమావలె తేలిపోతూ ప్రవహించి జరిగిపోయింది.

పువ్వులు, పూవులే ప్రోవుగాజన్మించిన సాగరిక; తనకు పరమేశ్వరుడైన భర్తపోలికలతో, మురళీ మనోహరుడైన బాలగోపాలునిలా "వ్యాసమూర్తి" తనబాలుడు; ఆ తోట, తనభర్త, తనకు చిన్ననాటి గురువై, తన కుటుంబానికి సంరక్షకుడైన నరసింహామూర్తి మేష్టారు; అన్నీ కరిగిపోయి, సముద్రతీరంలో సముద్రహోరు శ్రుతిగా జీవిత మూర్ఛన రచించుకొనే తన పల్లె ప్రత్యక్షంఅయినది.

ప్రథమ గుచ్ఛము

1

పువ్వులనుచూస్తే ఆనందపడని బాలిక ఎవరు? పువ్వులు జన్మచాలించి పూబోడులై పుడతాయో, పూబోడులే అవతారాలు చాలించి పువ్వులయి పుడతారో! పద్దాలు చిన్న బాలిక వాళ్ళింటిదగ్గిరవున్న నాగమల్లి చెట్టుపువ్వులు వానాకాలంలో జల్లులుజల్లులుగా రాలుతూవున్నప్పుడు, తెల్లవారుతూనే లేచి, ఆ చిరిగిపోయిన తాటాకుబుట్టలో పోగుచేసి ఏవేవో అర్థంకాని, అర్థానికి అతీతమైన, చిన్న బిడ్డల వెర్రిపాటలు పాడుకుంటూ పోగుచేసేది. "అమ్మా! యీయాళ ఎన్నిపువ్వులు దొరికాయో! ఏంటనుకున్నావు. ఈవేళ ఈ పువ్వులన్నీ ఎట్టి జడేసుకుంటానమ్మా!" అని వాళ్ళ పూరిగుడిసెలో గంతులు వేసేది.

"మల్లెలు మల్లెలు కాడల మల్లెలు
జల్లులు జల్లులు తెల్లని మల్లెలు"

అని ఓపాట సంపూర్ణమైన యాసతో పాడుతూ ఆ బుట్టను తన హృదయానికి అదుముకొని "ఓ అమ్మా! జడ యెయ్యవంటే?" అని తల్లిని ప్రశ్నించింది.

ఇంక ఏమి పువ్వులుంటాయి ఆమె ఈ చిన్ననాటి జీవితంలో! వాళ్ళఅయ్య పనిచేసే దశరథరామిరెడ్డి పొలంలో సంక్రాంతిరోజులలో వికసించే బంతిపూవులూ, బొడగ

బంతిపూవులూ, సీతామ్మవారిజడపూవులూ, బంగారం ముద్దలు పొద్దుపొడుపు పూవులూ.

రకరకాల గోంగూరపూవులు చెవుల్లో పెట్టుకొన డానికి ఎంత అందంగావుంటాయి. అందుకనే వాటిని పూర్వ కవులు కర్ణికాపుష్పా లనేవారు. గోంగూరపూవులలో ఎన్ని రంగులున్నాయి. ఎరుపు, నీలం, తెలుపు, పసుపు, చంద్ర బింబాలులా విచ్చియున్న ఆ పువ్వులహృదయంలో మధుర రాగము, రాగవర్జిత విరాగహరితమై పుష్పాడులు ప్రసరిస్తూ పాలయించివుంటుంది. దూరాన ఆవలి చిట్టడివిలో కొండ తంగేడుపూవులూ, మోదుగపూవులూ, వానకాలంనాటి దిరిశనపూవులూ ఆమెకు ఎంతో ఇష్టం.

ఆమెకు తల దువ్వడానికి నూనెలేదు. వాళ్ళదొర రెడ్డిగారింట్లో యిచ్చిన నువ్వులనూనె, కూర తాళింపు కోసంమాత్రం సరిపోయేది.

బిరుసైన ఉంగరాలజుట్టు తుమ్మెదరెక్కలలా నిగనిగ లాడుతూవున్నా, సంస్కారంలేక బాగా పెరగక తొలకరి చిరుమబ్బుల్ని నలుదిక్కులకూ ప్రసరిస్తూ ఉండేది. దొరబం డ్లకు చక్రాలయిరుసులకు చుట్టిన నార తడపడానికి చిక్కని ఆముదం తెచ్చేవాడు తన అయ్య. అది నవ్వుకుంటూ చేతు లకు రాసుకొని తలంతా పులుముకొనేది. తల్లి దువ్వుకొనే కర్రదువ్వెనతో చేతులు పడిపోయేటట్లుగా దువ్వుకొని, తల్లి దగ్గరకు పరుగెత్తి జడ వేయించుకొనేది. అమ్మయ్య! అప్పుడు పెట్టుకొనేది పువ్వులు. ఆ బిడ్డ 'వద్ది' పల్లెవాళ్ళ ఎట్టి చంద నంబొమ్మ!

2

ఎంత నికృష్టమైన జీవితం పల్లెజాతివారిది? వారిని పల్లీలంటారు. వారిలో పెద్దలు కొందరు అగ్నికులక్షత్రియుల మని పిలుచుకుంటారు. అలాంటివాళ్ళు యజ్ఞోపవీతాలు కూడా వేసుకుంటారు. వారిగ్రామం 'కావలి'కి నాల్గుమైళ్ళ దూరములోఉంది. అది గ్రామమేమిటి? అది పల్లెవాళ్ళ చిన్నపల్లె. ఆ బాలిక పూర్వీకులు అనాదికాలంనుంచీ సముద్రంలో పడవలు కట్టుకుపోవడం సాయంత్రానికి పడవలు చేపలతో తిరిగిరావడం. ఆ చేపలు ఎండబెట్టి ఎండుచేపల క్రింద ఎగుమతిచేయటం, లేక పచ్చిచేపలుగా ఎగుమతిచేయటమో, అలాంటి వ్యాపారముచేసి జీవితం సాగిస్తూండేవారు.

ప్రాణాలు ఒడ్డి, పడవడు చేపలు పట్టుకొనివచ్చినా మధ్యవర్తకుల పాళ్ళన్నీపోగా ఇంక వారికి మిగిలేది ఏముంటుందిగనుకా? అందుకని ఆమె అయ్య దశరథరామిరెడ్డి గారికి పాలేరుపని చేస్తుండేవాడు. దానా, దీనా ఆతడి పెద్ద కుటుంబం ఆకలిగీత దాటకుండా బ్రతుకుదారిలో ప్రయాణం చేస్తుండేది.

ఆమె తాత, అవ్వ, పెద్దయ్య, అయ్య, చిన్నయ్య, వాళ్ళందరి బిడ్డలు, ఆమె అన్నదమ్ములు, అక్కచెల్లెళ్ళు మొత్తం వారి రెండుమూడు గుడిసెల్లో అందరూ కలిసి ముప్పైఆరుగు రుండేవారు. ఏటిలో వలలువేసి చేపలు పట్టినా, సముద్రంలోకి పోయి చేపలుపట్టినా, ఆ పాటు అంతా మగవాళ్ళదే. తట్టలతో కావలీ, బిట్రగుంటా పోయి అమ్ముకురావడం వరకు ఆడవాళ్ళది.

తమ బట్టలన్నీ చేపలవాసనకొట్టేవి. తమ యిండ్ల చుట్టూ చేపలవాసన. ఇల్లంతా చేపలవాసన. చివరికి వళ్ళంతా చేపలవాసనే! వారి పూర్వీకురాలైన మత్స్యగంధి చరిత్ర ఎవరు వినలేదు! ఆమె జీవితములో పరాశరుడు ప్రవేశించి ఆమెను యోజనగంధిని చేసినాడు. ఈ బాలిక పద్దాలు జీవితములో బుచ్చి వెంకన్నలు పరాశరుడూ, శంతనుడూ కూడా!

3

పద్దాలుకు పదహారోఏడు వచ్చింది.

సముద్రం మథించిన లావణ్యాలు సుడులు సుడులుగా ఆమెలో చేరుకుంటున్నాయి.

చింపిరిజుట్టు పొడుగై, ఉంగరాలు తిరిగి, లోతు సముద్రాల నీలాలై, సముద్రం ఆవలిగట్టు కాటుక కొండలై నిగనిగలు తేలింది.

ఆమెకు యవ్వనంవచ్చి రెండేళ్ళయింది.

ఆ పల్లెవాళ్ళలో పల్లెనాయకుడు వీరాస్వామికొడుకు బుచ్చి వెంకన్న. అతనికి పద్దిని ఇవ్వడానికి వారిరువురి చిన్నతనంలోనే నిశ్చయంచేశారు పెద్దలు. ఉక్కు విగ్రహం లాంటి బాలుడు, సముద్రం మొసలిలాంటి శక్తివంతుడు. నల్లమద్దిచెట్టులా కమ్మెచ్చులు తిరిగిన కండలుకట్టిన దేహంతో బార ఈతలో సముద్రములో ఎంతదూరానికైనా వెళ్ళేవాడు.

బుచ్చివెంకులంటే పద్దికి ఎనిమిదోఏటినుంచీ ప్రాణమే. ఆనాటికే వాడు ఒక్కడూ తెరచాప ఎత్తి నావ నడుపుకుపోయేవాడు! ఎంతదూరమైనా సముద్రంలోనికే! మాటలు తక్కువ, చేతకు ఎప్పుడైనాసిద్ధమే. తన పల్లెలో ఏపనివచ్చినా, అంత చిన్నతనంలోనూ అతడు ఎన్నడూ వెనుదీయలేదు. ఆమెకు పన్నెండువచ్చింది. అతనికి పదహారో ఏడు వచ్చింది. అప్పుడే వీళ్ళిద్దరి పెండ్లి చేయడానికి సంకల్పించారు. పెళ్ళి మూడురోజు లుండనగా బుచ్చి వెంకన్న పడవ సముద్రములో మాయమైపోయింది. ఆ చుట్టుప్రక్కల పల్లెవాడలలో పల్లెనాయకులందరూ అతనికోసం ఆ తీర మంతా గాలించారు. ఆ బాలకునికోసం పల్లెవాడలన్నీ గగ్గోలుపుట్టాయి.

పద్దమ్మ దుఃఖానికి మేరలులేవు. ఆ లేతహృదయం చితికిపోయినట్లే అయింది. వారంరోజులకి పెన్న సముద్రంలోచేరే ప్రదేశానికి తెరచాప ఎత్తుకొని కొనవూపిరితో ధైర్యం చెడకుండా వచ్చి చేరుకున్నాడు బుచ్చి వెంకన్న. ఈ సంగతంతా చెప్పి కావలిలోఉన్న ఒక అయ్యవారిని అడిగితే ఆయన బుచ్చి వెంకన్నరోజులు మంచివికావనీ, రెండేళ్ళవరకూ బుచ్చి వెంకన్నకూ, పద్దమ్మకూ పెండ్లి చేయవద్దనీ సలహా యిచ్చాడు.

పద్దమ్మకు పదహారోయేట బుచ్చి వెంకన్నకు ఇర వయ్యోయేట వాళ్ళిద్దరకు పల్లెపాకలలో ఎన్నడూ ఎరుగని

వేడుకలతో పెళ్ళిచేశారు. కెరటమూ కెరటమూ కలిసిపోయి నట్లు, గాలీ గాలీ ఒరుసుకుపోయినట్లు, ఏరులో ఏరుసంగమించి నట్లు, వారి జీవితాలు కలిసినవి. రెండు తిమింగిలములులా వారు ఉప్పొంగినారు. సముద్రాల ఈదులాడినారు. రెండు కృష్ణడేగలలా వారు మైమరపులతో ఆకాశాల తేలిపోయి నారు !

ఇంతలో ప్రపంచపు బ్రతుకుమార్గాల జటల మారెమ్మ, ఢాకినీదేవి యుద్ధము అవతరించింది. జపాను యుద్ధరంగంలోకి దిగింది. భారతీయయువకు లెంతమందో కడుపుకోసం యుద్ధంలోకి జేరేరు. ఎంతమందో సరదాకోసం యూనిఫారము వేసికొన్నారు. చాలామంది ఏసంగతీ తెలియ కుండా మాయమాటలు నమ్మి సైన్యాలజట్టులలో జేరిపోయి నారు. అలాగే యుద్ధములోకి వెళ్ళిపోయినాడు బుచ్చి వెంకన్న. తాను పద్మకోసమే యుద్ధానికి వెళ్ళనిశ్చయిం చాడు. వెళ్ళాడు.

చేరిన ఆరునెలల్లో కోహిమారంగానికి వెళ్ళవలసి వచ్చింది. మరి ఆరునెలలు తిరగకుండా యుద్ధంఆగిపోయింది. టకటక సైనికవేషంలో జేబునిండా డబ్బుతో సంచులనిండా చిత్రవిచిత్రమైన వస్తువులతో, సువాసన నూనెలతో, రంగు రంగులసబ్బులతో, ఫేసుపౌడర్లతో, రిబ్బన్లతో లోలకు లతో అనేకరకాల వెన్నెలలులాంటి చీరలతో యింటికి వచ్చాడు బుచ్చి వెంకట్రావు జమాదారు.

4

తనపల్లెలో తనవాళ్ళతో ఉండడానికి యిష్టంలేక పోయింది బుచ్చివెంకట్రావుకు. నచ్చి కావలిలో మకాము పెట్టాడు. తాను చేపలవర్తకము ప్రారంభించాడు. పెళ్ళానికీ తనకూ చదువుచెప్పటానికి ఒక మేష్టర్ని పెట్టుకున్నాడు. పెళ్ళాన్ని పద్మావతీ అని పిలిచాడు. తాను బుచ్చి వెంకట్రావయినాడు! పద్మావతి కంఠం ఎంత మధురమైనది? ఆమె చిన్నతనంలోనే-

"ఏడుకలూ పెళ్ళి ఏడుకలూ
భూమంత పందిరే
పువ్వుల తోరణాలు
బూరాలు ఊదారు
ఏడుకలూ పెళ్ళి ఏడుకలూ
పడవెక్కి తెడ్డేసి
నడిసముద్రాన్ని చేరి
ఆలిచిప్పల మద్దె ముత్యాల జాలరులు
ఏడుకలూ పెళ్ళి ఏడుకలూ."

అని తల్లితోపాటు చేపలు ఎండవేసేటప్పుడుగాని, అయ్య యిచ్చిన చేపల్ని బుట్టలో తీసుకొనివచ్చి అమ్మకు అందిచ్చేటప్పుడుగాని, సన్నటి రొయ్యపప్పు రంగూన్ యెగుమతి కోసం తండ్రితోపోయి బుట్టలలో కట్టేటప్పుడుగాని వెన్నెల రాత్రుల ఒడ్డుకు తేలుకుంటూవచ్చి పాటపాడేటి ఉప్పునీటి కెరటాలతో కలిపిగాని ఆమె గొంతెత్తి ఎన్నోపాటలు

పాడుతూఉండేది. ఆ పల్లెవార్ల వేడుకలలో, ఉత్సవాలలో పద్మమ్మ పాడకపోతే అవన్నీ పరిమళాలులేని పువ్వులులా అయిపోయేవి. అడవిపువ్వులకు దోహదాలుకావాలా అందమైన సువాసనలను వెదజల్లడానికి! కావలిలో ఆ బాలిక గొంతువిని ప్రయివేటు మేష్టరు "ఏమండీ వెంకట్రావుగారు! మీ వాళ్ళకు సంగీతం చెప్పించండి" అని ప్రోత్సహించాడు. అప్పుడే పద్మావతిజీవితములో నరసింహమూర్తి మేష్టారు ప్రవేశించాడు.

సముద్రపు ఒడ్డున పాలసముద్రపు కెరటాలులా ఉబికి ఉన్న ఆ ఇసుకతిన్నెలలో ఆటలాడుకుంటూ, నత్తగుల్లలు ఏరుతూ, శంఖాలు ప్రోగుచేసుకుంటూ, రంగురంగుల పీతల్ని తరుముతూ కూరకు పనికివచ్చే పెద్దపీతల జోలికిపోకుండా ఆటలాడుకునే పల్లెబాలికలకు ఆ సముద్రం అవతలఒడ్డున ఏమున్నదో ఏమి తెలుసు? కెరటాలు ఎందుకు పుడతాయో వాళ్లు ఆలోచిస్తారు. సముద్రపులోయల్లో ఏ రాక్షసి నిట్టూర్పులు విడుస్తూవుంటే ఆ కెరటాలు ఏర్పడుతాయో? ఉతుకు ఎఱుగని పేలికలైన పరికిణీచొక్కాలుధరించి మహారాజకుమార్తెలా గంతులు వేస్తూ ఆడుకొనే పద్మాలుకు, సూర్యోదయాలు, సూర్యాస్తమయాలు, సముద్రానికి ఇవతలఒడ్డు అవతలఒడ్డు, సముద్రుని పోటూ పాటూ, సముద్రుని పెండ్లాము నదీసుందరి రాక పోక, తోలుబొమ్మల ఆటలులా జరిగిపోయేవి.

ఎందుకు అందమైన బట్టలు కట్టుకోవాలో తెలియక పోయినా రంగురంగుల కొత్తపరికిణీలు చక్కని పల్లెవాటు

లను, చుక్కచుక్కల రవికెలు కావాలని చిన్నతనంనుంచీ వాంఛించేది పద్దాలు.

పెద్దవాళ్ళయిళ్ళలో తిండికోసము ఏమివండుకుంటారో అవి పద్దాలు ఎప్పుడూ ఊహించుకోనయినా ఊహించుకోలేదు. అనుకుంటే ఇంకా చిక్కటి గంజీ, ఇంకా చిక్కటి సంకటీ ఇంకా పెద్దవి చేపలు, కోడిమాంసపుకూరలు ఉంటాయి. అంతకన్నా ఏమిటో అవి ఎప్పుడైనా అనుకొన్నదేమో! కాని కావలిపట్టణపు బజారులలో మిఠాయి అంగడులమీద అమ్మే ఆ నోరూరిస్తూ ఘుమఘుమలాడే అవేనో పకోడీలు, కారంపూసా, అవి తన అయ్య పాలిపనిచేసే రెడ్డిగారింట్లో తింటారుకాబోలు అని అనుకుండేది.

ద్వితీయ గుచ్ఛము

1

ఎన్నో అందాలు ఎందరిజీవితాలలోనో ప్రత్యక్షం కాకుండానే, భావమాత్రంగానైనా దర్శనంఇవ్వకుండానే ఈ జగత్తు నడిచిపోతూఉంటుంది. కాని ప్రాథమికమైన సౌందర్యభావం మానవులందరిజీవితంలోనూ వికసించిఉండనే ఉంటుంది. జీవితాన్ని నిజంగా అర్థంచేసికోలేని కర్కశ వాదులు రెండుచేతులా ఆ శాస్త్ర అందాన్ని కూలద్రోసుకొని ధూళినిండినదారులలో యాత్ర సాగిస్తారు.

పల్లెటూరివారి జీవితాలలో కవిత్వమూ, సంగీతమూ నిత్యకర్మలో అంతర్భాగమైపోతాయి. అనతల ఒడ్డులేని సముద్రము, లోతు తెలియని కడలి, పద్దాలుకు ఎప్పుడూ ఏవో చిరుగాలులు ప్రసరించిన యేటిఅలలులా, ఆలోచనలను ఉద్భవింపచేసేది.

పల్లెవారికి సముద్రం ఒక మహారాజస్నేహితుడు. కాబట్టే వాళ్ళజీవితాలలో అనంతమైన దూరాలు, లోతులు, లోతులుమించిన పారాలు! వాళ్ళు ఓడలునిర్మించే విశ్వకర్మలూ, ఆ ఓడలు దెసలకడపలకు తేలిపోజేసే నావికులూ కాగలిగారు.

పద్దమ్మకూడా తండ్రి తెప్పనావమీద చేపలకోసం ఉదయ దిశాంచలాలు దాటి వెళ్ళేటప్పుడు తానూ వెళ్ళింది. ఉప్పునీళ్ళలో చేపపిల్లలా ఈదగలిగేది. ఎంతమునిగినా, లోతులందని నీలజలాలు, ఎంత ఈదినా దూరమందని కెర టాలు; కొండవిరిగినట్లు ఒడ్డుకు దొర్లిపడే తరంగాలు, ఆకా శాలతో గుసగుసలుపోయే కల్లోలాలు; ఏకడనుంచి, ఏకడకు పోతాయో తెలియని అవ్యక్తవాంఛల్ని ఎన్నో అందిస్తూ ఉండేవి.

ఏడుసముద్రాలకూ పెంపుడుబిడ్డ పద్దమ్మ. ఆ సము ద్రాల అమృతంఅంతా పద్దమ్మలో నవనవలాడుతూఉండేది. ఆ జవ్వనికంఠమూ లావణ్యాందాల్చింది.

సంగీతంమేష్టారు నరసింహామూర్తి నేడు పద్మావతి అయిన పద్దాలుకు గాన విద్యాశిక్షణ ప్రారంభించాడు. కెర టాలలోని, తుఫానులలోని, ఆకాశనీలాలలోని అనంత దూరాలలోని మాధుర్యాలు వాకలుకట్టించుకొన్న ఆమె కంఠం ఆ శిక్షణకు ఎలా లొంగుతుంది? సముద్రానికి ఆన కట్టలు కట్టగలరా? లోతులకు కొలతలు వేయగలరా? నర సింహామూర్తి కష్టపడి కర్ణాటకబాణి సంపాదించుకొన్న సంగీతంమేష్టారు. కావలిలో, కావలిచుట్టుప్రక్కల గ్రామా లలో, సంగీతసభలుచేసి "పాటకుడు" అని పేరుపొందిన వాడే! అయితేమాత్రం సంగీతసముద్రాలకు వారధులు కట్ట డానికి ఆతడు శ్రీరామచంద్రుడా ఏమన్నా !

2

పద్మావతి ఒంటినిండా నగలుదింపాడు బుచ్చి వెంక ట్రావు. ఆనాటికి అవి పదమూడువందల ఏభైరూపాయల మూల్యంకలిగిన బంగారం నగలు. తాను పెద్ద చేపలవర్తకు డవుతున్నాడు. యుద్ధంలో దేశాలుతిరిగివచ్చినవాడవటం చేత ఇంతో కొంతో లోకజ్ఞానం సంపాదించుకున్నాడు. దేశాలుతిరిగేవారికి దుమ్ముధూళిలా అక్కర్లేదనుకొన్నా జ్ఞానం కాస్త అంటుకుతీరుతుంది. కాని ఇది ఏమిటీ అని ప్రశ్న వేసుకొనేయోగంతో బయలుదేరిన పురుషునికి అతడు ఎంత తక్కువబుద్ధి శ్రేణిలోవాడైనా లోకజ్ఞానం బాగా వచ్చితీరుతుంది. బుచ్చి వెంకట్రావు తన జీవితానికి నిచ్చె నలు అమరించి, పైకి వెళ్లాలి అన్న పట్టుదల కలిగిన సంకల్ప జీవి. అతడు సముద్రదూరాలు ఈదుకువెళ్ళిన మనిషి. యుద్ధంలో రంగూనుకు వెళ్ళినప్పుడు సముద్రం ఓడమీద దాటినవాడే! ఏరేవైనా సముద్రానికి అవతల వొడ్డు రేవు కాదు. సముద్రంవేరు, రేవులు వేరు. రేవులన్నీ సముద్రానికి సేవకులనంటివి అని బుచ్చివెంకట్రావు ఊహించుకొన్నాడు.

తాను తన జీవితంలో గొప్పవాడవటం తన పద్మా వతికొరకే. తనకూ తన పద్మావతికీ ఒకసారే చదువురావాలి. తన జీవితం చెట్టు అయితే ఆ చెట్టంతానిండి వికసించిన పూవులప్రోగు పద్మావతి. పూవులు లేని చెట్టుకు అందమే లేదు. చెట్టు లేక పూవులు ఎట్లా వికసించగలవు?

ఇద్దరికీ ఒకడే ప్రయివేటు మాష్టరు. ఇద్దరికీ ఒకే పాఠాలు చెప్పుతున్నాడు ఆ మాష్టరు. పద్మావతి దబ్బున గ్రహిస్తుంది. దబ్బున మరచిపోతుంది. బుచ్చి వెంకట్రావు ఒక పట్టాన పాఠం త్వరగా గ్రహించలేడు. గ్రహించిన పాఠం త్వరగా మరచిపోడు. కాబట్టి తన భార్యకు తానే రెండవ గురువైనాడు వెంకట్రావు. ఏ పాఠమైనా నాలుగు సార్లు త్వరగా గ్రహించి వెంటనే మరచిపోయిన తరువాత ఐదవ సారి పద్మావతికి పాఠం శాశ్వతంగావచ్చేది. ఈ విధంగా ప్రవాహాలు సుళ్ళు, ప్రవాహాలు సుళ్ళుగా వారిద్దరి జీవితాల లోకి జ్ఞానం ప్రవహించుకురాసాగింది. ఆ జ్ఞానంతో పాటు లోకానికి కప్పివున్న తెరలు ఒక్కొక్కటే పైకి చుట్టుకు పోసాగాయి.

పద్మావతి భర్తను తన్ను కూడా ఈ ప్రదేశాలకు ఆ ప్రదేశాలకుతిప్పి ఉత్తమ గాయకుల పాటలు తాను వినేటట్టు చేయవలసిందని ప్రార్థించింది. వాళ్ళిద్దరు సంగీతసభలకు మద్రాసుకు వెళ్ళసాగారు. వారిద్దరూ రామేశ్వరంవరకు ప్రయాణంచేసినప్పుడు దర్శనంచేసికొన్న తంజావూరు, చిదంబరం, శ్రీరంగం, మధుర, రామేశ్వరం మొదలైన దివ్యక్షేత్రాలలో ప్రత్యక్షమైన దేవాలయాల రీతిగానే కర్ణాటకబాణి వుంటుంది. రాగాలు, మూర్ఛనలు, కీర్తనలు, గతులు, తాళాలు, క్షేత్రాలై, మండపాలై ఉత్తుంగ గోపురాలై, విమానాలై పద్మావతికి గోచరించినవి. ఆమెకు ఆనందము కలిగినది, భయము వేసినది.

ఏ సుబ్బులక్ష్మో, శమ్మంగుడో, కర్ణాటకసంప్రదాయ ప్రపంచమును ఇంద్రజాలికులులా ప్రత్యక్షంచేసేటప్పటికి పద్మావతి దిగ్భ్రమచెంది అతిలోకమైన దివ్యమాధుర్యంలో మైమరచిపోయి స్థాణువులా అయిపోయేది.

పద్మావతి : నా కీలాంటి సంగీతం ఏలా వస్తుందండీ? ఈ రాగాలపోకడలే నా గ్రహణశక్తికి మించిపోతున్నాయి. నేను ఎన్నాళ్ళు తపస్సుచేస్తే ఆ తపస్సు ఎన్నిజన్మలు వీడని దీక్షతో ఆచరిస్తే, నాకు ఈలాంటి సంగీతం అబ్బ గలదు? ఎందుకు నాకు ఈ సంగీతం చెప్పించడం. ఆ సుబ్బులక్ష్మి అమృతప్రవాహంముందర నా కంఠం ఉప్పు నీళ్ళకాలవలా కనపడుతుంది.

బుచ్చి వెంకట్రావు : ఓసి వెర్రినాగమ్మా! ఒక్కరోజులో సుబ్బులక్ష్మి తనకున్న యావత్తు సంగీతశక్తితోను వ్రాఢి పడిందా? ఎన్నిసంవత్సరాలు కష్టపడిందో. నేను లక్షాధి కారిని కావాలంటే ఒక్కరోజులో కాగలనా చెప్పు.

పద్మ : అంతవిద్య మన నరసింహమూర్తి మాష్టారు చెప్ప గలరనేనా?

బుచ్చి : నరసింహమూర్తి మాష్టారు కావలిస్టేషను అనుకో. ఇంకా బిట్రగుంట, నెల్లూరు, గూడూరుజంక్షను, చెన్న పట్టణం ఉన్నవి కదా?

పద్మ : ఎన్నివుంటే ఏమండీ? నా కెట్లావస్తుంది ఆ సుబ్బ లక్ష్మి కంఠం.

బుచ్చి : ఎవ రందాలు వారివి; ఎవరి గొప్పలు వారివి. ఏమంటావ్ ! నీ కంఠలో తీపి ఆ సుబ్బులక్ష్మి కంఠంలో కనపడేలేదు ! ఎవరికున్న గొప్ప వారిది.

పద్మ : ఐతే నన్ను పట్నం తీసికెళ్ళో లేకపోతే దక్షిణాదికి తీసుకుపోయో గొప్పవారిదగ్గర సంగీతం చెప్పించండి.

3

బుచ్చి వెంకట్రావు ఎండురొయ్యి పప్పు ఎగుమతి మద్రాసునుండే చేయ సంకల్పించాడు. తన ఆఫీసు కావలి నుండి మద్రాసుకుమార్చాడు. కావలినుండి మద్రాసువరకూ ఉండే పల్లెగ్రామాలలో పల్లెవాళ్ళను తన కంపెనీకే వారి రొయ్యపప్పు అమ్మేటట్టుగా ఏర్పాటుచేసికొన్నాడు. తన ఆఫీసు వాల్టాక్సురోడ్డులో కుదుర్చుకొన్నాడు. తను కాపురంఉండే యిల్లు రాయపేటలో కుదుర్చుకొన్నాడు. బ్రహ్మప్రళయంమీద ఊరంతా జల్లిస్తే ఆ ఇల్లు దొరికింది. భార్యకు సంగీతం చెప్పే నరసింహమూర్తి మాష్టారునుకూడా తీసికొనివచ్చాడు.

పద్మావతికి చెన్నపట్నం వచ్చినప్పటినుంచీ జీవితం ఒక అనంతమాలికలా అయిపోయింది. కావలసినన్ని జాజి పూవులు. కావలి వచ్చినప్పుడే ఆమెకు మొదటిసారి జాజి మల్లె ప్రత్యక్షమైనది.

ఒక్కొక్కవస్తువు ఒక్కొక్కరి జీవిత ప్రవాహాన్ని నూతనపథాలకు త్రిప్పుతుంది. ఒక్కొక్కపువ్వు ఒక్కొక్క బాలిక బ్రతుకునే మారుస్తుంది. పెద్దజాజిపువ్వును మదరాసులో జాజిమల్లిపూవు అంటారు. తెలుగుదేశంలో పెద్ద జాజి అని మాత్రమే పిలుస్తారు. అసలు జాజికి మల్లికి ఉద్భవించిన పువ్వు అయివుంటుంది. అటుమల్లిపువ్వులోని సౌందర్యాలూ ఉన్నవి. ఇటు జాజిలోని సుకుమారతా ఉన్నది. ఏదో వివశత్వంకలిగించే మత్తువాసన, నక్షత్రరూపమై, నక్షత్రలోకాల ఆవలిదశలకు కొనిపోయే రూప సౌందర్యము, స్వచ్ఛ జాజిమల్లి పూవులో నృత్యమాడుతూ ఆమెకు గోచరించినవి. ఆమె మల్లిపూవు ఎరుగును; నాగమల్లి పూవులూ ఎరుగును. నాగమల్లిచెట్లు వాళ్ళ పల్లెదగ్గరనే ఉన్నవి. వర్షాకాలం రాగానే అవి చక్కగా వికసించి వాన జల్లులతోపాటు పూవులు జల్లులు జల్లులై కురుస్తవి. తెల్ల వారగట్లే లేచేది పద్మాలు వాటిని ఏరుకోటానికి. చెవులలో జూకాలుగా అమరించుకొనేది. దండలుగుచ్చి మెడలో వేసుకొనేది. తన చింపిరిజుట్టులో అలంకరించుకొనేది. ఒక్కొక్క పువ్వూ ముచ్చికతెంపి ఆ పువ్వులోని తియ్యటి పాలను తాగేది. సన్నగా బూరాలు ఊదేది.

ఆ నాగమల్లిపువ్వులు జాజిమల్లి ఎదుట సామ్రాజ్ఞి ఎదుట రాణులులా అయిపోయినవి. నాగమల్లి మల్లియ పీఠానికి దారిచూపిస్తుంది. మల్లిక జాజిమల్లి సింహాసన వితర్దిక కడకు గౌరవంగా తీసికొని వెడుతుంది.

కావలిపట్నంలో తాను తన భర్త కాపురంపెట్టిన మొదటి వసంతమాసంలో ఈ జాజిమల్లిపువ్వులు అమ్మకా నికి వచ్చినప్పుడు, ఏమిటి ఈ కొత్తరకం పూవులు ఇంత అందంగా ఉన్నాయేమిటి అనుకొన్నది. జీవితం అడుగు భాగాలలో దాగుకొనిఉన్న ఎన్నో కాంక్షలనూ, ఆశయా లనూ ఈ జాజిమల్లిపూవుల వాసన రేకెత్తించినది. ఎక్క ఎక్క పైకి ఎక్క, ఏదో ఒక మహానది ప్రవహించి క్రిందికి దిగే పర్వతసానువుల చరియల అనుసరిస్తూ, ఎక్కుతూ, కొండలు దాటుతూ, ఆ నదీబాలిక ఉద్భవించే పరమరహస్య ప్రదేశాలకే, ఆ జాజిమల్లి వాసనలు తీసికొనిపోతున్నట్లుగా ఆమె మనస్సునకు ఉవ్విళ్ళు కలిగించేది.

చెన్నపట్నంలో అన్నీ జాజిమల్లిపూలే! అరటి దొప్పలలో దొంతరలు; దండల చుట్టలు, తక్కెడతో తూకాలు; జాజిమల్లియతో సంగమిస్తూన్న కనకాంబరాలు, మరువం కురువేరులున్న కదంబమాలలు; మదరాసు జాతీ కుసుమవైభవ సమృద్ధమైన మహానగరం.

ఎన్ని కాంక్షలు ఆ నగరంలో ఉద్భవించనున్నాయో! తీరనికలలు, గాఢవాంఛలు, ఉత్కృష్టమైన ఆశయాలు జాతీ కుసుమ పరిమళ సంఘాతాలై మదరాసునగరంలో ఎన్ని బ్రతుకులలోనో పుట్టి పెరిగి, మహాఝంఝులై గాలివానలై పోతున్నాయో!

4

నరసింహామూర్తి సంగీతంమేష్టారు వాళ్ళింటిలోనే మకాం. నెమ్మదిగా సంగీతంమేష్టారు వంటబ్రాహ్మణుడూ అయ్యాడు; పద్మావతికి పితృదేవుడూ గురువూ అయ్యాడు. పద్మావతి కనుముక్కు తీరుగల అందమైన ముఖముకల పడుచు. ఆమెలో నాగరికతస్థానం ఏర్పరచుకొన్నప్పటి నుంచీ ఆమెకున్న నీలోత్పలకాంతి ఉజ్వల శ్యామలకాంతి కాజొచ్చింది. శరీరం సామ్యాంగ పరిపుష్టమై కాకతీయశిల్ప బాలికా సౌందర్యం మూర్తించుకొన్నది.

సంగీతంమేష్టారు నరసింహామూర్తికి పల్లెపడుచు పద్దాలు ఏవో పరమరహస్యాల పాలసముద్రతరంగాలలో నుండి అవతరించిన లక్ష్మిలా గోచరమయ్యేది. పల్లెవారికి ఈ అందాలు ఎక్కడనుంచివచ్చాయి? కాశీరాజుకు మత్స్య గ్రంథి చేపగర్భంలో దొరికినట్లు ఈ పద్మావతికూడా ఏ సముద్రపు అలలలో కొట్టుకువచ్చిన వరుణదేవుని కొమరిత ఏమో! నల్లవారున్నారు. వారు తెల్లచీర కట్టుకుంటే చీర నల్లబడిపోతుందేమో అన్నట్టుంటారు. కాని పద్దాలు నలుపు రంగు ఆకాశనీలంలా, సముద్రంలోతుల గరుడపచ్చల నీలంలా నరసింహామూర్తికి దర్శనంఅయ్యేది. జూకామల్లి పూవుల నీలంలోఉన్న ఆర్ద్రిత ఆమె శరీరచ్ఛాయలో వికసించిఉన్నదని నరసింహామూర్తి అనుకున్నాడు.

నరసింహామూర్తి : ఏమమ్మా పద్మావతీ! ఏదో పైత్రిపేటు మాష్టరునుపెట్టి మీఆయన నీకు ఏదో వానాకాలం

చదువు చెప్పించాడు. నిజంగా సంగీతరహస్యాలే అర్థం కావాలంటే చదువుకూడా బాగా వచ్చితీరాలి అమ్మాయి.

పద్మావతి : ఇక్కడకూడా ప్రయివేటుమాష్టారును పెట్టించుకోవచ్చు కాదుటండీ!

నర : ప్రయివేటుమాష్టరుచదువు ఆటా పాటలచదువు. ఏదయినా స్కూలులో చేరి చదువుకోవాలి. ఆ చదువు నకు ప్రయివేటుమాష్టరుచదువు బలమిస్తుంది.

పద్మ : ఇంత పెద్దదాన్ని ఇప్పుడు స్కూలుఏమిటండీ మాష్టారూ?

నర : ఆంధ్ర మహిళాసభలో చేరరాదూ. వాళ్ళు బెనారసు యూనివర్సిటీ ప్రవేశపరీక్షకు పంపిస్తారు. రెండేళ్ళల్లో టింగురంగా అని ఇంటర్మీడియట్‌లో చేరవచ్చును.

పద్మ : ఇవాళ మా వారిని అడుగుతానుండండి. ఒక్కప్పుడు నాకు ఈ చదువెందుకు బాబూ అనిపిస్తుంది. ఈ పట్టణ వాసం, ఈ మోటారుకార్లు ఈ గడబిడల్లో ఏమి ఆనందం ఉంటుందీ? మా పల్లెల్లో ఆ సముద్రంవొడ్డునే ఆ ఏటి కాడనే ఎంతో ఆనందంగా ఉండేది.

నర : ఇక్కడమాత్రం సముద్రం లేదటమ్మా.

పద్మ : ఇక్కడ సముద్రం సముద్రంలా అనిపించదండీ.

నర : అక్కడ కెరటాలు ఇక్కడా ఉన్నాయి. అక్కడ ఇసుక ఇక్కడా ఉంది.

పద్మ : ఎట్లా అయినా ఆ సముద్రం వేరు, ఈ సముద్రం వేరు. ఇన్ని లక్షలజనంలో సముద్రం మన సముద్రంలా

కనిపించదు. ఎవరి సముద్రమో చూడడానికి వచ్చినట్లుగా వుంటుంది. మాష్టారూ ఈ సముద్రంలో చేపలు దొరుకుతాయీ.

నర : అదేమిటమ్మా! పొద్దున్నే తెప్పలుకట్టుకొని మీ వాళ్ళెంతమందో తెల్లారగట్టే సముద్రంలోకి వెళ్ళి పోతారు. పది పన్నెండు గంటలకు తిరిగివస్తారు. తెప్పల నిండా కావలసినన్ని చేపలు పట్టుకువస్తారు.

పద్మ : అవి విదేశీ చేపలేమో ?

నర : మంచిదానవే !

పద్మావతి ఆంధ్రమహిళాసంస్థలో చేరింది. బుచ్చి వెంకట్రావు తాను అగ్నికుల క్షత్రియులమని చెప్పాడు. ఆంధ్రమహిళాసభ విద్యాలయంలో చేరినప్పటినుండీ పద్మావతికి దీక్ష ఎక్కువఅయింది. రాత్రింబవళ్ళు చదువే. మహిళాసభ విద్యాలయంలోఉన్న బి. ఏ. పాసయిన ఉపాధ్యాయినిని ఒకరిని ఆమెకు ప్రయివేటు మాష్టరుగా కుదిర్చాడు బుచ్చి వెంకట్రావు.

మద్రాసు వచ్చినప్పటినుంచీ బుచ్చి వెంకట్రావు వ్యాపారం వృద్ధిఅయింది. వచ్చిన ఆరు నెలలలో ఆతనికి ఎనిమిది వేలు లాభంవచ్చింది. భర్తను ఆంధ్రమహిళాసభకు దగ్గరగా ఇల్లు అద్దెకు పుచ్చుకోమని పద్మ పోరుపెట్టింది. సలివన్స్‌గార్డెన్స్‌లో చిన్న మేడ నూరురూపాయలు అద్దెకు కుదుర్చుకొన్నాడు బుచ్చి వెంకట్రావు. అందుకు వేయి రూపాయలు అడ్వాన్సు యిచ్చాడు.

చదువువస్తున్న భార్య బుచ్చి వెంకట్రావుకు నిత్య

నూతన విద్యామూర్తిలా, సౌందర్యదేవతలా కనిపించేది. చదువుకున్న బాలికలతో సహవాసాలు అలవరచుకొన్న పద్మావతికి ఏదో ఒక నూతనప్రపంచం సన్నిహితము కాసాగినది. చదువులు, దేశాలు, దుస్తుల విధానాలు, వివిధ భాషలు, రాజకీయాలు, అలంకరణలు, ఆనందాలు, శుచి, శుభ్రతలు పద్మావతికి అర్థంకాసాగినవి.

ఆమె ఇల్లు అలంకరించటం నేర్చుకొన్నది. తాను కడిగిన ముత్యంలా ఎప్పుడూ నిర్మలంగాఉండటం నేర్చుకొన్నది. వివిధ సువాసనలు, తమతమ, వ్యక్తిత్వాలతో ఆమెజీవితంలోనికి వచ్చి చేరినవి. తాను అర్థంచేసికొన్న ప్రతి సంస్కృతినీ ఆ బాలిక తన భర్తజీవితంలోకూడా ప్రవేశపెట్టాలని ప్రయత్నంచేయసాగింది. బుచ్చి వెంకట్రావు ఆమెకు దాసానుదాసుడైన శిష్యుడైనాడు. వారిద్దరికీ ఈ దైనందిన సంస్కృతి విద్యాశిక్షణ ఎంతో ఆనందం కలిగించే వ్యావర్తి అయినది.

ఇల్లు అలంకరించుకొనే పాఠం ఉపాధ్యాయిని చెప్పేది. చెప్పిన పాఠమెల్లా ఆచరణలోపెట్టాలని పద్మావతికి కుతూహలం. భర్తతో మారాంపెట్టేది. రోజుకు ఒక కొత్తరకంభావం బుచ్చి వెంకట్రావును వుక్కిరి బిక్కిరి చేసేది. ఇవాళ కిటికీలన్నిటికి పచ్చరంగు, ఎర్రరంగులు కలిగిన పువ్వులు, రేపు నీలంమీద తెల్లచారలు కలిగిన తెరలు, ఇవాళ పేముకుర్చీలు, రేపు రోజువుడ్డు సోఫా కుర్చీలు. "నీకేమైనా మతి పోయిందా" అంటాడు బుచ్చి వెంకట్రావు.

నరసింహామూర్తి మాష్టారు పద్మావతిభావాలన్నీ

వింటూ ఎంతో ముచ్చట పడిపోయేవాడు. ఎంతోకాలం సంగీతంలో ప్రయివేటుమాష్టరుగాఉండి నూరురూపా యలు నెల్లూరులో సంపాదించుకుంటూ కుటుంబం పోషించు కుంటూ ఉండేవాడు. నేడు అరవై రెండు ఏళ్ళు వచ్చాయి. భార్య పోయింది. బిడ్డలు లేరు. స్వచ్ఛమైన వెలనాటి బ్రాహ్మణకుటుంబానికి చెందినవాడు. పెద్దవాడవటంచేత నెమ్మదిగా పాఠాలు తగ్గిపోయినాయి. నెల్లూరువదలి స్వగ్రామమయిన కావలి చేరుకొన్నాడు. కావలి చేరుకొన్న కొద్దిదినాలకే బుచ్చి వెంకట్రావు 50 రూపాయలిచ్చి నర సింహమూర్తిగారిని భార్యకు సంగీతపుమాష్టరుగా ఏర్పాటు చేసినాడు. నేడు ఈ కుటుంబంతో తాను మదరాసు వచ్చాడు. తానింత వండుకొని వాళ్ళిద్దరిని వడ్డించుకు తిన మని ఇవతల పెట్టేసేవాడు. పద్మావతే ఆతనికి కూతురైంది. బుచ్చి వెంకట్రావు అల్లుడైనాడు. వీళ్ళిద్దరి దినదినాభివృద్ధి ఆతనికి నిత్య సంతోషకారణమైనది.

తృతీయ గుచ్ఛము

1

ఏమిటీ సంగీతం, ఎందుకూ ఈ సంగీతం అని పద్మావతి అనుకొన్నది. ఎవరైనా మధురంగా పాట ఒకటి పాడుతుంటే విన్నవారికి మైమరపు కలగాలి! ఏ రాగాలాపనలోనో, కంఠంలో ఏ గమకము వికసింపజేయటంలోనో, ప్రాణాలు కరిగిపోయి దొనదొన ఆనందరూపమై బాష్పాలు ప్రవహించివస్తాయి. అనుకుంటూ ఆమె రాగం ప్రస్తారము చేస్తూనేఉంది. ఆమె తన కంఠం పూర్ణవికసితంచేసి మూడు స్థాయిలలో పాడుకుంటూ తన గాన సౌందర్యానికి తానే మైమరచిపోయేది. ఆమెకు లోకమంతా సంగీతమయమా అని ప్రశ్న ఉదయించేది. చప్పుడుచేయవు అని అనుకొనే కదలికలలోకూడా ఏవో అస్పష్టరాగాలు ధ్వనిస్తూనేఉంటవి. నిట్టూర్పులో పున్నాగవరాళి ఉన్నదా? సాయంకాలపు మలయమారుతంలో మలయమారుతమే ఉన్నది.

సంగీతంలో సహచరియంవల్ల గాంధర్వపీఠాన్ని ఆర్జించటంవల్ల పద్మావతికి పగటికలలు ఎక్కువ కాసాగాయి. వాస్తవిక ప్రపంచముకన్న భావనాలోకం ఆమెకు ఎక్కువ నిజం కాసాగినది. వాస్తవికప్రపంచంలో అన్నీ అపశృతులే. ఒక అపశృతిని శ్రుతిగా దిద్దుకొనేటప్పటికి యింకొక

కొత్త అపశ్రుతి దాపరిస్తుంది. జీవితం నిత్య శోభనమయం చేసుకోవాలంటే నిత్య జాగరూకత అవసరంకదా?

పద్మావతికి పెళ్ళినాటిభర్త వేరు. ఈ నాటి భర్త వేరు. ఆనాడు తాను పద్దాలు, తన భర్త బుచ్చి వెంకులు. ఇద్దరూకలిసి తిరుపతికొండమెట్లు ఎక్కుతూఉంటే ఆమెకు తాను ఒక పర్వతం ముందర ఎక్కినట్లయిపోయింది. తన భర్తను యింకా చేపలవాసన పొదివికొన్నట్లే ఉన్నది.

నిద్రపోతూ గురకకొడతాడు. అతనికి లలితంగా ప్రణయవాక్యాలు సంకటం చేతకాదు. లాలించలేడు. అనునయించలేడు.

నిజమే! డబ్బు గణిస్తూన్నాడు. ఏ సిల్కు ఆర్టు పాలెస్ లోనో, ఏ బాలుసామి అయ్యర్ షాపులోనో చక్కని బెంగుళూరు చీరలు, బెనారెస్ పట్టుచీరలు, ఖద్దరు సిల్కు అద్దకం చీరలు, వెంకటగిరి, ఒరయూరు, కోయంబత్తూరు, పుల్లపాడు, నూలు నేత చీరలో బుచ్చి వెంకట్రావు కొనుక్కువచ్చి భార్యకు బహుమతులు ఇస్తూవుండేవాడు. సెకండుహ్యాండ్ హిల్‌మన్‌మింక్స్ కారు కొన్నాడు. భార్యను సినిమాలకు తీసుకొనివెళ్లేవాడు. బీచికి వాహ్యాళికి తీసుకువెళ్ళి భార్యతోపాటు సముద్రపువొడ్డున కూర్చునేవాడు.

ఆమెలో అసంతృప్తి, తొలకరివర్షం చినుకులు భూదేవి హృదయంలోకి ప్రసరించివచ్చినట్లు ప్రవేశించింది. ఈ జీవితంలో తనకేమి లోటున్నది? భర్త తనకున్న కోరికలనన్నిటిని నెరవేరుస్తున్నాడాయెను. బాగా సంపాదిస్తున్నాడు. బాగా ఖర్చుచేస్తున్నాడు. తన జీవితం యేదో ఓ ఉన్నత

పథాలకు యెక్కి వెళ్లేందుకు అతడు మెట్లు నిర్మిస్తున్నాడు. కాని డాక్టరుమూలం కనుక్కోలేని రోగికి కారణం తెలియ లేని చిన్నరోగంలా, ఆమెజీవితంలో అసంతృప్తి ప్రవేశిం చింది. మృగశిరా కార్తె రాగానే ఆకాశంలోకి చిన్నచిన్న కారుమేఘాలు మూలమూలలగా ప్రయాణించివచ్చినట్లు ఆమెహృదయం మారుమూలలా అసంతృప్తి చొచ్చుకు వచ్చింది.

ఆమెలోని స్త్రీత్వము నూతనపరిణామం పొందు తున్నది. ఆమె చదివిన చదువులలో జీవితానికి నూతనార్థాలు పొడసూపినవి. రాత్రిళ్ళు తన ప్రక్క నిదురపోయే భర్త ఆమెకు ఎవరో క్రొత్తవానిలా గోచరింప ప్రారంభించినాడు. ఇన్నాళ్లు యిరువురిజీవితాలు ఒకటిగానే ప్రవహించివచ్చి నవి. ఆమెకు అతడు జీవిత సర్వస్వము, ఒకనాడు తన జీవి తానికి పరమేశ్వరుడై తన ప్రపంచానికి చక్రవర్తియై తన ఆలోచనలు, హృదయము, ఆశయాలు, నిండియున్న తన ప్రాణసర్వస్వము. అణువు అణువున విడంబించియున్న ఈ పురుషుడు, ఈ రోజులలో ఎందుకు తనకు క్రొత్తవాడవు తున్నాడో?

2

ఒకనాడు పద్మావతీ బుచ్చి వెంకట్రావూ ఎన్నూరు వైపుకు కారుమీదపోయి వస్తున్నారు. అతనికి ఎన్నూరులో ఏవో కొన్నిచేపలవిషయం కనుక్కోవలసివచ్చింది. ఈనాడు ఆ ఎండిపోయిన ఉప్పుచేపలవాసన పద్మావతి భరించలేక పోయింది. ఆమెకు తలతిరిగి వాంతి వెళ్ళిపోయింది.

బుచ్చి వెంకట్రావు కంగారుపడిపోయి మంచినీళ్ళు ముఖముమీద చల్లి యెత్తుకు తీసుకొనివచ్చి కారులో పడుకోపెట్టి, ఇంటికితీసుకొనివచ్చినాడు. డాక్టరు వచ్చి మందు ఇచ్చినాడు. కొంచెము సేపటికి ఆమెకు బలమువచ్చి మామూలుమనిషి అయినది.

తన జీవితం ముందుకుసాగివచ్చిన వేగంతో తన భర్త జీవితం ముందుకుసాగిరాలేదు. అతనిరూపమే కర్కశమై ఆమెకు కనుపించినది. అతనిచుట్టూ ప్రసరించియున్న గంధమే నేడామెకు భరింపరానిదవుచున్నది. ఆతనిమాటలలో అపశృతులూ, అపస్వరాలు స్వచ్ఛజలాలతో ప్రవహించివచ్చే శైవాలినిలో రాళ్ళు దొర్లుకువస్తున్నట్లనుకొని, పద్మ భరింపలేనని భావించినది.

ఆమె అతనితో ఏకశయ్యాగతురాలు కాలేకపోయినది. ఆ భావమే ఆమెకు నానాటికి దుర్భరమైపోయినది. ఏదేని వంకతో ఆమె తనకు వేరేపడక ఏర్పాటుచేసికొన్నది.

"అదికాదుబావా! వంట్లో అంత బాగుండటంలేదు!"

"ఏమిటిజబ్బు! డాక్టరుగారుచెప్పినమందు పుచ్చుకోవు, ఎప్పుడూ ఏదో ఆలోచిస్తూవుంటావు. నవ్వులతో ఎప్పుడూ కలకలలాడే నీ ముఖము వానలుకురవని పొలంలా బిగుసుకొనిపోయి ఉంటున్నది. నిజంగా నీ వంట్లో బాగుండటములేదా? నీకు చీరలుకావాలా నగలుకావాలా? పద్మా నీవు ఏదో మారిపోతున్నావు!"

"నావంట్లో బాగుండటములేదుబావా. తిండి తిన్నగా

సహించటము లేదు. వళ్ళు అంతా నొప్పులుగా ఉంటున్నది రాత్రిళ్లు నిద్రపట్టదు"

"రా వెంటనే డాక్టరుగారిదగ్గరకు వెళ్లదాము ఇలాంటివి అశ్రద్ధచేస్తే కొంపలు ముంచుకువస్తాయి. అప్పుడు ఏమి అనుకున్నా ఏంలాభంలేదు."

"నావంట్లో కొంచెము నలతేతప్ప డాక్టరుని చూడ వలసినంత అవసరము లేదు. నువ్వు వట్టి కంగారుమనిషివి."

ఏమైనా బుచ్చి వెంకట్రావు హృదయంలో ఏదో భయం ప్రవేశించింది. ఎప్పుడూ నిర్మలమైన హృదయంతో చంటిబిడ్డలా ఆడుకొనే తన పద్మావతి ఏమిటి ఇలా అయి పోతున్నది? నిజంగా దానివంట్లో పెద్దజబ్బు ప్రవేశించిం దేమో! ఎలాగా? డాక్టరుదగ్గిరకు రాదు. కనుక దిట్టమైన డాక్టరు ఒకరిని ఇంటికేతీసుకొనివచ్చి పద్మాలుని పరీక్ష చేయించడం మంచిది.

ఆ మర్నాడు ఉదయం డాక్టరు లక్ష్మి అనే ప్రసిద్ధి వహించిన వైద్యురాలిని బుచ్చి వెంకట్రావు తీసికొని వచ్చి నాడు. ఆమె పద్మావతిని పూర్తిగా పరీక్షచేసినది. జ్వరము రావటంలేదా యెను. ఒళ్ళునొప్పులు మామూలే గాని, ఎచ్చటా ఎక్కువగా నొప్పిగాని పోటుగాని లేదాయెను. మొదట డాక్టరు లక్ష్మి బుచ్చి వెంకట్రావుమాటలు విని ఆమె గర్భవతేమోనని అనుకున్నది. అదీలేదు. ఇంక ఏమిటి?

పద్మావతికి వంట్లో ఏవిధమైనజబ్బూ లేదని నరములు నీరసించియుండవచ్చునని మానసికమైనవ్యాధ ఏదో ఆమెకు తెలియకుండానే వుద్భవించియుండవచ్చునని డాక్టరు లక్ష్మి

బుచ్చి వెంకట్రావును వేరే తీసుకొనివెళ్ళి చెప్పినది. అతడ్ని ఆమెకు సర్వదా సంతోషముకలిగేటట్లు చూడమని ఆమె నొక్కి చెప్పినది.

పద్మావతినిచూచి డాక్టరు లక్ష్మి, "పద్మావతమ్మ గారూ, శరీరసంబంధమైన జబ్బు ఏదీలేదు. కాని కొంచెం నరాలు సీరసించాయి, సరదాగా ఉంటూఉండండి. ప్రస్తుతం సంగీతంనేర్చుకోవడం ఆపి, నాలుగురోజులపాటు కాలక్షేపం చేయండి. రెండుమందులపేర్లు మీఆయనకువ్రాసి ఇచ్చాను. అవి పుచ్చుకునేవిధానమూ వ్రాసియిచ్చాను. ఒక్కొక్కటి రెండేసిబుడ్లు చాలు. మీవంటి సంగీతపాఠకులు ఎంతో ఆనందముగా గడపవచ్చుకదా ! సాయంత్రమపుడు మా ఇంటికి రండి. కొంతసేపు రోజూ కులాసాగా కాలక్షేపం చేయవచ్చును." అని సలహాఇచ్చినది.

పద్మావతి మందులు పుచ్చుకుంటున్నది. కాని ఆవిడ జబ్బేమీ నెమ్మదించినట్లు లేదు. రాత్రిళ్ళునిద్రలేక కూర్చొవడం సాగించింది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఊరికే ఎక్కిఎక్కి ఏడవడం, కొంచెం పని సరిగా జరగలేదనుకున్నా విపరీతమైన కోపంరావడం, చేతిలో ఏముంటే ఆ వస్తువుని నేలకేసి గట్టిగా బద్దలకొట్టడం, చీరెలు, రవికెలు చింపుకోవడం, గబగబా తలనుబాదుకోవడం ఆసహించాయి.

బుచ్చి వెంకట్రావు భయపడి దయ్యముపట్టుకుందేమోనని అనుమానపడి, కావలి తనవాళ్ళకు టెలిగ్రాము ఇచ్చాడు. అత్తగారు, మామగారు, తన తలిదండ్రులు,

ఇంకా ఇద్దరు ముగ్గురు చుట్టాలు చెన్నపట్నం చకా వచ్చారు.

చింతాద్రిపేటనుంచి దయ్యాలమంత్రగాడిని తీసుకు వచ్చారు. పద్మావతికి మరీ మతిపోయింది.

"ఏమిటండీ మీ గొడవంతానూ! మీకన్నా మతి లేదు, నాకన్నా మతిలేదు. నాకు దయ్యంపట్టడమేమిటి ? ఎందుకు బాధపడుతున్నానో నాకు తెలియదు. మనసంతా పాడై పోయింది. ఇలా దయ్యాలనీ, దేవతలనీ కుళ్ళుచేపలలో పొర్లాడే మనవాళ్ళ పిచ్చిభావాలన్నీ ఇంకా మిమ్మల్ని పట్టుకుని వేళ్ళాడుతూనేవున్నాయి. ఇవన్నీ ఇంతటితో ఆపు చేయండి. లేకపోతే నేను నిజంగా ఏ సముద్రంలోనో పడి పోతాను." అని పద్మావతి భర్తతో కేకలు వేస్తూ ఒక రకంగా ఏడుస్తూ చెప్పింది.

ఆంధ్ర మహిళాసభ కార్యదర్శిని పద్మావతికి "నాలుగు రోజులపాటు మహిళాసభలోనే మకాము పెట్టండి పద్మావతి గారూ! పిల్లలతో, ఈ మాష్టర్లతో కాస్త కాలక్షేపంజరిగి మీ మనస్సు నెమ్మదిస్తుంది" అని సలహాయిచ్చింది. ఆ సలహా బుచ్చి వెంకట్రావుకు నచ్చింది. వాళ్ళ చుట్టాలందరు బాగుందన్నారు. పద్మావతి వచ్చి మహిళాసభహాస్టలులో చేరింది. ఇదివరకల్లా విద్యార్థినిగా వుండనే వుంది.

3

ఆంధ్ర మహిళాసభలో చేరినదగ్గరనుండి పద్మావతి నెమ్మది నెమ్మదిగా శాంతించి ఆమెహృదయంలో ఏ మూలనో దాగికొనివున్న భయాలు మంచువలె మాయం కాసాగాయి. ఆ భయాలకు కారణమైన పరిస్థితులు ఆంధ్ర మహిళాసభలో లేవుకదా ?

తాను తనభర్తతో ఏకశయ్యాగతురాలు కానక్కర లేదు. హాయిగా ఏవిధముగా పురుషుని సంపర్కము లేని ఒక నిశ్చలత్వము ఆమెకు ఆంధ్రమహిళాసభలో దొరికినది. తోడుగా చదువుకునే బాలికలుగాని, ఇతరులుగాని అతి తెలివి తేటలుగా మాట్లాడుతారని కాదు; ఆధ్యాత్మిక చింతనచేసి వారు అక్కడ వున్నారనేకాదు; ఇన్నాళ్ళనుంచీ ఏ చిత్త వృత్తి తనలో వృద్ధిపొంది తనకు శాంతము దూరముచేసిందో ఆ చిత్తవృత్తికి కారణాలైన పరిసరాలనుంచి ఆమె విడివడి రావడమే పద్మావతికి శాంతం చేకూర్చింది.

సాయంత్రం వాళ్ళందరు సభకు ముందువున్న తోటలో చేరి కథలు చెప్పుకుంటూవుంటే తాను "ఊ"కొట్టేది. తనకు తెలిసిన కథలు చెప్పేది. వాళ్ళతో ఉయ్యాలలూగేది. కారమ్సుబోర్డులో పందేలువేసేది. డాక్టరు లక్ష్మి బుచ్చి వెంకట్రావుతోను పద్మావతితోకూడ వాళ్ళిద్దరూకొన్నాళ్ళ పాటు విడిగా వుండటమే మంచిదని సలహాఇచ్చింది.

బుచ్చి వెంకట్రావు ధనవంతుడు. ధనం తేనెవంటిది. తేనె ఈగలను ఆకర్షిస్తుంది. ధనం ఒకరకమైన ఈగజాతి

మనుష్యులని ఆకర్షిస్తుంది. వెంకట్రావుకు స్నేహితులకు కొదవేమిటి? మనుష్యులలో ధనము సంపాదించేవాళ్ళు మూడు జాతులుగా తయారవుతారు. ధనం, ఇంకా కావాలనుకునే వారు. వాళ్ళు ధనం పోగుచేయడంలో ఆనందం. ధనం పెంచడంలో పరమార్థం ధనం పెరగడమే. రెండోరకంవాళ్ళు తాముసంపాదించిన ధనం, తాము సంతృప్తిగా అనుభవించాలని కోరుకుంటారు. మూడోరకంవారు తాము సంపాదిస్తున్నట్లు లోకానికి తెలియాలి. తమ ఐశ్వర్యముచూచి లోకం దిగ్భ్రమచెంది అసూయపడిపోవాలి. అది వారి కానందం.

బుచ్చివెంకట్రావు యీ మూడురకాలుగాకూడా ఆనందంపడేవాడు. భార్య చక్కని నగలతో, అందమైన చీరలతో దేవలోకంనుంచి తిలోత్తమలా దిగివచ్చినట్లు కనబడుతూ తనతోపాటు సినిమాలకు రావడం, బీచికి రావడం ఎంతో ఆనందంగావుండేది. ఏమాత్రమూ బొద్దుకాకుండా చిన్ననాటి అంగసౌష్టవమూ, పరిపూర్ణతపొందిన శరీర సౌందర్యము కలిగి, లావణ్యము అమృతఘనీ సంగమ మొంది, పద్మావతి నేడు ఎల్లోరాలోని ముప్పదినాలుగవగుహలోని శచీదేవి విగ్రహంలా వున్నది.

ఆలాంటి భార్య ఈనాటి కాతనికి దూరమైనది. ఆమెకు స్వకీయమైన పరిమళము ఆమె తనప్రక్క నిదుర పోవునప్పుడు, మేలుకొని తన్ను లతలా చుట్టిఉన్నప్పుడు, తనతో సమంగా నడిచివచ్చేటప్పుడు, తనఅంకాసనం అలంకరించిఉన్నప్పుడు, తన్ను పొదివికొనిపోయినప్పుడు, ఆ

సురభిళము తన జీవితంలో భాగమైనది. ఆ సుగంధము నేడు తనకు దూరమైపోయింది.

ఏమి జరిగినది? ఎందుకు తన కామె ఇలా దూరమై పోయినది? ఆనందపూర్ణమైన తమ దాంపత్యపూర్ణిమను నేడు ఏ రాహుగ్రహము మింగివేసినది? పుష్పానికి పరిమళంలా తన చిన్నారిభార్యకు సంగీతము. నేడా సంగీతము ఆమెను ఎచ్చటికో లాక్కొనిపోతోందా? చిన్ననాటినుంచీ ఆ బాలిక తనకు వేయి తిమింగలాలబలం సమకూర్చేదికదా? ఆమెచూపుల రక్షణలో సముద్రపు మొసళ్ళన్నా భయపడక, అతివేగంగల ప్రవాహాలన్నా భయపడక ఎన్నిసార్లు తాను సముద్రంలో ఉరకలేదు!

తనకు చదువవస్తూ కవిత్వము అర్థమయ్యే ఈ రోజుల్లో, ఆమె తనకు వేయికాంతులతో దర్శనమిచ్చే ఈనాడు, ఆమెపెదవులలో ఉద్భవించినకాంతులలో నూరవ పాలు ఎరుపులలోనుండి పగడాలు పుట్టిఉంటాయి అని అనుకున్నాడు. ఆమె నవ్వితే తళతళలాడే పళ్ళ తళుకులలో నూరవపాలు ధగధగలోనుంచి ముత్యాలు పుట్టాయి అనుకున్నాడు. దట్టంగా, నల్లగా, ఒత్తుగా, పట్టులా ఉన్న ఆమెజుట్టు చీకటిలోనుండి నూరవపాలు నిగనిగలు సముద్రపులోతులై వుంటాయని బుచ్చి వెంకట్రావు సరిపోల్చుకునేవాడు.

పద్మావతి ఎందుకు వెళ్ళినట్లు? తానే దోషము చేసినాడు? ఆమెమనస్సు చెడిపోలేదుకదా? ఆమె ఎడబాటు నానాటికి అతనికి భరించరానిదై పోయినది. సినీమాలకు వెళ్ళే

వాడు. కథలు అర్థమయ్యేవికావు. అప్పటి కింకా మద్రాసు నగరంలో ప్రొహిబిషన్ రాలేదు. బుచ్చి వెంకట్రావు బసో టోకో, కాన్మెరాకో పోయి కొంచెం ఘాటైనవి ద్రాక్ష సారాయి, బీరులు, విస్కీలు, బ్రాందీలు వగైరాలు, మొదట సోడాలలోకలిపి, ఆ తరువాత ఏమీ కలుపకుండా సేవించడం ప్రారంభించాడు. తనపనియందు శ్రద్ధ తగ్గి పోయినది. జాగ్రత్త తక్కువయ్యేటప్పటికి ఆతని కంపెనీ వ్యవహారాలు చిక్కులుపడసాగినవి.

ఆతని పురుషత్వము స్త్రీస్పర్శను సర్వకాలము కోరే గాఢవాంఛతో నిండినది. స్త్రీశరీర సంచలిత సౌరభాలు ఆఘ్రాణించక ఒక్కనిమేషమైన ఆతడు మనలేకపోయినాడు. ఇంతవరకూ ఆతనిప్రపంచము ఆతనిభార్యే. నేడు ఆ ప్రపంచము శూన్యమైపోయింది.

4

పద్మకు కలలో ఎన్నిసార్లో భర్త కనపడేవాడు. ఆ కలలు ఒక్కొక్కప్పుడు హృదయబాధాపూర్ణమైన సంఘటనలతోనూ,ఒక్కొక్కప్పుడు ఉత్సాహసమ్మిశ్రితాను భవయుక్తంగానూ ఉండేవి.

ఎలావచ్చింది తనకీబాధాపూర్ణమైన పరిణామం ? ఎందుకు? ఏ మార్గాల తనజీవితం ప్రవహించబోతున్నది ? ఎంతవరకు? ఏదికోరి? దైవమనుకొన్నభర్తను వదలిపెట్టుకో గలిగిందే! తన చిన్ననాటినుంచీ తనతో ఆడుకొన్నవాడు,

లోకంఅందిచ్చే చేతులుపట్టుకొని, తనతోపాటు అతడున్నా పైపథాలకు నడిచివచ్చాడుకదా? ఏజీవితంజీవి స్తే ఆ జీవితాన్ని సమగ్రంగా అందిపుచ్చుకొని, దృఢమైన నడకలు వేయగల ధీమాగల్గిన మనిషి! అతనికి చేపలపేర్లన్నీ తెలుసు, వాటి గుణగణాలు తెలుసు, వాటి జీవితవిశేషాలన్నీ తెలుసు. సముద్రపు మొసలి (Shark) కాని, ఉకి చేపగాని, తూరగాని ఎదుటవచ్చినప్పుడుగాని, పడవని ఎదుర్కొన్నప్పుడుగాని, వానిబారినుండి ఎలా తప్పించుకోవాలో, కూడావుండే శూలభల్లెంతో వాటిని హతమార్చడంగాని అతనికి పూర్తిగా తెలుసు.

తన్ను పడవలో తీసుకువెళ్లేవాడు. ఆతడు తెడ్డు వేస్తే తాను తోలవేసేది. ఆతడు తెరచాపఎత్తి చుక్కాని కోలవేస్తూవుంటే తాను డమానుదగ్గర కూర్చొని,

"ఏదిక్కు పోతాదో
ఈ కడలి మన పడవ
ఆ తీరమేలేని
ఆకాశమే నీరు "ఏ దిక్కు"

పైకెగసి వాగుల్లో
పల పాల్తుంపర్ల
నీరాల బయలులో
దారడిగి దారంది "ఏ దిక్కు"

తెరచాప రెక్కలతో
తెల్లని పులుగై పడవ

మన వలపు రేవునకు
మనల నిరువుర చేర్చు "ఏ దిక్కు"

అని పాడుతూఉంటే తన బావ తన్ను చిరునవ్వులతో చూస్తూ తానూ ఒకపాట ఎత్తుకునేవాడు.

"వాగువాగులుకలిసి సాగు దారులఎంట,
వాగువడిలో తేలి వడివడిగ మన పడవ
నా ముందు నీ నవ్వు నా ఎనక నా నువ్వు
ఈ పడవ తెరలెత్తు మన బ్రతుకు దవుదవ్వు.

చతుర్థ గుచ్ఛము

ఏమీ తెలియనివాళ్ళజీవితమే ఆనందమయము. సముద్రంలో ఏరు కలిసేచోట, బెస్తలపల్లెలో ఏటిలో పోటూ పాటులూ, సముద్రంకెరటాలూ, ఆటలాడుకొనే యిసుక వొడ్డుల్లోనే, తాను బుచ్చివెంకులుగా వున్న నాటిజీవితమే ఏదిగుల్లూ లేకుండా ఏ పొగుల్లూతగలకుండా జరిగిపోయింది. వేసవిలో సాయంకాలం సముద్రదూరాలనుంచివచ్చే చల్లగాలిలా హాయిగాఉండేది. చేవపారిన కొబ్బరిమానుల్ని ఏటిలో ఈ దరినో ఆ దరినో, నిట్రాళ్ళుగా పాతి, పోటులో వలలుగట్టి, పాటులో చేపలను పోగుచేసుకొనే ఆనందం, బంగారునాణేలను ప్రోగుచేసుకొనేటప్పుడేనా దొరకదు కదా! ఈ ఆలోచనలు బుచ్చి వెంకట్రావుహృదయంలో మేఘాలై కమ్ముకువచ్చాయి. పద్దాలు ఎంత ఒడుపుగా చేపలను పట్టుకొనేది. ఔను, తాను గడగాలంవేసి, కాచుకుని ఉంటే, గంటలుగంటలు ఇంత చిన్న చేపైనా తన గేలం ముల్లుకు తగిలేదా ఏమన్నానా? ఇంతట్లో పద్దాలు పరుగు పరుగున వచ్చి "బావా! ఎన్ని చేపలట్టినావు? ఏంది! ఒక్క సేపయినా గాలానికి తగల్లేదేం? సూసుకో, నే మంత్రంబెట్టి ఎన్ని సేపల్లాగేస్తానో! హామ్, మంకాళీ హూాం మాంకాళీ ఓ యీశెడుసేపా పడవే" అంటూ గేలంగెడ చేత్తోపుచ్చుకొని తన అందమైనచేతులతో యిటూ అటూ కదిపేటప్పటికి జర్రని గేలంతాడు బిగువెక్కేది. "ఓ చేప పడింది. తాడుకికట్టిన బెండు మునిగిపోయింది. "తే! యిలాతే! నీవు

లాగలే''వని. తాననేవాడు; "ఓ లాగేయి. అబ్బో దిట్టమైన చేపే! నన్నే లాగేస్తున్నది" అన్నాడు. ఇద్దరూపట్టి నెమ్మదిగా వెనక్కి నడుస్తూ ఒక సరివిచెట్టువూత పట్టుకొని ఒక మూరన్నర "వంజరం" చేపని యువతలకు లాగారు! ఎంత తెలివితో పద్దాలు ఆ చేపను ఒడిసిపట్టుకొంది! తా మిద్దరూ కలిసి ఎన్నిమార్లు చందువా చేపలూ, సొరలూ, సముద్రపు పెద్ద రొయ్యలూ, పండుగొప్పలూ, సావిడాయిలూ, నెత్తళ్లూ అతినేర్పుతో పట్టుకొని ఆనందంపడలేదు!

ఆ తీయతీయనిదినాలు వెళ్ళిపోయాయి. తమజీవితం లోంచి చేపలవాసన పోయింది. కొత్తగావచ్చిన శాండల్ వుడ్ సబ్బువాసనా, పేరిస్ సెంటుల పరిమళాలూ శృతులు కలియక, తెచ్చుకోలు మాయై, ఎరువులు సొమ్ములైనట్లు కదా!

ప్రపంచజ్ఞానంవల్ల ఇదివరకు ఎరుగనివిషయాలు జీవితంలో క్రొత్తగా ప్రవేశిస్తాయి. ఈ చెన్నపట్నం బ్రతుకు ఎప్పుడూ ఆగని గందరగోళంతో, తగ్గని వేగంతో, అంతులేని కాంక్షలతో నిండివుంది. కోరి అంతు తెలియరాని దుఃఖాలు తెచ్చిపెట్టుకున్నాడు తాను.

ఆతనిఆరోగ్యం చింది, జలజల కండలపొంకాలు విరిగి ఉంది. ఆతనిబలం సముద్రం కెరటాలులా ఉప్పొంగుతూ ఉంటుంది. ఆతని స్త్రీవాంఛ ఉత్తమ మానవనైజ ధర్మయుక్తాపూర్ణము. ఎన్నడూ అది అతిగా ఉండలేదు. ఉత్తమంగా ఆరోగ్యవంతమై ఉండేది. నేడాతని సహధర్మచారిణి తన్ను ఒంటిగా వదిలి వెళ్ళిపోయింది. తనబ్రతుకు చుక్కాని

పోయిన నావలా అయింది. ఈ వాగుల్లో, వేగమైన ప్రవాహాల లాగుడులో, తననావ మునిగిపోవునో, ముక్కలవునో!

ఆతడు తనమనస్సులోని బాధను చంపుకోడానికై తన కులస్థులు నివసించే చేరీలలోనికి వెళ్ళేవాడు. ఎంత దుర్భరమైన జీవితం జీవిస్తున్నారు. వాళ్ళు గట్టిగా కాళ్ళు చాపుకుంటే మనిషి పట్టనంత చిన్నస్థలాల్లో కట్టుకొన్న గుడిసెలలో కాపురాలు—పరిసరాలు ఎన్నో కల్మషాలు కూడుకున్న ప్రదేశాలు. ఇంత పెద్ద చెన్నపట్టణంలో జీవిస్తూ ఒక్కరైనా సినిమాకు వెళ్ళి చూడగలుగుతారా? ఆఖరికి చీనాబజారులో, రోడ్డుప్రక్కన పెట్టుకొని అమ్మేవస్తువుల్లో ఒక్కఅణా సరుకైనా కొనుక్కొని ఆనందించగలరా! ఒకనాడైనా వారు కాఫీహోటల తెరుగుదురా! సంగీతం కచ్చేరులంటే ఏమిటో వారికి తెలుసా! ఎందరి జీవితాలలో నాట్యాలు నిండిపోయిఉన్నాయి! కాని ఒక్క నాట్యప్రదర్శనానికై యీ చుట్టాలు యీ ప్రజలు, యీ బెస్తలు, యీ చేపలుపట్టుకునేవాళ్లు వెళ్ళగలరా ? వాళ్ళకి సముద్రపు ఒడ్డున చిన్నపీతలులా బ్రతుకులే ఏనాటికీ రాసిఉన్నాయా అనుకున్నాడు.

ఎక్కడచూచినా వలలు - చేపలువుంచుకునే బుట్టలు! గేలాలు! కుళ్ళిపోయిన చేపల వాసన!!

ఏనాటికైనా, యీచేరీలు, తీర్చినవీధులతో, తోటల మధ్యవున్న సొగసైన యిళ్ళతో, శుభ్రమైన బట్టలుకట్టుకొని ఆడుకునే పిల్లలతో, పొందిక అలంకరించుకొని కళ్ళల్లో కాంతులు వెలుగుతూవుండగా ఆరోగ్యదేవతలులా నడిచిపోయే

స్త్రీలతో కలకలలాడిపోగలవా! తెచ్చినచేపలువుంచేందుకు, వాటిని బుట్టలు కట్టేందుకు, తర్వాత ఎగుమతిచేయడానికి వేరే ఒకటి ఫ్యాక్టరీలాంటి కర్మాగారం వుండవచ్చుగాక! అలాంటి సంస్థను శుభ్రంగా, శాస్త్రయుక్తంగా వుంచవలసి వుంటుంది. కర్మాగారానికీ, ఆ కర్మకూ జనకులైన బెస్తల జీవితానికీ యితర సంబంధమేమీ వుండకూడదు. వస్త్రాల ఫేక్టరీలో పనిచేసేవారి యిళ్ళలో దూది పడివుంటుందా?

ఆతడు గాలివానంత నిట్టూర్పు విడిచాడు.

2

ఆంధ్రమహిళాసభ విద్యార్థిను లందరు కలిసి వారి ఉపాధ్యాయినుల ఒద్దికలో ప్రత్యేకం బస్సుఒకటి కాంట్రాక్టు తీసుకొని, మహాబలిపురం వెళ్ళారు. బాలికలందరూ కలకలలాడుతూ ఆ ప్రదేశమంతా నిండిపోయారు. బొమ్మలు చూస్తున్నారు కొందరు, ఒక్కొక్క శిలతోటే నిర్మాణం చేసిన చిన్న ఆలయాలైన శిలారథాలకడకు పరుగిడిపోయారు కొందరు. కొందరు సముద్రతీరందగ్గరవున్న దేవాలయానికి పరుగెత్తారు. భీమునిపొయ్యి చూశారు. అర్జునునితపస్సు ఆశ్చర్యం పొందుతూ గమనించారు. వేణుగోపాలుని వెన్న ముద్ద చూశారు.

వాళ్ళకి శిల్పరహస్యాలు అర్థమయ్యాయి అనీకాదు, పల్లవశిల్ప విశిష్టత తెలిసిందనీకాదు! శిల్పసౌందర్యమే వారిని హత్తుకొన్నది. ఆ ప్రదేశముయొక్క మంత్రశక్తి వారందరిని ఆవహించింది. ఏ యుగా[illegible]టి అనుభూతులో,

ఏ మహాశిల్పుల దివ్యస్వప్నాలో, ఆ ప్రదేశంనిండి, ఆ క్షేత్రానికి వచ్చిపోయే యాత్రికులహృదయాలను స్పృశిస్తాయి.

పద్మావతి దేశాలుతిరిగింది. కంచిలో కామాక్షీ, ఏకామ్రేశ్వరుడూ, వరదరాజూ; అనేక క్షేత్రాలు దర్శించింది. తంజావూరులో బృహదీశ్వరుడూ, పెరియనాయకీ, చిదంబరంలో నటరాజూ, శివకామసుందరీ; శ్రీరంగంలో రంగనాయకుడూ, లక్ష్మీదేవీ; మధురలో మీనాక్షీ, సుందరేశ్వరుడూ; రామేశ్వరంలో రామలింగస్వామి, పర్వతవర్ధనీ, వీరు ప్రత్యక్షమయ్యారు. ఆ పవిత్రక్షేత్రాలలో భక్తుల ఆనందం ఆమెహృదయానికి పులకరింపులు కలుగజేసింది.

ఇంక ఈ శిల్పక్షేత్రాలేమిటి? పూజలుపోయినా శిల్ప సౌందర్యంఉంటే, ఆ విగ్రహాలు మనుష్యునకు కళానందం కలిగిస్తాయని మహిళాసభలో కొందరు కళావిద్యార్థినులు అంటూఉంటారు. దేశం అంతా ఇట్లాంటి క్షేత్రాలెన్నో ఉన్నాయట. ఎల్లోరా, అజంతా, నాగార్జునకొండ, హంపీ లేపాక్షి, అనుమకొండ, ఒరంగల్లు, సాంచీ మొదలయిన క్షేత్రాలెన్నో ఉన్నాయట. ప్రసిద్ధికెక్కిన దేవతలగుళ్ళల్లో కూడా ఎన్నో ఉత్కృష్టమైన శిల్పాలు ఉన్నాయట. శిల్ప క్షేత్రాలలో ఈ మహాబలిపురం ఒకటి అన్నారు. ఈ విగ్రహాలన్నీ అదో అందం కలిగిఉన్నట్లు ఆమెకు తోచింది. శిల్పం అన్నా, చిత్రలేఖనంఅన్నా తన ఉద్దేశాలు ఇదివరకు వేరు. దేశంఅంతా గాంధీవిగ్రహాలు వెలిశాయి. అవే శిల్పాలను కొంది. మదరాసులో కొందరి తోటల్లో, సిమెంటుతో చేసిన

సింహం, కుస్త్రీపట్టేవాడు, బంట్రోతు మొదలైన విగ్రహాలే నిజమైన శిల్పం అనుకొన్నది పద్మావతి. చిత్రలేఖనాలు అంటే బజారులో దొరికే అచ్చుబొమ్మలనే ఆమె ఉద్దేశం.

దారిలో తిరుక్కాలికుండ్రడంలో ఆగి ఆ పక్షితీర్థం చూశారు వారంతా. తామంతా సర్దాగా కొండఎక్కారు! దారిలో అల్లరుచేశారు. ఆడుకొన్నారు, పాడుకొన్నారు. కొండమీదికి వెళ్ళినవెనక, పూజారి పక్షులను పిలవడం అవి రావడం, ప్రసాదం ఆరగించడం, మళ్ళీ దేని ప్రయాణాన్ని అది వెళ్ళిపోవడం. ఆ దృశ్యాలు పద్మావతి కెంతో ఆనందం కలిగించాయి. ఒక పక్షి కాశీనుండి వస్తుందట, యింకొకపక్షి రామేశ్వరాన్నించి వస్తుందట.

ఆ పక్షులు మొదట ఏ అనంతనీలాల్లోనుండో ప్రత్యక్షమయ్యాయి. ఆకాశంలో గాలిపడగల్లా తేలుకొనివచ్చాయి. తన మనస్సు తిరిగిపోయినట్లే ఆ రెండు పక్షులు వాలుతూ గిరగిరా తిరిగినవి. తేలుకొని తేలుకొని వచ్చి పక్షులు పూజారికడ వాలినవి.

కొందరు ఉపాధ్యాయినులు ఇదంతా హుళక్కి అన్నారు. "ఆ పక్షులు ఆ చుట్టుప్రక్కలనే కొండలల్లో ఉంటాయి. సరిగా భోజనంవేళకు అవి వచ్చి వాల్తాయి!" అని సైన్సు ఉపాధ్యాయిని.

"అయితే, ఈ చుట్టుప్రక్కలఉన్న అన్ని గరుడ పక్షులూ ఎందుకు రాకూడదదండీ?" అని పద్మావతి ప్రశ్నించింది.

"వాటికి భయం!"

"ఏటి కెందుకు లేకపోయింది?"

"వీటిని పెంచి ఈలా అలవాటుచేసిఉంటారు!"

"ఈ పక్షులు ఎంత పూర్వకాలంనాటివో?"

"ఒకజత ముసలివై పోగానే ఇంకో జతను తయారు చేస్తారు!"

ఈ సంభాషణఅంతా వింటూవున్న ఇంకో ఉపాధ్యాయిని వీరిద్దరిదగ్గరకూవచ్చి కూర్చుంటూ, "ఒక మహో భావాన్ని ఎంత ముక్కలు చేశావమ్మా మాలతీ?" అని అన్నది.

"ముక్కలుచేయడ మేమిటి ఇందిరగారూ? భావం ముక్కలు అవడమేమిటి?"

"అవును, భావం ముక్కలవడమేమిటి? భావం రబ్బరుముక్కలు కాదులే! గాజుసామాను ముక్కలౌతుంది. ఎంతశాస్త్రజ్ఞురాలివి. కలలు విచ్ఛిన్నం కావూ? ఆశయాలు భగ్నంకావూ? ఆశలు ముక్కలుకావూ? అవిధంగానే భావాలు ముక్కలవుతాయి."

మాలతి: నువ్వు కవయిత్రివి. కథలు రాస్తావు. మధురమైన కంఠంతో పాటలు పాడుతావు. వీణతీగలు మీటి మంత్రాలు పన్నీరుజల్లుతావు.

పద్మావతి: మాటలలో కవిత్వం ప్రదర్శిస్తున్నారే టీచరు గారు!

ఇందిర: అలాంటి అమ్మాయిభావం ముక్కలవడమంటుం దేమిటి పద్మా!

పద్మా: వంభావం ముక్కలయింది ఇందిరక్కగారూ!

ఇందిర : ఈ విచిత్రసన్నివేశము అనేకశతాబ్దాలనుండీ జరుగుతూ ఉన్నదని, చరిత్రలు చెప్పుతూన్నవి. ఈ పూజారి పూర్వీకులు ఈ పూజారివలెనే పక్షులను పిలిచారు. ఈ పక్షుల పూర్వీకులు యీ పక్షులవలెనే సరిగా వేళకు యింత అందంగా వచ్చి తమకర్పించిన ప్రసాదము ఆరగించి, రివ్వున నీలాలలోతులోనికి ఎగిరిపోయి తెల్లని మేఘాలలో కలిసిపోతున్నాయి.

మాలతి : ఎంత తియ్యగా చెప్పుతున్నావు అక్కా! కోతులను తయారుచేసి మనయింటికివచ్చి ఆటలాడించే చెంచు, జంగాల ముసలమ్మల కన్న ఈ పూజారులు ఎక్కువేమిటి.

ఇందిర : ఇక్కడ ఈ దృశ్యంలో వుండే భావము చాలా ఉత్తమమైనది కదా! కోతులాట ఒక బిచ్చకత్తె అడుక్కునేందుకు వుపయోగించేందుకు మాత్రమే.

మాలతి : ఆ కోతిని హనుమంతుడని ఆడించుతుందిగా! అది గొప్పభావమే.

ఇందిర : ఎంత చక్కగా పోల్చావు! ఈ కొండశిఖరాలమీద వచ్చునివృతూలునిండిన యీ చరియలలో మేఘాలు మనకడకు వచ్చి మేలమాడే పవిత్రప్రదేశాలలో ఒక దివ్యలోకము ప్రత్యక్షమౌతుంది. ఆ లోకంలో ప్రకృతి కలిసిపోయి, మహాద్వైచిత్ర సన్నివేశము మానవజీవితాలను మహోన్నతపథాలకు కొనిపోతుంది. హిమాలయాలలో నిత్యజన్మమై దిగివచ్చి భరతదేశంలో నిత్యప్రవాహమై, నిత్యసముద్రసంగమమైన గంగానదీ భావం

భారతీయజీవితానికి ఎట్లు నిత్యనూతనో త్తేజము చేకూరు స్తున్నదో, ఆలాగే యీ తిరుక్కాళికుంద్ర సన్నివేశ మునున్నూ!

పద్మా: ఇందిరక్కయ్యగారు చెప్పినమాటలు నాకేవో పులకరాలు కలుగజేస్తున్నవి. నేను గ్రహించుకోలేని ఆలోచనలు జాజిమల్లి సువాసనలుగా నన్ను అలుముకు పోతున్నవి.

3

నరసింహామూర్తి మేస్టారు నానాటికి చిక్కులెక్కువ పడిపోతున్న బుచ్చివెంకట్రావు పద్మావతుల జీవితసూత్రాలు గమనిస్తూ గాఢవిషాదంలో పడిపోయాడు. వాళ్ళ బ్రతుకులే ఒక సంగీతమైతే అపశ్రుతులులా, అపస్వరాలులా, తప్పుడు తాళాలులా ఏవేవో వచ్చిపడినవి. అతి శోచనీయమైన ఒకప్రవాహంలోపడి తాను కొట్టుకోచ్చాడు. ఉగ్గుశిష్యురాలై తనకు పేరుప్రతిష్ఠ తెచ్చిపెట్టుతుందీ అనుకున్న పద్మావతి తనదగ్గరకు రావడమే మానేసింది. పోనీ, సంగీతాభ్యాసంకోసం ఎవరైనా ఒక పెద్దసంగీతవిద్వాంసునిదగ్గరకు వెళ్ళుతున్నదా అంటే ఆ వెళ్ళడం మానుకుంది. ఆడవాళ్ళ మనోభావా లెవరికర్థమౌతాయి? అసలే సంగీతం మానివేస్తుందేమో, అని లోలోన అతడు భయపడినాడు.

తాను పట్టినంటబ్రాహ్మణుడై పోయినాడు పీరికు పురి కోసమూ! తాను పాడుకునే సంగీతముకూడా అభ్యాసముచేసుకోడము లేదు. సంగీతము భగవతార్చన అని అను

కున్న తాను చేపలవాసనకొట్టే ఒక బెస్తల దాంపత్యం, తన్నంత ఇంద్రజాలంలో ముంచివేయడం ఒక విచిత్రమే. ఆమె తనకు ఒక కూతురుకన్న ఎక్కువైనది. ఉత్తమవిద్య విషయములో కులంతేడాలు వుండనేవుండవు. అసలు కులం తేడాలేమిటి? ఏవిధంగానూ గోడలుకట్టని మూడు ముఖ్య మైన కులాలు వేదకాలంలో వుండేవంటారు. వారిలో ఒకరి కొకరికి సంబంధబాంధవ్యాలు, భోజన ప్రతిభోజనాలు ఉండేవి కాదా! రానురాను జనసమృద్ధి ఎక్కువై భావ సంఘర్షణలు వృద్ధియై అనేకకులాలు ఉద్భవించాయి! ఏమిటి తనకీ ఆలోచనలు! ఏది ఎట్లాయైనా వీరిద్దరు తన బిడ్డలు! వీళ్ళ వృద్ధి అవడం అతను కన్నులార చూశాడు. ఆ వృద్ధిలో తానూ పాలుపంచుకొన్నాడు. వాళ్ళిద్దరిని తల్లిలా పెంచాడు. చూస్తూచూస్తూ ఉండగా ఏదో పెనుభూతం వాళ్ళజీవితాన్ని ఆవహిస్తున్నట్లు ఆతనికి భయం ముంచుకు వచ్చింది.

ఏమిటీ పెనుభూతం? ఎవరిలోటు? అంత ప్రేమించు కున్నారే! ఒకరినొకరు విడవకుండా ఉండేవారే! విడిచి బ్రతుకలేకపోయేవారే! ఒకరికోసం ఒకరు ఉద్భవించినట్లుగా, ఒకరికోసం ఒకరు రూపాలు దాల్చినట్లుగా, ఈడుజోడై తన కన్నులయెదుట తిరుగుతూ ఉండేవారే! ఏమిటి ఈనాటి ఈ పరిస్థితి! నరసింహమూర్తి మేష్టారు దినదినమూ ఆంధ్ర మహిళాసభకు వచ్చి పద్మావతిని చూచిపోతూ ఉండేవాడు. సాయంకాలముకాగానే పిల్లలందరు సభలోఉన్న తోటలో ఆడుకొంటూ ఉండేవారు. కేరంబోర్డు కొందరు ఆడేవారు,

ఊయల ఊగేవారు కొందరు. బల్లబంతిఆట ఆడేవారు కొందరూ, బల్లఊపుఆట ఆడేవారు మరికొందరు. ఇలా కలకల ఆటల్లో పొంగిపోయే బాలికలమధ్య ఎక్కడో ఒక్కతే కూర్చుని పద్మావతి ఆలోచించుకొంటూ ఉండేది !

ఆమెకేమీా ఆలోచనలు తెగేవికావు. ఇంతట్లో నరసింహమూర్తి మేష్టారుగారు వచ్చారనగానే ఆమెకు కొంత ఊరటకలిగేది. వెంటనే అధికారి అక్కగారిని సెలవు వేడి, ఆ బాలిక నరసింహమూర్తితో సముద్రంబడ్డుకు వాహ్యాళికి బయలుదేరేది. పన్నెండో నెంబరు బస్సుఎక్కి, ట్రిప్లికేనులోదిగి సముద్రంబడ్డుకు పోయేవారు వారిద్దరూ !

ఓనాడు వారు అక్కడ కూర్చుండగా నరసింహమూర్తి సతీర్థునిశిష్యుడైన ఒకయువకుడు వీరిద్దరూ కూర్చున్న కడకు వచ్చాడు. ఆయువకుడు నరసింహమూర్తికి కొన్నాళ్లు శిష్యరికంచేసినాడు.

యువకుడు "నమస్కారం నరసింహమూర్తి మేష్టారూ! మద్రాసు ఎప్పుడు వచ్చారు? ఇక్కడ పనేమిటి? ఎంత కాలం ఉంటారిక్కడ?" అని ప్రశ్నలవర్షం కురిపించాడు.

నరసింహమూర్తి ఒక్క నిమిషం ఆతణ్ని ఆనవాలు పట్టలేకపోయినాడు. "ఓహో! నువ్వటోయ్ రాధాకృష్ణా! నీ వేషంచూచి నిన్నానవాలుపట్టలేకపోయినాను సుమా! ఏంచేస్తున్నా విక్కడ? ఎన్నాళ్ళనుండి ఉన్నావు?" అని ఆనందంతో లేచి, అతన్ని కొంచెందూరంగా తీసుకువెళ్ళి

ఆ ఇసుకలో ఆతన్ని కూర్చోబెట్టి తానూ కూర్చున్నాడు. వారిమాటలు పద్మావతికి వినబడుతున్నాయి.

ఆ యువకుడు రాగానే పద్మావతి అతన్ని కొంచెం ఆశ్చర్యంగానే చూచింది. పట్టు పయిజామా, పట్టు లాల్చీ, చేతికి కొంచెం ఖరీదుగల రిష్టువాచీ, మెళ్ళో బంగారపు సన్నని గొలుసూ, ఆ గొలుసును వేలాడుతూ ఏదో ఓ చిన్న పతకమూ! కళ్ళకు ఫ్రేములేని అద్దాలజోడూ! కాళ్ళకు జరీపూవులు కుట్టిన మొఖమల్ చడావులుఉన్నాయ్! ఈ యువకుడు చాలా గమ్మత్తుగా ఉన్నాడు. గిరజాలులా జుట్టు చిత్రంగా సముద్రపుగాలికి ఎగురుతూ ఉంది! అతనూ నరసింహామూర్తి మేష్టారు మాట్లాడే మాటలు వింటూ ఆ యువకుని గమనిస్తూ ఆమె కూర్చుని ఉన్నది.

"నేను ఇక్కడ ఓ సినిమాకంపెనీలో సంగీతదర్శకునిగా ఉన్నాను. భరతనాట్యంకూడా బాగా నేర్చుకున్నాను. గొంతుకు చాలా తియ్యగా సైగల్ కంఠంలా ఉండడంచేత, కథానాయకునికి నా కంఠం ఇస్తూ ఉంటాను."

"ఆశ్చర్యమే! ఎంత సంపాదిస్తున్నావు?"

"ఏదో లెండి, నెలకు రెండు మూడు వేలు! సంగీత దర్శకునిగా ఒక్కొక్క చిత్రానికి పదివేలు చొప్పున ఇస్తారు. కంఠం ఇచ్చినందుకు పాటకు వేయి రూపాయలు, డాన్సు డైరెక్టరుగా ఉంటే అయిదారు వేలు. ఒక్కొక్కసారి రెండు మూడు కంపెనీలలో పనిచేస్తూ ఉంటాను."

"ఏమిటీ! బాగానే ఉందోయ్ నీపని, నాకూ సినిమాలలో పని ఇప్పించకూడదటయ్యా?"

"దానికేముందండి మేష్టారు! అదిగో ఆ అందమైన చిన్నకారు చూశారా! బేబీఫియట్టంటారు దాన్ని. అది నా స్వంతకారు. మా కుటుంబానికి ఒక "హిల్‌మాన్ మిన్క్స్" కొన్నాను. దానికి డ్రైవరున్నాడు."

"చాలా బాగా ఉంది. ఫస్టుక్లాసు! ప్రజ్ఞ అంటే నీదీ ప్రజ్ఞ!"

"మా యింటికోసారి రండి మేష్టారూ!"

"తప్పకుండానోయ్"

"అచ్ఛా! అయితే అడగవచ్చునో అడగకూడదో! మరి, ఆ అమ్మాయి ఎవరు? మీ బ్రహ్మచర్యానికి స్వస్తి చెప్పారేమిటి? ఎవరా సినిమాతార! సినిమాలో చేర్పించడానికి తీసుకువచ్చారా? అయితే మనం చాలా సహాయం చేయగలము."

"ఛా! ఛా! ఆ అమ్మాయి నా బిడ్డవంటిది, వంటిదేమిటి, నా పెంపుడు బిడ్డే! నా దగ్గిర సంగీతం నేర్చుకుంటూంది. మావూరే. కావలి. వాళ్ళు బెస్తలులే! అయినా భాగ్యవంతులు. ఆవిడభర్త ఈ ఊళ్ళోనే పెద్ద వ్యాపారం చేస్తున్నారులే!"

"ఆలాగా! క్షమించాలి మీరు. కాని శాస్త్రనలుపైనా ఏమి అందంగాఉందండీ ఆ అమ్మాయి! పేరుమోసిన మా సినిమాతారలు చాలామందికన్న నయం. సంగీతం బాగుంటుందా అండీ, మేష్టారు!"

"బాగుండడ మేమిటోయ్! తిలో త్తమ కంఠమే. తారలందరికన్న చాలా బాగా పాడుతుంది."

"నా కోమాటు వినిపించేటట్లు చేయరూ"

"చూద్దాములే!"

"ఆ అమ్మాయిలో ఏదో అద్భుతమైన ఆకర్షణ ఉంది మేష్టారు! ఆ అమ్మాయిభర్త ఒప్పుకుంటే ఆవిణ్ణి మొదటిరకం తారగా తయారుచేయగలను. ఈమధ్య మన కంఠం మీరు వినలేదు. మొన్ననే రికార్డు ఇచ్చిన ఈ పాట వినండి!"

పంచమ గుచ్ఛము

"ఇంతేనా? నా సంగతి విన, నా
వంతైనా ప్రియురాలి మనసు కరగదు
పంతమో, చింతమో
కంతుడుంటే నా ఎడద గాసిపెట్టి దూసిపెట్టి
చింతాకులంత చిందరచేసినా
డింతేనా?

అతని కంఠం చాలా మధురంగా ఉంది. ఆ పాట ఏదో కొత్తరకం బెంగాలీ వరసలా ఉంది. ఆ కొద్దిమాటలూ మూడు నిమిషాలు పాడాడు రాధాకృష్ణ.

ఆ యువకుడు ఆ పాట ఎంత లోగొంతుకతో పాడినా చుట్టుప్రక్కలవారికి కొంతమందికి వినిపించింది. గాబోలు నెమ్మది నెమ్మదిగా పదిమంది ఆ ప్రాంతాలకు చేరినారు.

"అడే రాధాకృష్ణడా!"

"అదు! ఎన్న రొంబ నైసా యిరుకు అంద కంఠం!"

"రాధాకృష్ణ ఏమి బాగా పాడతాడయ్యా!"

"ఆ అమ్మాయి కొత్త సినిమాస్టారులా ఉంది."

"మాంచి చురుగ్గా షోగ్గా ఉంది."

ఈ మాటలు అస్పష్టంగా ఉన్నా, పద్మావతి చెవిలో పడ్డాయి. ఆమె మోము కెంపువారింది. ఆమె గుండెలు కొట్టుకున్నాయి. ఆమెకు కోపమూ వచ్చింది, సంతోషమూ వచ్చింది. ఆమె నెమ్మదిగా లేచి, తల వంచుకొని, బీచిరోడ్డు వైపుకు నడవడం ప్రారంభించింది. అది గమనించి నరసింహ

మూర్తి "వస్తున్నాను ఉండు అమ్మాయి!" అని కేక వేసి రాధాకృష్ణవైపు తిరిగి, "మళ్ళీ కలుసుకుంటాను. నీ అడ్రసున్న ముసుగప్ప వీధి, పదో నెంబరు ఇల్లుకాదూ, త్యాగరాజ నగరంలో! తప్పకుండా వస్తాను. ఎప్పుడు నీకు సావకాశం? అని ప్రశ్నించాడు.

"నాకా మాస్టారూ! ఎల్లుండి షూటింగు లేమీ లేవు. సాయంకాలం అయిదు తర్వాత మా యింటికి రండి. ఉండండి! ఉండండి! మిమ్మల్నీ ఆ అమ్మాయినీ నా కారు మీద దిగబెట్టనా?" అని రాధాకృష్ణ అడిగాడు.

"వద్దులే, ఆ అమ్మాయికి ఇష్టం ఉండదు."

ఎంత చక్కగా ఉంది అతని కంఠం! ఎంత తెచ్చి పెట్టుకుంటే వస్తుంది సంస్కారము? ఈ ప్రశ్నలు పద్మావతి హృదయంలో దారిపొడుగునా ఉన్నాయి. బస్సులో ఆమె నరసింహామూర్తి మేష్టారుగారితో మాట్లాడలేదు. ఏలాగో ఆంధ్రమహిళ కడ దిగింది. ఆమెను దించి నడిచి ట్రాం కడకు వెళ్ళి రాయపేట చేరుకున్నాడు నరసింహామూర్తి మేష్టారు. ఆ రాత్రంతా పద్మావతికి నిద్రరాలేదు. పక్కమీద ఇటూ అటూ దొర్లింది. లేచి ఎలక్ట్రిక్కు దీపం వెలిగిద్దామా అంటే తన గదిలోని ఇతర బాలికలు లేస్తారు.

నెమ్మదిగా పక్కమీదనుండి లేచి, పైడాబామీదకు వెళ్ళింది. సభాభవనాల మధ్యనున్న పూలతోటలోనుండి, పూలవాసన పైకి ప్రసరించి వస్తున్నది. ఆకాశాన అక్కడక్కడ మబ్బులు ప్రయాణంచేస్తున్నాయి. చంద్రుడు

అస్తమించడంచేత నక్షత్రాలు తళతళలాడుతూ ఆకాశం అంతా చిత్రమైన ముగ్గుల పట్టులులా నిండిఉన్నాయి.

ఆ తారకలను చూస్తూ వాటి విచిత్రరూపాలూ, చిత్రమైన కాంతులు గమనిస్తూఉన్న పద్మ ఈ తారలపేరు సినిమాస్త్రీల కెందుకు వచ్చింది, అని ఆశ్చర్యం పొందింది. ఈలా వారు మినుకు మినుకుమంటూరా! ఇంత ఎత్తున ఉంటూరా అందుబాటులో లేకుండా! చూపులకు చిన్నగా ఉన్నట్లు కనబడి నిజంగా బ్రహ్మాండాలంతవారా వారు! చల్లని రాత్రిలో మినుకుచునే ఈ చుక్కలు సూర్యునికన్న ఎక్కువ వేడిమికల మహా సూర్యగోళాలని టీచరుగారు చెప్పింది. ఆలానే సినీమాతారలు పైకి ఒకరూపూ, లోపల ఒకరూపూ కలవారనా తాత్పర్యం?

ఆమె చిరునవ్వు నవ్వుకుంది. ఎందుకు వచ్చిందో ఆ పోలికా ఆ పేరు. తాను సినీమాతార అయితే అద్భుతం అన్నాడేమి ఆ సంగీతదర్శకుడు. తనలో ఏమి ఉంది! తనలో ఏదో ఆకర్షణ ఉందట! ఏమిటో ఆ ఆకర్షణ? తెల్లని బంగారం చాయతో మిలమిలలాడే బాలికలు ఎంతమందో తనతో చదువుకుంటున్నారు. మదరాసులో ఆ బంగారు విగ్రహాలు జలజలలాడే చీరలు ధరించి చిత్రమైన ఫేషనుల బ్లౌజులు తొడిగి, కొందరు పంజాబీ కుడతాలు తొడిగి, విచిత్రమైన నగలు ధరించి ఎంత అందంగా ఉంటారు. తాను వారి ముందు కోతిలా ఉంటుందేమో!

ఆ అబ్బాయి ఎంత అందంగా పాడినాడు.

ఆ రాత్రి ఆచుక్కల వెలుగులో కలిసిపోయేటట్లు

తానూ తన మధురమైనకంఠంతో ఆ పాటే పాడింది. తన కంఠం కృష్ణవేణి కంఠంలా ఉంటుందా? భానుమతి గొంతు వరలక్ష్మి గొంతులకు సరిపోల్చడానికి వీలుందా? ఆ సంగీత దర్శకుడు తన కంఠం వింటే ఏమంటాడో? ఏమంటాడు?

ఆ సంగీత దర్శకుడు రాధాకృష్ణకూ రాత్రి నిద్దరపట్ట లేదు. ఏదో 'సెక్సు' ఆకర్షణ ఉంది ఆ బాలికలో! ఎంత జిగిగా ఉంది ఆమె అంగసౌష్టవం! ఆమె నరసింహామూర్తి మేష్టారి శిష్యురాలా? అంటే సంగీతములో నిధి అన్నమాట. నిజంగా ఆ యువతి సినిమాలో చేరవలసిందే! ఏమి ఠీవిగా నడిచింది! ఔ ె్సలా? అయితే దాశరాజుకూతురు యోజన గంధిలా ఉంది. మత్స్యగంధ మాత్రం కాదు. ఏదో చక్కని సువాసన ద్రవ్యం ఉపయోగించింది. ఆమె మూర్తి శిల్పం వలెనే ఉంది. ఈనాడు తానో మొదటిరకం సినిమా తారను లోకానికి ఇస్తాడుగాక. పుల్లయ్యగారివంటి దర్శకులే కాదు సినిమాప్రపంచానికి కొత్త తారను ఇచ్చేది! 'వాహిని'వారి వంటి సంస్థే కాదు పాతతారలను నూతనకాంతితో వికసింప చేసేది! ఒక సంగీతదర్శకుడు తెలుగు సుబ్బలక్ష్మిని ప్రపంచానికి ప్రత్యక్షంచేస్తాడుగాక. మరునాడు నరసింహామూర్తి రాధాకృష్ణ ఇంటికి వెళ్ళినాడు.

2

రాధాకృష్ణ మేడ చిన్నదైనా చాలా అందంగా ఉంది. ఆ మేడ తాను కట్టించుకున్నానని రాధాకృష్ణ చెప్పి నాడు. వంటఇల్లు, భోజనశాల ఆ రెండు ఇళ్ళనూ కలిపి

వరండా ఉంది. వరండాకు ఈవలావల దొడ్డి. ఆ దొడ్డికి గోడలు వున్నాయి.

అసలు మేడకు దూరంగా తూర్పున ఇంకొక చిన్న మేడ కట్టించుకున్నాడు రాధాకృష్ణ. ఆ మేడకు పైన ఒక పడకగదీ, ప్రక్కగదీ—క్రింద ఆలాగే పడకగదీ, ప్రక్కగదీ ఉన్నాయి. పెద్దగది అతని సంగీతం గది. క్రిందగది అతని గాంధర్వ మేళం గది. రెండు ఫిడేళ్లు, రెండు వేణులు, రెండు వీణలు, ఒక క్లారియొనట్, ఒక పియానో, ఒక జలతరంగము, ఒక తబలాతరంగము, ఒక మృదంగము, ఒక తబలా, ఒక సారంగి, ఒక దిల్‌రుబా, ఒక మాండొలిన్, రెండు వీణలు, ఒక సితార్, ఇవి అతని మేళ వాద్యాలు. ఆ వాద్యాలు వాయించేవారికి ఆతడే జీతమిస్తాడు. ఆ మేళంకోసం తనజీతం కాకుండా ఇంకో వేయిరూపాయలు ఆతడ్ని సంగీతదర్శకునిగా పెట్టుకున్న సినిమాకంపెనీవారు జీతం ఇచ్చుకోవలసి వస్తుంది. అతని పైగదిలో "హిజ్‌మాష్టర్స్‌వాయిస్" కాబినేట్ గ్రాండ్ గ్రామఫోను ఉంది. ఒక గోద్రెజ్ ఇనప బీరువానిండా ఉత్తరాది దక్షిణాది వారల రికార్డులు ఉన్నాయి. ఇంకో బీరువానిండా హిందీ, తెలుగు, తమిళ, బంగాళీ, మరాటీ, గుజరాతీ, రికార్డులున్నాయి.

మూడవ బీరువానిండా ప్రసిద్ధికెక్కిన పాశ్చాత్య సంగీత మేళాల రికార్డులు, ప్రసిద్ధ పాశ్చాత్య గాయకుల రికార్డులూ ఉన్నాయి.

ఫ్రాంసునుండి వచ్చిన "ఆర్గను" ఒకటి ఒక మూలను ఉంది. ఆతడు అన్ని వాద్యాలూ వాయించగలడు.

అన్నిగదులు చక్కగా అలంకరించుకొన్నాడు. క్రింద ప్రక్కగది తనతో పనిఉండి వచ్చిన పెద్దమనుష్యులు కూర్చుండేగది. పైన ప్రక్కగది తన పడకగది.

ఇవన్నీ నరసింహామూర్తి మేష్టారుకు చూపించాడు.

"ఎంత వాడవయ్యావోయ్! అంతా డబ్బే సినిమాలో" అన్నాడు నరసింహామూర్తి మేష్టారు.

"అవునండీ! మీ అమ్మాయి పేరేమిటి?"

"పద్మావతి!"

"ఆ అమ్మాయి కంఠం చాలా బాగుంటుందను కుంటాను."

"బాగుండడ మేమిటోయ్, కిన్నెరకంఠం! నువ్వు వినితీరాలి!"

"ఎప్పుడు తీసుకువస్తారు?"

"ఏదో సెలవురోజున. కాని, ఆ అమ్మాయిభర్త ఈ ఊళ్ళోనే ఉన్నాడు. పెద్ద చేపలవర్తకుడు. ఆతని ఆజ్ఞ లేకుండా ఆ అమ్మాయిని ఎక్కడికీ కదిలించడానికివీలులేదు."

"ఏమిటీ? భర్త ఒకడున్నాడా, పైగా ఆ భర్త ఈ ఊళ్ళోనే ఉన్నాడా? ఆతని ఆజ్ఞకూడా కావాలీ? అయితే మీరు ఆ అమ్మాయిని బీచికి ఎట్లా తీసుకువెళ్ళారు?"

"అది ఆ భర్త ఆజ్ఞవల్లనే!"

"సరేలెండి! ఆ భర్తనే అడగండి. ఆతన్నికూడ వెంటబెట్టుకురండి. నాకు కావలసినవి మధురమైన కంఠాలు. కనక, ప్రథమం ఆ బాలికవాణి వినాలి. ఏమంటారు?"

"సరే సరే! ప్రయత్నిస్తాను."

అక్కడ పద్మావతికి మరునాడురాత్రికూడా నిద్రపట్ట లేదు. ఆ యువకుడు ఎంత అద్భుతంగా పాడినాడు. ఎవరా యన? సంగీతదర్శకుడా? సినీమాలో పాడతాడా? అను కున్నది. ఆపాటంత అందంగా తానూ లోగొంతుకలో పాడు కున్నది. ఆ పాటవిన్న సహోధ్యాయినులైన కొందరు బాలికలు సుడిగాలులులా వచ్చి, ఆమె చుట్టూ చేరినారు. "ఆ పాట ఇంకోమాటు పాడు పద్మా!" అని కొందరు. "ఏదీ ఏదీ కాస్త కంఠమెత్తండి!" అని కొందరు ఆ బాలికను వేధించ సాగినారు.

ఆంధ్రమహిళలో ఆమె సంగీతమంటే బాలికలందరూ ప్రాణాలిస్తారు. రోజూ చదువులయ్యాక పడుకునేముందర హాస్టలుభవనంపై మేడమీద ఉపాధ్యాయినులు, బాలికలు చేరి పద్మావతిని పాడమంటూ ప్రార్థిస్తూఉంటారు. ఆ బాలిక తన మధురగాంధర్వం వెన్నెలలోనో, తారకంకాంతిలోనో మేళనంచేస్తూ వుంటుంది.

ఈ దినం ఆ బాలిక ఎంతమంది బ్రతిమాలినా పద్మ మళ్ళీ పాడడానికి వప్పుకోనలేదు. ఏదో కంఠంలో మంట వచ్చిందంది. విసుగుచెంది ఒక్కొక్క బాలికా వెళ్ళి పోయింది. పద్మావతికి ఏదో బాధవచ్చింది. తనభర్త అంత చక్కని గాయకుడు ఎందుకు కాలేకపోయాడు అనుకున్నది. ఇంతట్లో ఆతనిమూర్తి తన మనస్సులో ప్రత్యక్షమైంది. ఎంత నాగరికతను అతడు దగ్గిరకు తీసుకున్నా, అది అతని పైన కప్పిన పట్టుపచ్చడంలా ఉందికాని, ఆతడు ఫేమనుతో కలకలలాడిపోయాడు. ఆతనికంఠం ఉరుములా ఉంటుంది.

ఆతని దేహం నల్లరాతితో చెక్కిన విగ్రహంలా ఉంటుంది. ఆతడు బుష్‌కోట్లు ధరించినా, పట్టులాల్చీలు తొడుక్కున్నా, ఆతడూ ఆతని దుస్తులూ ఏమాత్రమూ శ్రుతికలియ లేదు.

ఈ సంగీతదర్శకుడు ఎంత అద్భుతంగా పాడినాడు. తమ తోటలోని పూలన్నీ ఒక్కసారి పరిమళాలు వెదజల్లి నట్లయినదికదా! అది మనుష్యుని కంఠం కాదు, దేవతల కంఠం.

ఆమె మంచంమీద వాలిపోయి వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది. ఆ సమయంలో అందరు బాలికలూ నిద్రపోయేదీ, చదువుకొనేది గమనించడానికి వరండాలో తిరుగుతున్న వసతిగృహాధికారిణి, కిటికీలోనుండి చూచి, పద్మావతి ఏదో బాధపడుతున్నట్లు గ్రహించింది. తలుపుతీసిఉండడంచేత, ఆమె చల్లగా పద్మావతి గదిలోనికి వచ్చి, ఆ బాలికప్రక్కనే మంచంమీద కూర్చుండి, పద్మమీద చేయివైచి, "పద్మా! ఏమిటిది? ఈ పాటికి నిద్రపోతూఉంటావు అనుకున్నాను. వంట్లో ఏమీ బాగాలేదా?" అని ప్రశ్నించింది. ఆ అధి కారిణి పేరు శ్రీమతి కరుణామయి. హాస్టలులోని బాలిక లందరూ ఆమె బిడ్డలు, తన తీయనికంఠంతో మెల్లగా మాట్లాడుతూ, బాలికల మనస్సులు గ్రహించి వారిని కంటికి రెప్పల్లా కాపాడుకుంటూ ఉంటుంది. శ్రీమతి గారంటే బాలికలందరూ ప్రాణాలర్పిస్తారు. ఆమెతో తమ సంతోషాలూ, ఆశయాలూ, కష్టాలూ చెప్పుకుంటారు. ఎవరికైనా ఏ కాస్త జ్వరమువచ్చినా ఆవిడ వారి ప్రక్కను ఉండాలని గోలపెడ్తారు.

శ్రీమతి అంతతీయగా తన్ను ప్రశ్నించగానే ఆమెకు మరీ దుఃఖం ఎక్కువైంది. గబుక్కున పద్మ తలను శ్రీమతి ఒళ్ళో పెట్టి వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది. ఎందుకా బాల ఆలా ఏడుస్తున్నదో శ్రీమతి కేమి తెలుస్తుంది. కాని పద్మకు నరాలజబ్బు వచ్చి ఆరోగ్యం చాలా చెడిపోవడంచేత భర్త ఆమెను ఆంధ్రమహిళా సభ విద్యాలయంలో చేర్పించాడు. ఆ జబ్బు ఇంకా పోలేదు అని అనుకుంది. చదువూ వస్తుంది, ఆమె ఆరోగ్యమూ పూర్తిగా కోలుకుంటుంది అని కదా ఆమెను తమ విద్యాలయంలో చేర్పించి హాస్టల్లో ప్రవేశ పెట్టించినాడాయన. కాని నరాలజబ్బుతగ్గినా ఎన్నాళ్ళకో గాని పూర్తిగా వదలదు. అందుకని పద్మ ఏడుస్తున్నదను కుని శ్రీమతి నెమ్మదిగా ఆ బాలికను అనునయించ ప్రారంభించినది.

"ఏమి పద్మా! ఈ స్వాతంత్ర్యమహాయుగ ప్రారంభంలో భారతీయాంగనలు తమ మహోత్తమ కర్తవ్యం నిర్వర్తించడానికి సిద్ధంగా ఉండవద్దూ?

పద్మావతి మౌనం.

"మనం ధైర్యం వహించి, బాధ్యతలు గుర్తించి, నిజమైన శాంతి దేవతలమై, మగవారికే దారి చూపించవలసి ఉన్నది గదా!"

పద్మావతి తల ఊపింది.

"అనేకమంది బాలికలు ఎంత చదువుకున్నా జ్ఞాన విదగ్ధ మూర్ఖత్వం వదలలేక వారిదగ్గర వీరిమీద నేరాలూ, వీరిదగ్గిర వారిమీద నేరాలూ చెప్పుతూ తగాదాలు పెంచు

తుంటారు. ముప్ఫైమూళ్ళు ఇమడుతాయి. మూడుకోప్పులు ఇమడవు అన్నసామెత మూడువందలరెట్లు నిజంచేస్తున్నారు. అందుకు కారణం తమసహజమైన స్త్రీత్వం దగ్ధంచేసుకొని మగవారిసుగుణాలు అలవాటుచేసుకొనలేక మగరాయళ్లలా సంచరిస్తూవుంటారు.”

“మగవారుమాత్రం ఉత్తమంగా సంచరిస్తున్నారా పిన్నిగారూ?”

“ఆనాటికీ ఈనాటికీ మగవాళ్ళలో మార్పుఏమీ రాలేదు తల్లీ. పని వేడితగ్గగానే వారికి భామవేడి కావాలి. ఉత్తమమైన ఉద్యమంలో చటుక్కున చేరుతారు. తీవ్రంగా పట్టుదలతో పనిచేస్తారు. జయమో అపజయమో తేలగానే చప్పబడిపోతారు.”

“గాలిపోయిన రబ్బరు బుడగలులా!”

“అదీ! సరసమైనపోలిక తెచ్చావు. విజయమే సంభవిస్తే వాళ్ళ ఆత్మబలిభావం ఎగిరిపోయి, స్వలాభాపేక్షా, స్వకులపరాయణత్వమూ స్వీయయశోకామత్వమూ ఉద్భవిస్తాయి. ముప్ఫైమంది, మూడువందల ముఠాలవుతారు. దేశాన్ని గంగలో దింపుతారు.”

“మన ఆంధ్రదేశవ్యవహారాలన్నీ అల్లానే ఉన్నాయి కాదండీ అక్కా”

“నిజం చెప్పావు, ఇంక మనమూ అలానే సిద్ధం అయితే?”

"ఆడవాళ్ళు దేవతల బిడ్డలాండి! వారికి అధికారం చేతికివస్తే మీరన్నట్లు గర్వాలు ఆకాశంఅంటుతా యేమో! అప్పచెల్లెళ్ళకన్న ఎక్కువగా స్నేహంగా ఉన్న స్త్రీలు ఒకరినొకరిని భరించలేనంత విరోధం వహిస్తారు."

"అందులోనూ నిజం ఉంది. అయినా ఆడవాళ్ళు కూడా ఎక్కువగా జాతీయజీవనంలో పాలుపుచ్చుకోవాలి!"

ఆవిధంగా పద్మావతిని ఊరడింపచేసి శ్రీమతి వెళ్ళి పోయింది.

పద్మావతికి ఏదో వర్ణనాతీతమైన శాంతి కలిగి దిండు పైన తలవాల్చింది. ఆ మరునిమిషంలో నిద్రాదేవి ఆమెను తన ఒడిలోనికి గాటంగా ఒదిగించుకొన్నది.

3

సంగీతదర్శకుడు రాధాకృష్ణ స్వయముగా తనగురువు గారైన నరసింహామూర్తి మేష్టారిని వెంకట్రావుగారింటికి చేర్చాడు. వారు ఇంటికివెళ్ళేటప్పటికి బుచ్చి వెంకట్రావు హాలులో ఎలక్ట్రిక్ దీపం వెలుతురున పేపరు చదువు కొంటున్నాడు.

"మేష్టారూ, రావడం ఆలస్యం చేశారే! పద్మ కులా సాగా ఉందికదా?" అని బుచ్చి వెంకట్రావు నరసింహ మూర్తిమేష్టారును పలకరిస్తూ ఆతనితోవచ్చిన రాధాకృష్ణ వైపు తేరిపారచూచాడు. ఆ చూపులలో 'ఎవరయ్యా ఈ అతిపట్నవాసంవాడు?' అన్నప్రశ్న స్పష్టంగా మూర్తించింది.

"ఏమీలేదు. ఈయన రాధాకృష్ణ! చాలా పేరు

పొందిన సంగీతదర్శకుడు. నాతోపాటు మాగురువుగారి దగ్గిర సంగీతంనేర్చుకొన్న వెంకటరత్నం శిష్యుడు. నా దగ్గిరా కొంతకాలం శిష్యరికంచేశాడు. ఈతనిది బాపట్లలే! చటుక్కున సముద్రంఒడ్డున కలుసుకున్నాం.” అని నర సింహామూర్తిమేష్టారు తొందరగా జవాబు చెప్పినాడు.

“ఆలాగా, చాలాసంతోషం!” అంటూ లేచి బుచ్చి వెంకట్రావు రాధాకృష్ణచేతిని స్పృశించి కరవందనంచేశాడు.

రాధాకృష్ణచేయి నెప్పెట్టింది. ఆరి ఉద్దండపిడుగా, చేయి కాస్తయితే ముక్కలయిఉండును. ఎంత బండగా ఉన్నాడు! అందుకనే ఆ నీలికలువపూవులాంటి ఆ అందమైన బాలిక అంత బాధపడుతున్నట్లు కనబడింది, అని అను కున్నాడు రాధాకృష్ణ.

బుచ్చి : కూర్చోండి రాధాకృష్ణగారూ! మిమ్ములను కలుసు కోవడం చాలా ఆనందంగా ఉంది. మాఆవిడ చాలా గొప్ప సంగీతపాటకురాలు అంటారు మా నరసింహా మూర్తిమేష్టారు. మీరు వినాలి, మీ అభిప్రాయం చెప్పాలి.

నర : అదేనయ్యా వస్తూ అనుకున్నాము. రాధాకృష్ణ సంగీతం నువ్వు విని తీరాలి. ఏమయ్యా రాధాకృష్ణా! మా బుచ్చి వెంకట్రావుకు సంగీతంఅంటే ప్రాణం.

రాధా : అవును! ఆయన్ని చూడగానే గ్రహించవచ్చును. ఆయన కళాహృదయం, ఈ హాలు చూడగానే గ్రహించ వచ్చును.

నర : ఈరోజుల్లో డబ్బున్న ఒక్క పెద్దమనిషి ఒక్క కళా పూర్ణమైన బొమ్మనుకొని తన ఇల్లు అలంకరించుకొన్న పాపానపోతున్నాడటండీ ?

రాధా : ఈ రోజులలో లలితకళలు నేర్చుకోడం ముష్టి ఎత్తుకోడానికే ! జమీందారులు వారికి శతాబ్దాలనుంచీ వచ్చిన సంస్కృతీ భోజత్వంచేత కళావేత్తలను పోషిస్తూ వచ్చారు. ఇప్పుడేముంది ? జమీందారీలు లాగేశారు. స్వతంత్ర స్థానాలు ఎగిరిపోయాయి. ఎక్కడనుంచి వస్తారింక అపరభోజులూ, కృష్ణదేవరాయలూను !

బుచ్చి : జమీలూ అవీ పోవలసిందే అనుకోండి, కాని లక్షలు ధనం ఆర్జించే ధనస్వాములకు ఏం పొయ్యేకాలం వచ్చింది చెప్పండి ?

నర : ఈదేశంలో ప్రభుత్వం కులతత్వప్రభుత్వం ! తక్కిన దేశోద్ధారక ప్రణాళికలన్నీ కులతత్వరాక్షసి కడుపులో ప్రాణాయస్వాహా అయిపోతున్నాయి.

రాధా : ధనస్వాములకు కళలెందుకండీ. సంగీతంపాడే బాలికమీద ఎక్కువమోజు. అందుకనే సినీమాలు సినీమాలు అని కంపెనీలు పెడుతూఉంటారు. అలా పెట్టడం మాబోటివారికి లాభమే అనుకోండి. లేకపోతే ఎంతమందో చిత్రకారులూ, గాయకులూ మాడిపోవలసిందేకదా !

బుచ్చి : నేను ఇంతవరకూ కొంచెం కళావేత్తలు అనుకున్న వారి సలహాతో ఒకడజను మంచిబొమ్మలు కొన్నాను రాధాకృష్ణగారూ ! రండి చూద్దురుగాని.

రాధా : మొత్తం ఏమాత్రం అయి ఉంటుందండీ!

బుచ్చి : పదిహేనువందలు కర్చయ్యాయి. కాని, అంతవిద్య సంపాదించుకొని, అలా అందంగా బొమ్మలువేస్తే నూరియా నూటయాభై వారిని ఏం పోషిస్తాయి చెప్పండీ?

రాధా : చూడండి, మా సినీమావారు లక్షలు సంపాదిస్తారు. ఒక్కబొమ్మ కొన్నవ్రైరెక్టరుగాని, తారగాని, తార కుడుగాని ఉన్నారా? ఒక్క రామబ్రహ్మంగారు తప్ప బుట్టాడు మహానుభావుడు.

నర : ఏమనుకుంటే ఏంలాభం? ప్రభుత్వం ప్రజారాజ్యం అంటూరు. ప్రజలకు కళకావాలి కదా, ఆ కళను ప్రదర్శనశాలలుగా ఏర్పాటు చెయ్యాలి ప్రభుత్వం. ఈ ప్రజా ప్రభుత్వాలకు మాటలు జాస్తీ, చేతలు నాస్తీ.

బుచ్చి : ఎప్పుడండీ మీా సంగీతం మేము వినడం?

రాధా : నా కారు పంపిస్తాను.

నర : మాకారుమీాదే వస్తాములే! నీకు ఎప్పుడు వీల్లో అప్పుడే వస్తాము. మా అమ్మాయినీ తీసుకువస్తాము.

రాధా : రేపురాత్రి ఎనిమిదిగంటలకు రండి. మాఇంట్లోనే మీాభోజనాలు. మళ్ళీ కాదనకండి. మాకు కులంతేడాలు లేవండోయ్ బుచ్చి వెంకట్రావుగారూ.

బుచ్చి : నాకు ఆవిషయంలో ఎవరినీ, ఏమీా ఇబ్బంది పరచకూడదని నియమం.

రాధా : మాఆవిడ ఒక నాయరమ్మాయి. సంగీతానికీ, నాట్యానికీ నాకు శిష్యురాలయింది. ఆతర్వాత భార్య అయింది. కాని మన బ్రాహ్మణులకన్నా ఆచారాలే,

మాంసం చూడలేదు. చేపవాసనే గిట్టదు. కోడిగుడ్డుకూడా పడదు.

బుచ్చి : మాకు ఈ మాష్టారు పుణ్యమా అని చప్పటి భోజనమే అలవాటయింది.

రాధా : కాబట్టి తప్పకుండా రేపు రావాలి. మీ ఫోను నెంబరివ్వండి. ఫోనులో జ్ఞాపకం చేస్తాను. సెలవు. నమస్కారం మేష్టారూ.

రాధాకృష్ణ సెలవుపుచ్చుకుని వెళ్ళిపోయాడు.

4

రాధాకృష్ణ ఇంటిలో బుచ్చి వెంకట్రావూ, పద్మావతీ, నరసింహమూర్తి, రాధాకృష్ణభార్య సుశీల చేరారు. నాయరు వంటపండితుడు, మధురమైన మలబారు శాకాహార భోజనమూ, పిండివంటలూ వడ్డించగా భోజనాలు పూర్తి చేసి, తాంబూలాలు వేసుకుంటూ లోనిహాలులో కూర్చున్నారు. రేడియో చక్కనిసంగీతం పాడుతున్నది.

పద్మా : ఇప్పుడువచ్చే సంగీతంఅంతా వట్టి కాఫీహోటలు సంగీతం మేష్టారూ!

నర : అవునమ్మా అవును, ఎవరికికావాలి ఉత్తమమైన కర్ణాటక బాణి?

రాధా : ఉత్తమమైన ఉత్తరాది బాణికూడా ఉత్తరాదివారికే అక్కరలేకపోతోంది.

సుశీ : నాకుమాత్రం ఈనాటిసంగీతం చాలా అందంగా ఉంటుంది.

బుచ్చి : కొన్నికొన్ని ఉత్తరాది సినీమాపాటలు సురయా పాడినవీ, కన్నన్‌బాల పాడినవీ, లతామంగేష్కర్, షంషెడ్‌బేగం పాడినవీ, చాలాయిష్టం నాకు. అలాగే సైగల్, పంకజ్ మల్లిక్,వసంతదేశాయిలూ నాకు ఇష్టం.

అక్కడనుంచి అందరూ రాధాకృష్ణ గాంధర్వమందిరానికిపోయారు. అక్కడ రాధాకృష్ణమేళంవారు అంతా సిద్ధంగాఉన్నారు.

రాధాకృష్ణ తన భార్యనూ, ముగ్గురు అతిథులనూ అక్కడఉన్న సోఫాలపైకూర్చుండపెట్టి, తానువెళ్ళి తన మేళవాయిద్యాలవారిమధ్య తన దర్శకాసనంపై అధివసించాడు.

అక్కడనుంచి ఆతడు గంభీరమైన తన కంఠమెత్తి నాలుగుపాటలు పాడినాడు. ఆ తర్వాత సుశీల వెళ్ళి రాధాకృష్ణ ప్రక్కకూర్చుండి రెండు, మలయాళపుపాటలూ, ఒక తెలుగుపాటా పాడింది.

నరసింహమూర్తి మేష్టారు ఆనందంతో చప్పట్లు కొట్టి, "చాలా ఆనందంగా ఉందయ్యా, ఇంక మా అమ్మాయి పద్మావతిపాట వినాలి నువ్వు. అమ్మా ఏదీ ఒక్కపాట వినిపించూ. రాధాకృష్ణా! ఒక్కఫిడేలూ, మృదంగమూ మాత్రమే మేళం. నా ఫిడేలు తెచ్చుకున్నాలే! దానితో నేనే వాయిస్తాను" అన్నాడు.

"పాడు పద్మా! భయమేమిటికి? అంతా మనవాళ్ళే!" అని బుచ్చివెంకట్రావు భార్యను కోరినాడు.

పద్మావతి శ్రుతిచూచుకుని తనగుఱువు అందివ్వగా నెమ్మదిగా రాగం ప్రారంభించింది. రెండు మూడుసార్లు భయంచే శ్రుతి తప్పిపోయింది. కాని వెంటనే అందుకుంది. నెమ్మదినెమ్మదిగా తనకు ఇష్టమైన ఆతోడిరాగం సాగించింది. ఆ రాగంలో తానవర్ణంలోనికి ప్రవసరించింది. ఆ వెంటనే త్యాగరాజకృతి అందుకుంది. ఆ కృతికి సరిపడిన స్వరకల్పనాకావిసంతో ఆపాట పూర్తిచేసింది. అంతా పది హేనునిముషాలు పట్టింది.

ఆపాట పాడినంతసేపూ అందరూ మంత్రముగ్ధులై విన్నారు. రాధాకృష్ణకు ఆపాట వింటూఉంటే తాను ఒకనాడు సందర్శించిన ఉదకమండలం ప్రకృతిదృశ్యం ప్రత్యక్షం అయింది. ఒత్తుగా వివిధములైన ఆకుపచ్చనిరంగుల చెట్లు నిండిఉన్న కొండచరియలు, చిన్నచిన్న సెలయేళ్ళు, చెరువులు, లేళ్ళగుంపులు, పూవులు, నెమళ్ళు, పక్షులు, మేఘాలు ఒక మహాశ్రుతిలో స్వరాలై దర్శనమిచ్చినట్లు ఆతనికి తోచింది. ఆ కంఠం అంత అమృతమయమని ఆతడు కలలోనైనా అనుకోలేదు. ఆ బాలికా, ఆమె గానమూ, చంద్రమూర్తీ, చంద్రికా అయి అతనిఎదుట లోచనగోచరమైనట్లయినది.

ఆమె వెంటనే రాగమాలికతో "కస్తూరి తిలకం" అన్న శ్లోకం పాడింది. శ్రీకృష్ణభగవానుడు నీలమేఘశ్యామలకాంతిపూర్ణుడై, కోటిసౌందర్య - రాజిత హాసాంచలవదనుడై, సదస్యులందరికీ గాంధర్వరూపంలో ప్రత్య

తృప్తమైనట్లనిపించినది. క్షేత్రయ్యపదం ఆ వెంటనే ఎత్తు కొన్నది.

నరసింహామూర్తి ఆనందం వర్ణనాతీతం. ఆత డా ఆనందంతో అచేతనుడౌతూ తనఫిడేలును వాయించడం మానుతూ ఉండేవాడు.

మేళంవారు ఆ పరమసౌందర్య గాంధర్వం వింటూ శిల్పాలే అయిపోయినారు. ఏమి బాణి! ఇది మానవ మాత్రుల బాణియా అని బుచ్చి వెంకట్రావు, ఆమెను తప్ప సర్వమూ మరచిపోయాడు. సుశీలాదేవి కనురెప్ప వేయని అనిమిషత్వంతో పద్మావతినిచూస్తూ ఆమె గాంధర్వంలో మేళవించిపోయింది. ఇవన్నీ ఒకగంట పట్టాయి.

పద్మావతి పాటచాలించి అక్కడే తనతల వంచుకొని కన్నులనీరు కారిపోగా వెక్కి వెక్కి ఏడవడం ప్రారంభించింది. అది గమనించగానే సుశీలాదేవి ఒకగంతున ఆ బాలిక కడకు పరుగిడి ఆమెను పొదివిపట్టుకొని, లేవదీసి తన గదిలోనికి తీసుకుపోయింది. అక్కడ ఆమెను ఒక సోఫాపై కూర్చుండ బెట్టి తా నామె ప్రక్కనకూర్చుండి, "అంతసిగ్గయితే ఎలా అమ్మా!" అని తెలుగులోనే మాట్లాడుతూ, "నీ సంగీతందా నేను వర్ణించ శక్తి చాలదే. జన్మకోసారికూడా ఇంద మాదిరి పరమసౌందర్యస్వరూపమైన సంగీతం దొరుకునో ఏమో" అని అన్నది.

ఇంతట్లో నాయరును పిలిపించి "కోకో చేసి, వెంటనే తీసుకురమ్మని" ఆజ్ఞ ఇచ్చి, ఈలోగా తాను నులకారునుంచి

తెచ్చిన మంచిఔషధం రెండుమాత్రలు మింగించి, మంచి నీళ్ళు త్రాగింపించింది.

సుశీల పద్మావతిని గదిలోకి తీసుకువెడుతూఉంటేనే పద్మావతి తేరుకుంది. మందు బాగాపనిచేసింది. కోకో పద్మావతిని పూర్తిగా మామూలుమనిషిని చేసింది.

సుశీలాదేవి పద్మావతిని తన స్నానాలగదిలోకి తీసుకుపోయి, మొగం కడుక్కోమని, తుడుచుకునే తువాలు ఇచ్చింది. ఆమెకు తలసర్ది, పౌడరూ అవీ రాసి, బొట్టుంచి, తన పూలబుట్టలోనుంచి జాజిమల్లియదండను తీసి ఆమె తలలో అమరించింది.

పద్మావతి జాజిమల్లియలదండను చూచింది. ఆమె మనస్సు తేటబారింది. ఆ దండతో తనతలను అలంకరించిన సుశీలను పద్మావతి సిగ్గుతో పలకరిస్తూ ఇంగ్లీషులో "వదినా ఈనాటినుంచి మనమిద్దరం ప్రాణస్నేహితులంసుమా!" అంది.

షష్ఠ గుచ్ఛము

1

సంగీత దర్శకుడైన రాధాకృష్ణ ఇంట్లో, పద్మావతి సంగీతప్రదర్శనమైన కొద్దిరోజులకు, ఒక సాయంకాలం, పద్మావతి స్నేహితురాండ్రతో చీనాబజారుకు వెళ్ళింది. ఫేసు పౌడరూ, తిలకాలూ, సబ్బులూ అలాంటివన్నీ కొనుక్కుందామని వారిఉద్దేశం. హాస్టలుకు కావలసిన సరుకులు కొత్వాల్‌సావిడిలో కొనడానికి వసతిగృహాధికారిణి శ్రీమతి కరుణామయిగారు వస్తూవుంటే, వారితో ఈ బాలికలందరూ వచ్చినారు. అచ్చట ఒక కొట్టులోనికి ఎగబడి ఏవో రంగు రంగుల చీరలూ, రవికలగుడ్డలూ బేరంచేస్తున్నారు. అక్కడికి రాధాకృష్ణా ఆతనిభార్య సుశీలాదేవీ చక్కావచ్చారు.

"నమస్కారం పద్మావతీదేవిగారూ! చీరలు కొంటున్నారా ఏమిటి?" అంటూ సుశీల, పద్మావతీ తక్కిన బాలికలూ ఉన్నచోటికి వచ్చింది.

"నమస్కారం సుశీలాదేవిగారూ! అదిగో రాధాకృష్ణగారుకూడా వచ్చారు. నమస్కారం రాధాకృష్ణగారూ! వీరందరూ మా సభాపాఠశాలలో చదువుకుంటున్నారు. వీరు కరుణామయిగారు, మా హాస్టలు అధికారిణి! అక్కగారూ, వీరు రాధాకృష్ణగారు, వీరు వారిభార్య సుశీలాదేవిగారు. ఈమె మలయాళీలు, రాధాకృష్ణగారు తెలుగువారు. ఎంతో

ప్రసిద్ధిపొందిన సంగీతదర్శకులు" అని తొందరతొందరగా మాట్లాడింది.

పద్మావతిమోము ప్రఫుల్లమవడమూ, ఆమెకళ్ళల్లో కాంతీ శ్రీమతి చూచింది. శ్రీమతి కరుణామయికి ఏమిబుద్ధి పుట్టిందోకాని సుశీలను చూచి, 'ఏమండీ సుశీలాదేవిగారూ, మీరు తెలుగు బాగా మాట్లాడుతున్నారే! కొంచెం మళయాళీయాస ఉందనుకోండి! మీరు తప్పక మా ఆంధ్ర మహిళాసభలో మెంబరుకాకూడదా ?' అని అడిగింది.

సుశీల : తప్పకచేరుతానండీ. రేపో, ఎల్లుండో వీలుచేసుకుని వస్తాను.

కరుణా : మీరు మీ భర్తగారిచేత మాసభలో పదిహేను రోజులతర్వాత జరిగేసభలో సంగీతం పాడించాలని ప్రార్థిస్తున్నాను.

రాధాకృష్ణ : మా గృహలక్ష్మిగారిని ప్రార్థించనక్కరలేదు కరుణామయిదేవిగారు! మీరు ఎప్పుడువచ్చి పాడమంటే అప్పుడు వచ్చి, పాడడానికి సిద్ధం.

పద్మావతి : తప్పకరండి రాధాకృష్ణగారూ! ఆ సందర్భంలో సుశీలాదేవిగారుకూడా పాడతారు.

సు : పద్మావతీదేవిగారూ పాడుతారు.

క : చాలాబాగాఉంది. ఆ సభ దివ్యంగా రక్తికడుతుంది.

పద్మా : అమ్మో! నేను పాడడమే!

సు : నేను పాడితేదా చాలా బాగాఉండునా ఏమీ ? ఏమమ్మా నీవుదా చెబుతావు. నువ్వు పాడతానంటేనే నేనుపాడటానికి మాట ఇస్తును.

క : మా పద్మావతి తప్పక వప్పుకుంటుంది లెండి.

రాధా : పద్మావతీదేవిగారి గురువుగారు నాకూ కొంతకాలం గురువుగారు సుమండీ! మాగురువుగారు నరసింహ మూర్తిగారు ఫిడేలు వాయిస్తారు లెండి.

పద్మా : మా మేష్టారి అనుమతిపుచ్చుకోవద్దా రాధాకృష్ణ గారూ!

రాధా : ఆయన అతిసంతోష పడతారు.

ఇంతట్లో చీరలబేరం సాగింది. సుశీల మంచిచీర ఒకటి తీసి, "ఇది కొనుక్కో పద్మావతి వదినా! నీకు ఇదిబాగా ఒప్పుతుంది!" అన్నది.

ఆ చీర కరుణామయికి నచ్చలేదు. అదిఅతి నవీనవిధానంగా ముందు కుచ్చులకు వచ్చేభాగం ఎంతో పెద్ద లతలతో, తక్కిన చీరరంగుకు భేదంగాఉన్న రంగుతోఉంది. చీర అతిపల్చన. అలాంటిచీరలు కొందరు సినీమాతారలూ, పెద్దఉద్యోగస్తుల తనయలూ కడుతున్నారు. అయినా పద్మావతి అలాంటిచీర కట్టుకుంటే, ఆమెమనస్సు ఏఏ రీతుల ప్రవహిస్తుందో అని కరుణామయి అనుకున్నది. ఒక్కొక్క రకం మనఃప్రవృత్తికలవారు ఒకొక్కరకం చీరనూ, రంగునూ ఎన్నుకోడంఉంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఒక్కొక్కచీరా ఒక విచిత్రమైన లతలూ, నేతా, రంగులూ కలిగిన బ్లౌజు, స్త్రీలలో ఒక్కొక్కమార్పు కలుగజేస్తుంది, అని కరుణామయి అనుకున్నది. ఆచీర కొనవద్దని చెప్పుదామని రెండుసార్లు అనుకున్నది. నాలుక చివరివరకూ మాటవచ్చింది. తాను మాటంటే పద్మావతి అది రాజాజ్ఞగా పరిపాలిస్తుంది

నిజమే! కాని లోన ఎంతో బాధపడుతుంది. ఎవరి జ్ఞానం వారే సంపాదించుకోవాలిగదా అని నిశ్చయానికి వచ్చి కరుణామయి మాట్లాడక ఊరుకుంది. పద్మావతి ఆ చీర కొనుక్కుంది.

తక్కిన బాలికలకు చీరలూ, రవికలగుడ్డలూ ఏరుతూ, కరుణామయీ, బాలికలూ ఆ పనిలో నిమగ్నులయ్యారు. సుశీలా, రాధాకృష్ణా, పద్మావతీ, షాపులోనుండి వీధిలోనికి వచ్చి అక్కడఉన్న వారి కారులో కూర్చున్నారు. సుశీల తనకారు నడుపుకుంటుంది.

"నువ్వే కారు నడుపుతావా ఏమిటి వదినా?" అని పద్మావతి సుశీలను అడిగింది.

"అవును. ఇది నాకారు. మీ అన్నగారికి వేరే కారు ఉంది. నాకారు ఇంకోరు నడిపేందుకు అవుసరంలేదు", అని సుశీల పకపకనవ్వుతూ జవాబు చెప్పింది.

రాధాకృష్ణచూపులు ఇంతవరకూ పద్మావతిపైనే ఉన్నాయి. అతడు సిగరెట్టుమీద సిగరెట్టు ఊదేస్తూనే ఉన్నాడు. ఆ అమ్మాయి దేహవిన్యాసము అతణ్ని విపరీతంగా ఆకర్షించింది. శిల్పశాస్త్రరీత్యా ఇంత మనోహరమైన శరీరం ఈలోకంలో ఉండదు అని అతడనుకొన్నాడు. ఆ రూపానికి తగినట్లు మోము, ఆ మోము సౌందర్యంలో ఆర్యజాతి వారి రేఖలు ఉండకపోవచ్చుగాక. ఆ చామనచాయ ఎంత ఒప్పిందో! ఆ దేహం ఎంత స్నిగ్ధంగా ఉన్నదో, స్వచ్ఛ

మైన రంగు, ధనమూ, సంపదా రాగానే రంగుకూడా వచ్చింది. వీళ్ళు మాంసాదులు తినడం మాని వేశారట. దాని వల్ల మానసికంగాకూడా మార్పులువస్తాయి కాబోలు!

ఆ బాలికకళ్ళు విశాలంగా సోగలై, వెన్నెల కాంతులు పొదువుకొని ఉన్నాయి. చామనచాయ కల వారిలో ఇంతఅందం ఉంటుందని ఆత డిదివరకు ఊహించుకో లేదు.

అలా ఆతనిఆలోచనలు ప్రవహించిపోతున్నవి.

ఆర్ద్రితకలిగిన ఆతని చూపులు తనపై పూర్తిగా ప్రసరించిపోవడం పద్మావతి గ్రహించింది. ఆతని హృదయంలో తన్నుగురించిన ఏవో ఆలోచనలు గుబాళించుకొంటున్నాయనీ ఆమె ఊహించుకుంది. ఇంత పేరుపొందినవాడు. ఇంత గాయకుడు తానంటే సమ్మోహపడడం తనకెంతో గొప్ప అనుకుంది. ఆమెకు ఏదో పట్టరానిఆనందం కలిగింది. 'మీరూ మావదినా పాడేటట్లయితే నేనూ పాడతానండీ రాధాకృష్ణగారూ!" అని చటుక్కున పద్మావతి అన్నది.

రాధాకృష్ణ చకితుడై "అఁ ఏమిటీ! చాలా బాగుంటుంది. ఆరోజు మనవాళ్ళందరికీ దివ్యమైనసంగీతం పిండివంటలు విందుచేద్దాము," అన్నాడు. ఇంతట్లో కరుణామయి తక్కినబాలికలూ పైకివచ్చారు. పద్మావతి వారందరితో కలసి ఆంధ్రమహిళాసభకు వెళ్ళిపోయింది.

2

బుచ్చి వెంకట్రావు, రాధాకృష్ణయింటిలో జరిగిన సంగీతప్రదర్శనం వెనక పదిరోజులకు ఒక సాయంకాలం తన కారుమీద ఒంటిగా రాధాకృష్ణ మేడకు వచ్చినాడు. ఆతనికి ఇన్నాళ్ళూ మంచి స్నేహాలు దొరకలేదు. వ్యాపార సంబంధంకలిగినవారు పదిమందితో అతనికి పరిచయంకలిగిన మాట నిజమే! కాని అది పరిచయంగానే ఉండిపోయింది.

ఆతనికి అతిసన్నిహితమిత్రుడు నరసింహమూర్తి మేష్టారే! ఇంతవరకూ భార్యా, తను సర్వతోముఖంగా జ్ఞానవంతులవ్వాలన్న దీక్షే అతనికి స్నేహాలు అవసరం లేకుండాచేసింది. ఇప్పుడు భార్య దూరమైపోయింది. మదరాసులో నరసింహమూర్తిమేష్టారు నానాటికి తనకు తాబేదారయ్యాడు. స్నేహం చాకిరిగా మారిపోయింది.

ఇంక ఆతనికి తన వ్యాపారంతప్ప ఇంకోవృత్తి లేకపోయింది. సాయంకాలం ఏమీతోచేదికాదు. బీచికి వెళ్ళటం మొదటిదినాల్లో కొంత కాలక్షేపం అయింది. సినీమాలు కొంత కాలక్షేపం తీర్చేవి. చివరికి రెండూ విసుగుపుట్టించాయి. కొన్నిదినాలు అలా కారు వేసుకొని మద్రాసంతా తిరిగేవాడు. ఆతడు వెళ్ళని పేటలేదు, తిరగని సందులేదు. అదీ విసుగుపుట్టింది.

ఆలాంటి బుచ్చి వెంకట్రావుకు రాధాకృష్ణ మంచి స్నేహితుడు కావచ్చును అనిపించింది. ఆ ఆలోచనతో రాధాకృష్ణఇంటికి వచ్చాడు.

రాధాకృష్ణ ఇంటిలో లేడు. "ఏదో సినిమాచిత్రంలో ఒకపాట రికార్డుచేస్తుండడంవల్ల వారు వెళ్ళినారు." అని సుశీలాదేవి ఆయనతో చెప్పి, "రండి! కాస్త కాఫీతాగుదురుగాని!" అని లోనిహాలులోనికి ఆహ్వానించింది.

బుచ్చి వెంకట్రావు బలసంపద కళ్ళు తనివోవ సుశీల చూస్తూ, ఆతడు కూర్చున్న సోఫాకు ఎదురుగా ఉన్న సోఫాలో కూర్చుంది.

"మీరు యుద్ధానికి వెళ్ళివచ్చారా వెంకట్రావు గారు?"

"వెళ్ళివచ్చాను. కాని అది నాకు ఉపకారమే చేసిందో, అపకారమే చేసిందో?"

"అదేమిటి ఆలా అంటారు?"

"అవునండి! యుద్ధానికి వెళ్ళకముందు నేను పట్టి పల్లెటూరి పల్లెవాడిని. యుద్ధంనుంచి వచ్చాను. ఏదో పిచ్చి పిచ్చి ఆలోచనలుపుట్టాయి. చేపలవ్యాపారంపెట్టాను. రంగూనుకూ ఆలాంటి ఇతరదేశాలకూ హొయ్యపప్పు ఎగుమతీ. ఆ మూలాన బాగా లాభంవచ్చింది. వస్తూఉన్నది. ఇంక నాకూ మా ఆవిడకూ జ్ఞానసముపార్జన తృష్ణ ఉద్భవించింది. నాగరికతా, చదువూ కావాలి. ఆవిడకు సంగీతమూను. మేము నాగరికులమయ్యాము. కాని తృప్తీ, ఆనందమూ మాత్రం మాయమయ్యాయి సుశీలాదేవిగారూ!"

బుచ్చి వెంకట్రావు మాట్లాడుతున్నంతసేపూ సుశీల ఆతనివైపు రెప్పవాల్చకుండా చూస్తూంది. ఎంత విచిత్రంగా ఉంది బుచ్చి వెంకట్రావుకథ. పద్మావతిలోనూ ఏదో అసం

తృప్తి ఉంది. ఈతనిలోనూ ఏదో అనూహ్యమైన ఆవేదన బయలుదేరింది. తన జీవితమూ చిత్రమైనదే. తనకు ఈవివాహం కాకముందే పురుషసంబంధం ఉన్నది. స్కూలుఫైనల్ పరీక్షఅయి తిరువాన్కూరులో సంగీతమూ,నాట్యమూకొంత నేర్చుకొంది. ఒక మలయా సినిమా చిత్రంలో వేషం వేయడానికి (ఏదో చిన్న నాట్యవేషమే అనుకోండి) తను మద్రాసు వచ్చింది. ఇంతట్లో తను, రాధాకృష్ణదగ్గర శిష్యురాలయింది. ఆతనితో నాట్యభాగస్వామిని అయింది. ఆతడు బ్రాహ్మణుడు, తాను నాయరుబాలిక. అయినా తనకు అతడు సరియైన పురుషుడని తోచింది. ఆతనివల్ల తనకూ పేరువచ్చింది. ఆతడు సంగీత దర్శకుడుగా, నాట్యదర్శకుడుగా ఉన్న ప్రతి చిత్రంలో తనకూ నాట్యవేషమో లేక రెండవ నాయికవేషమో వస్తోన్నది. ఆతడు తనపేర ఒక యిల్లు కొన్నాడు. కొంతడబ్బు బ్యాంకిలో వేస్తున్నాడు. తన జీవితం హుసారుగా ప్రవహించిపోయింది. ఇంతట్లో ఆతని పేరు హెచ్చిపోసాగింది. అనేక కంపెనీలవారు ఇతర నాట్యకత్తెలు కావాలనేవారు. ఇంక రాధాకృష్ణ దూరమైపోతాడని ఊహించింది. వివాహప్రసక్తి తెచ్చింది.

"బుచ్చి వెంకట్రావుగారూ! తృప్తి, ఆనందమూ అనేవి మనలో ఉన్నవి అంటారా, పైనుంచిదా వచ్చేవంటారా?"

"మనలోనే ఉన్నాయనుకోండి. కాని పైన మనకు సంభానమయ్యే పరిస్థితులనుబట్టికదా మనకు ఆనందమూ, తృప్తీ కలగడము!"

"అవునుదా ! నిజమే కాని, ఏలాంటి పరిస్థితి మనకు సంఘటించినా, దానివల్ల మన మనఃప్రవృత్తి ఎందుకుదా మారాలి?"

"నిగ్రహంకలవారికి మారదనుకోండి. కాని ఎందుకు మనం ఈ పనులన్నీ చేస్తున్నామో తెలియనివారికి నిగ్రహం కలుగదు. జ్ఞానం వృద్ధిఅయినకొద్దీ, మనస్సుకు నిలకడ తక్కువౌతుంది."

"సంపూర్ణ జ్ఞానంకలవారికి ?"

"సంపూర్ణత అనేది జ్ఞానానికి ఉందా?"

"కాబట్టి, జ్ఞానం సంపాదించడానికి అంతులేదు. జ్ఞానం సంపాదించేవారందరికీ అసంతృప్తి అన్నమాటేనని చెప్పండిమీా ?"

"ఈ విషయాలన్నీ ఆలోచించడానికి నాకు శక్తి ఎక్కడ ఉందండి !"

"కాబట్టి ఏమీాఆలోచించకుండా ఉండరాదాఅండీ"

"అది ఎల్లా సాధ్యం! నేను యోగినా? ఉప్పూ, పులుసూ, కారము తినేవాడిని."

"అయితే ఆ ఆలోచనలవల్లవచ్చే బాధలను, ఆవేదనలను భరించడం నేర్చుకోవలసిదాఉంటుంది. అసంతృప్తి వల్లవచ్చే హృదయబాధ భరించవలసిదా ఉన్నది."

"అందుకోసమే సర్వకాలమూా ప్రయత్నం చేస్తున్నాను!"

ఇంతట్లో నాయరు ఏవేవో ఫలహారాలు, "టీ కెటిల్" పాల "జగ్గూ", పంచదారభరిణా, చంచాలూ, అన్నీ పట్టుకు వచ్చి, ఆ లోని హాలులో ఒకమూలగాఉన్న టీ బల్లపైన ఉంచాడు. సుశీల "రండిమీా వెంకట్రావుగారూ!" అని పిలిచి ఆతడ్ని టీ బల్లకడఉన్న కుర్చీలో ఒకదానిలో కూర్చుండకోరింది. వారిద్దరూ కూర్చుండి ఉపహారం సేవింప సాగించారు.

"ఏమండీ వెంకట్రావుగారూ! మీారు తోచనప్పుడల్లా మా ఇంటికి రండిమీా. ఎప్పుడుపడితే అప్పుడేరావచ్చును. అరవ సినీమాచిత్రాలలో, మళయాళచిత్రాలలో, నాకంఠము కొందరు సినిమాతారలకు ఇస్తున్నాను. అందుకై పాటలు రికార్డింగుకుమాత్రందా వెడుతూఉంటును. నాట్యకత్తెగా సినిమాచిత్రాలలో నటిస్తాను. గనుక, ఆ సమయాలలో తీరుబడిఉండదు. మీారు ముందు ఫోనుచేసి, మా ఇద్దరిలో ఎవరన్నా ఉన్నారో లేరో కనుక్కొని, ఎవరున్నా తప్పకుండా రండిమీా. మీా ఆవిణ్ణిదా తీసుకువస్తూఉండండి"

"మా ఆవిడ ఆంధ్రమహిళాసభ విద్యాలయంలో విద్యార్థిని. ఆవిడ ఆసభవిద్యాలయం, వసతిగృహాల క్రమ శిక్షణకు బద్ధురాలుకదా! కాబట్టి ఎప్పుడు ఆవిణ్ణి వీలుగా తీసుకురావచ్చునో అప్పుడల్లా తీసుకువస్తాను."

"మీా రెప్పుడు ఇంటిదగ్గిరదా ఉంటురు?"

3

"ఇల్లూ, ఆఫీసూ ఒక్కటే గనుక ఎప్పుడుపడితే అప్పుడే ఉంటాను."

"అయితే చూస్తిరా? నేనుగాని, నేనూ మా ఆయన గాని, మా ఆయన ఒక్కరేగాని మీ ఇంటికి తరుచుగా వస్తూవుంటుమే."

"అంతకన్న భాగ్యమేముందండీ!"

అంతకంతకు బుచ్చి వెంకట్రావుకు సుశీలతోనూ, రాధాకృష్ణతోనూ స్నేహం ఎక్కువయినది. ఈతడు వీరింటికి రావడమూ, వీరు బుచ్చి వెంకట్రావుఇంటికి వెళ్ళడమూ! అందరూ కలిసి సినీమాకు వెళ్ళడమూ. వెంకట్రావుకు కాలం జరగడంలేదన్న ఆ వేదనపోయింది.

ఆతనికీ సుశీలకూ స్నేహం ఎక్కువైంది. సుశీల ఆతణ్ణి ఒక్కణ్ణే కలుసుకునేది. ఆతణ్ణి కారుమీాద ఈ ఊరు ఆ ఊరు ప్రయాణం చేయించేది. రాధాకృష్ణ "సుశీల మీా చెల్లెలనుకోండి. మీా రామెస్నేహంలో ప్రపంచజ్ఞానం పూర్తిగా అలవరచుకొంటారు బావగారూ!" అనేవాడు.

సుశీల బుచ్చి వెంకట్రావుకోసం రాగానే అతని భుజాలమీాద చేయి వేస్తుంది. ప్రక్కనేకూర్చుంటుంది. ఆతని ఛాతీ మంచి విశాలమైనదని తడుముతుంది. 'దండలు ఉక్కుతో చేసివుంటాయని నొక్కుతుంది. తనకు బలమైనవాళ్ళను చూస్తే ఆనందమంటుంది.

సుశీల కలుపుగోరుతనమూ, ఆమె లేనిపోని పిచ్చి

పిచ్చి ఊహాలు పెట్టుకోకుండా తనతో సాయిలా వాయిలాగా ఉండడమూ ఆతనికి చాలా ఆనందం కలిగింది. ఆతని హృదయంలో ఏవో బరువులు కరిగిపోయినట్లయినది.

మధ్యమధ్య ఆంధ్రమహిళాసభపాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయిని అనుమతితోనూ, వసతిగృహాధికారిణి అనుమతితోనూ పద్మావతిని రాధాకృష్ణగారింటికి ఇచ్చి వెంకట్రావు తీసుకువచ్చేవాడు. ఆ సమయంలో రాధాకృష్ణ ఆనందానికి మేర లేకపోయేది. పద్మావతీ ఆతడూ సంగీతం అని కూర్చునేవారు. రాగాలు, తాళాలు, సినీమాలలో ఆనాడు ఎక్కువగా వాడుకలోనికివచ్చిన పాటలు, అవి విపరీతంగా ప్రజామోదంపొందడానికి హేతువులు, గట్టిసంగీతం ఎందుకు ప్రజలకు భరింపరానిదవుతుంది—ఈవిషయాలు ఆమెకు చెప్పేవాడు రాధాకృష్ణ. ఆమెకు ఉత్తరాది, మహారాష్ట్రి సినీమాలపాటలు గ్రామఫోనులో వినిపించేవాడు. తానిచ్చిన వరసలు ఉత్తరాది వరసలకన్నా, దక్షిణాది వరసలకన్నా ఎందుకు బాగుంటాయో చెప్తూ, తనవరసలూ ఆయా పాటల వరసలు పాడి వినిపించి ఆమెకు తెలియజేసేవాడు.

ఆ మేడలో సుశీలా, వెంకట్రావు లోకవైపునకూ పద్మావతీ రాధాకృష్ణ లోకవైపునకూ తేలుకువెళ్లేవారు. పద్మావతిని ఏదేనివంకతో రాధాకృష్ణ స్పృశించేవాడు. ఆమెదేహం తనశరీరానికి తగులుతూఉండేటట్లు సోఫాలో కూర్చుండేవాడు. నడుస్తూఉన్నప్పుడు, ఆమె నడుంచుట్టూ చేయి వేసేవాడు.

మొదట పద్మావతి భయపడింది. ఈవిధానం అతి

నవీనంకాబోలు. ఇందులో తప్పులేదని సమాధానపెట్టు కున్నది. అంతకంతకు రోజులు గడిచినకొద్దీ ఆ బాలికకు రాధాకృష్ణస్నేహం అతి అవసరమైనది. సంగీతంవిషయాలు నేర్చుకొనడం ముఖ్యమే! అంతకన్న ముఖ్యం రాధాకృష్ణ మాటలే! అతడు మాట్లాడేవన్నీ ఆమెకు తెలియవు. అతడు ఏవేవో చెప్పేవాడు. అతడు ప్రపంచంలోని అన్నివిషయాలు తెలిసికోలేదు. అతనిచదువూ అంత పెద్దదికాదు. రోజూవచ్చే దినపత్రికలు వార్తలిస్తాయి. కొన్ని ఉపన్యాసాలు ముద్రి స్తాయి. అవి విజ్ఞానవిషయాలేమిచెప్పగలవు? స్నేహితు లైన సినీమావారు మాట్లాడుకునే మాటలూ, చప్ప చప్పని ఆరణాల మాస, పక్షపత్రికలు ఏమంతజ్ఞానం ఈయగలవు?

అయినా ఇప్పుడిప్పుడే ప్రపంచజ్ఞాన వాతావరణంలో హృదయపుష్ప పుటాలు విప్పుతూన్న పద్మావతికి అతడు ఏ విషయం చెప్పినా అవన్నీ అద్భుతంగానే ఉండేవి. ఇంతకూ అతడు అదృష్టవంతుడూ, చాలా తెలివైన సంగీతదర్శకుడూ!

ఇటు పద్మావతికి ఏ రీతిగా ఏదోసంతృప్తి హృదయం నిండిపోయిందో, ఆరీతిగా సుశీలాదేవి స్నేహంవల్ల బుచ్చి వెంకట్రావుకూ వర్ణింపరాని తృప్తికలిగింది.

అతని హృదయంలోనూ సుశీలాదేవి విషయంలో స్త్రీ-పురుష సంబంధవిషయికమైన భావాలు కలుగలేదు. అలాంటిభావా లేమైనా పద్మావతీ వెంకట్రావుల హృదయ మూలాల స్పందనం అయిఉండేనో ఏమో, కాని వారిద్దరి ఆవేదనలూ తగ్గిపోయాయి.

పద్మావతి ఇప్పుడు విద్యాలయంలో తృప్తిగా చదువు

కుంటున్నది. తోటిబాలికలతో ఎక్కువ చనువు సంపాదించు కుంటున్నది. వారితో కలిసి మెలసి తిరగడం ఆమెకు ఎక్కువ ఇష్టమైనది. అంతకంతకు శ్రీమతి కరుణామయిగారితో స్నేహం వృద్ధిపొందింది.

కరుణామయికి పద్మావతి అంటే చెప్పలేని దయ కలిగింది. ఆమె ఎక్కువశ్రద్ధవహించి తానే ఎన్నో విష యాలు ఆమెకు బోధించేది. పద్మావతి సభలలో నిర్భ యంగా సంగీతం పాడేటట్లుచేసి ఆమె సభాపిరికితనం మాయంచేసింది.

ఇంతలో దసరాఉత్సవాలు వచ్చినవి. ఆ ఉత్సవాలలో ఒకరోజున రాధాకృష్ణ, సుశీల, పద్మావతిగార్ల సంగీతపు కచ్చేరీ జరిగింది.ఆరోజున పద్మావతి అపర మీరాబాయిలా ప్రకాశించింది. సంగీతంలో సుబ్బలక్ష్మికి దీటనిపించుకుంది. పాడినపాటలలో ఒకటిమాత్రమే త్యాగయ్య కృతి. తక్కిన వన్నీ ఈనాటి కవులలో ప్రసిద్ధికెక్కినవారిపాటలు. కృష్ణ శాస్త్రిగారి ఊర్వశీ గీతమొక్కటీ, మురళీగీత మొక్కటీ పాడింది.

"మోయింపకోయ్ మురళి మోయింపకోయ్!" అన్న పల్లవిలో రాధాదేవిలో, ప్రతి భక్తునిలో, మురళీ కృష్ణ దివ్యభావంవల్ల ఉద్భవించే పరమ మనోహరానందం, రాగంలో అవరోహణంలో, చూపించింది. "తీయ తేనియ బరువు మోయలేని బ్రతుకు" అని అనుపల్లవి ఎత్తుకొని, ఆ

ఆనంద వివశత్వం, ప్రియా ప్రణయగాఢోత్కంఠ అయిన రాధ ఆ విశ్వసౌందర్యంలో లయమూ కావాలి. లయము కాకుండా తన దివ్యపురుషునితో సాలోక్య, సారూప్య సామీప్యానందమూ పొందాలి.

ఆ పాట శ్రోతల హృదయాలు కరిగించినది. ఆనందంతో అనేకమంది స్త్రీల కన్నులనీరు జలజల ప్రవహించాయి.

సప్తమ గుచ్ఛము

1

"ఈ పద్మావతిదేవిగారికి గాయకులమైన మేమంతా 'గీతాదేవి' అని బిరుదు ఇస్తున్నాము" అని రాధాకృష్ణ ఆ సంగీతసభ అనంతరం, పద్మావతిసంగీతాన్ని మెచ్చుకుంటూ ఉపన్యాసంఇచ్చి ముగించాడు. సభఅంతా కరతాళధ్వనులు నిండిపోయాయి.

అక్కడనుండి "గీతాదేవి" సంగీత కచ్చేరీలు మద్రాసులో ఎన్నో జరిగాయి. కొన్ని ఆంధ్రవిద్యాసంస్థల పోషణార్థం ధనం వసూలుచేయడానికి గీతాకుమారి సంగీత సభలు ఏర్పాటయ్యాయి. ఒక్కొక్క గానకచ్చేరీకి పది వేలు, పదిహేను వేలరూపాయలు రాబడిరాసాగింది. ఆంధ్ర తుఫాను నిధికీ, తమిళదేశంవరదలనిధికీ, ప్రభుత్వంవారు ఆ బాలికను కచ్చేరీలకు ప్రార్థించి ఒప్పించుకొన్నారు.

'గీతాదేవి' ప్రసిద్ధనామమయింది. గ్రామఫోను కంపెనీలవారు ఆమెపాటలు రికార్డుతీయ ఏర్పాట్లుచేసుకొన్నారు. ఒక ప్రసిద్ధ ఆంధ్రసినిమాకంపెనీవారు ఆమెను తమచిత్రంలో ఉపనాయికగా రమ్మనమని పిలిచారు. ఆమె కానని చెపితే, ఆమె కంఠం నాయికకు గాంధర్వకంఠంగా బుక్ చేసుకున్నారు.

వీటి అన్నింటికీ కారణం రాధాకృష్ణ. రాధాకృష్ణ పద్మావతీచరణచారణచక్రవర్తి అయిపోయినాడు. ఒక్క

రోజు పద్మావతిని చూడకపోతే అతనికి తోచదు. తాను ఆంధ్రమహిళాసభకు సుశీలనుపంపి పద్మావతిని తీసుకురమ్మంటాడు. 'గీతాదేవికి' చదువు సాగటంలేదు. పద్మావతికి మతిలేదు.

మహిళాసభావిద్యాసంస్థాధ్యక్షురాలు పద్మావతిని సంకలముముందర తనగదిలోనికి పిలిపించుకొంది. "ఏమమ్మా పద్మావతీ! నువ్వు సంగీతంలో అతి ప్రసిద్ధురాలవైపోయినావు. నువ్వు మా సభలో ఉండటం కీర్తే! కాని, విజయం పొందదలచుకొన్న పరీక్షమాట ఏమిటి? ఇంతవరకూ చదువులో బాగావచ్చావు. కాని, ఈ సంగీతం గొడవవల్ల కాబోలు మొన్న అర్ధసంవత్సరం పరీక్షలో చాలా తక్కువ మార్కులు వచ్చాయి. పరీక్షలు ఇంక నాలుగు నెలలే ఉన్నాయి. ఇప్పటినుండీ గట్టిగా చదవకపోతే నువ్వు పరీక్షకు వెళ్ళి లాభంవుండదు. నీకు సంగీతంలో పేరు రావడం, నీవల్ల లోకానికంతకూ ఉపకారం జరగడం మాకందరికీ ఎంతో ఆనందంగానే ఉంది. అయితే మరి చదువుమాట?"

"అవునండీ, అదే నేనూ ఆలోచిస్తున్నాను. ఇంతా కష్టపడి చదివి, పరీక్షకు వెళ్ళకపోతే ఏమిలాభం? ఈ ఏడు పరీక్షకు వెళ్ళలేకపోతే, ఇంక జన్మలో పరీక్షకు వెళ్ళలేను."

"కాదుమరీ! కనుక బాగాఆలోచించుకో. పరీక్షకు వెళ్ళడం మానివేస్తే, నువ్వు హాస్టలునుంచి వెళ్ళిపోవాలి. నిరుడు పరీక్షలో నెగ్గని ఇద్దరుబాలికలు ఈ నాలుగు నెలలు

ఇక్కడేఉండిచదవాలని వస్తామనివ్రాసినాను. వారిని నీగదిలో ప్రవేశపెట్టగలను."

"నేను పరీక్షకు వెళ్ళితీరుతానండి!"

"అయితే సంగీతం ? పేరు ? సభలూ ? రికార్డులూ? సినీమా ?"

"ప్రస్తుతం అన్నీ మానేస్తాను !"

"రేపు రాధాకృష్ణగారువచ్చి బలవంతంచేస్తారు. సుశీల గారు వచ్చి ప్రతిమాలుతారు !"

"అవన్నీ లెక్కచేయనండీ ! పరీక్షకని సంకల్పంతో కదా ఇక్కడ చేరింది ! అది పూర్తిచేసుకునితీరుతాను."

"ఇంక నేనుచేసేఏర్పాట్లువిను. నీభర్తగాని,నరసింహామూర్తి మేష్టారుగాని సాయంకాలంవచ్చి మాట్లాడవచ్చును. సుశీలగారూ, రాధాకృష్ణగారూ వస్తే నీకు తీరుబడిలేదన్న మాట ! సంగీతబేరాలు ఏవీ ఒప్పుకోవడానికి వీలులేదు. ఏవైనాసరే ! ఎంతగొప్పవాళ్ళయినాసరే ! సాయంకాలం షికారు బందు ! ఇవి ఇష్టమైతే పరీక్షకు దరఖాస్తు పెట్టిస్తాను. లేదంటావూ నువ్వు మా ఇంటికి వెళ్ళవలసిందే !"

ఈ మాటలు ఖచ్చితంగా అధ్యక్షురాలు అంటూవుంటే పద్మావతిముఖం వెలవెలపోయింది. అది చూచి,

"నే నింత నిష్కర్షగా అంటూఉంటే, మనస్సులో బాధపడకు తల్లీ ! నీ కోసమే చెప్పాను.. ఏ విషయమూ వేళాకోళంగా చూడకూడదు. తర్వాత నీ ఇష్టము" అని అన్నది. పద్మావతి ఆలోచించుకుంటూ వెళ్ళిపోయింది.

2

నరసింహమూర్తిమేష్టారుకు ఏదో ఆవేదనపట్టుకుంది. పద్మావతివిషయం చూస్తూవుంటే అతనికి మతిపోయింది. ఈ నాడు ఆమెజీవితం తనకందని వేగంతో ప్రవహిస్తోంది. ఆ మహోర్ఘుంర్ఘూమారుతంలో తానోమూలకు కొట్టుకొని పోయినాడు. అతడ్ని గమనించేవారే లేరు. రాధాకృష్ణ "ఓహో!" అంటాడు. "మేష్టారూ! ఎప్పుడు వచ్చారండోయ్?" అంటాడు. "సుశీల లోపల ఉందండీ!" అంటాడు; ఆ తర్వాత ఆ ముక్కలూ అనడంమాని వేశాడు.

రాధాకృష్ణ గానమేళంలో, మొదట అతడు ఫిడేలు వాయించేవాడు. ఆ రోజుల్లో "మేష్టారూ! ఈపాట ఈ రకంగా ప్రారంభిద్దాము అనేవాడు. "గురువుగారూ, ఇప్పుడు ఆ ఫ్లూటు ఈ సంగతులు వేస్తే బాగుంటుంది కాదండీ?" అనేవాడు. నేడు ఆలాంటి సలహాలు అడగడు. ఆయన రాకపోయినా రాధాకృష్ణ మేళం సాగిపోతూనేవుంది. రమ్మనమనీ అడగడం తగ్గించాడు.

అప్పుడంత గౌరవంచేసిన రాధాకృష్ణ, నేడింత ఉదాసీనంవహించాడేమి?

నరసింహమూర్తిమేష్టారిహృదయం కృంగిపోయింది. అటు బుచ్చి వెంకట్రావు తనకు దూరమైపోయాడు. ఇటు పద్మావతి చదువులో పడిపోయింది.

బుచ్చివెంకట్రావు సుశీలాద్వితీయుడై లోకంఅంతా తిరుగుతున్నాడు. ఇప్పుడంత త్రాగడానికి వీలులేదు. పట్ట

ణంలో ప్రొహిబిషను వచ్చింది. రహస్యంగా ఏలాంటి బుడ్లయినా దొరుకుతాయి, కాని అతనికి ధైర్యం లేకపోయింది. త్రాగు డాతనికి జీవితంలో భాగం కాలేదు. పైగా త్రాగుడు కన్న నిషాకలిగిన సుశీలస్నేహం దొరికింది. ఆ స్నేహంలో బుచ్చివెంకట్రావుకు పద్మావతీ అవుసరం లేదు, నరసింహామూర్తిమేస్త్రీగారూ అవసరం లేదు అనిపించింది.

రాధాకృష్ణకు సుశీల అంటే సమ్మోకమే! మలబారు నాయర్లమ్మాయి. సంగీతమూ, నాట్యమూ తిరువాంకూరులో నేర్చుకుని, మద్రాసులో భరతనాట్యంలో అందెవేసినచేయి కావాలని, ఆ మహానగరం వచ్చింది. మదరాసులో కామాక్షీశ్వరపిళ్ళ దగ్గిర తంజావూరివిధాననాట్యం నేర్చుకునే రోజుల్లో రాధాకృష్ణ కామాక్షీశ్వరపిళ్ళ ఇంటికి వచ్చినాడు. కామాక్షీశ్వరపిళ్ళకు ఆతడు శిష్యుడు.

రాధాకృష్ణ తనగతిఏమిటి అని పదేళ్ళక్రిందట తటపటాయించే రోజుల్లో కొంతకాలం కూచిపూడి వెళ్ళి నాట్యం నేర్చుకున్నాడు. కొన్నాళ్ళు వేదాంతం లక్ష్మీనారాయణ గారికి శిష్యుడయ్యాడు. ఆతడు ఆడవేషం వేసి నాట్యంచేస్తే ఆడవాళ్ళనాట్యంకన్న, అతనినాట్యం బాగుంటుందన్నారు. "వేషము స్థానం నరసింహారావుగారి చిన్ననాటి ఆడవేషం అంత బాగుంటుంది!" అని ఒక నాట్యకళావిమర్శకుడు వ్రాసినాడట. ఆ వెనుక తంజావూరివిధానంకోసం ఆతడు మదరాసువచ్చి కామాక్షీశ్వరపిళ్లెకు శిష్యుడయ్యాడు. అక్కడ తోటిశిష్యురాలైన సుశీలతో ఈతనికి పరిచయం గాఢమైనది.

సుశీలకు ఆమెఇంటిదగ్గిర కూచిపూడినాట్యం నేర్పినాడు. ఆమెకు ఆంధ్రసంగీతం నేర్పినాడు. వారిద్దరిస్నేహమూ ప్రేమగా మారింది. రాధాకృష్ణ సంగీతదర్శకత్వంలోకి వురికాడు. వివిధవాద్యకుశలులైనవారిని చేర్చి, సంగీతమేళం ఏర్పాటుచేశాడు. ఎందులోనన్నా చొచ్చుకుపోయేజాతి గనుక ఆతడు మేళవిధానంలో ప్రథమశ్రేణిలోకి వెళ్ళినాడు. వెంటవెంటనే, ఒకసినీమాకంపెనీ ఆతడ్ని సంగీతదర్శకుడుగా నియమించింది. వారు తీసే బొమ్మలు పాటలు దివ్యంగా జనానురంజకంగా తయారై దేశమంతా మారుమ్రోగిపోయినవి. సుశీలాదేవినాట్యమూ ప్రసిద్ధివహించింది. రాధాకృష్ణ సుశీలలు రిజిష్టర్ వివాహం చేసుకున్నారు. వారి వివాహానికి సినిమాప్రపంచం, రసజ్ఞలోకం బంధుమిత్రసమేతమై హాజరైంది.

బుచ్చివెంకట్రావుకు సుశీలకు స్నేహం లతలా అల్లుకుపోయి వారిద్దరూ విడవకుండా ఉండడము నరసింహమూర్తి మేష్టారుకు భయంవేసింది. వీళ్ళిద్దరూ ఎంతవరకు వెళ్ళినారో, ఈ అతిస్నేహంలోంచి ఏ విషాదపరిణామం ఉద్భవిస్తుందో ? రాధాకృష్ణ ఉద్దేశమేమిటి ? రాధాకృష్ణ మన స్తత్వం ఏలాంటిది? అతనికి ఇతరస్త్రీలతో సంబంధాలున్నాయా ?

ఏమిటీ సినిమాప్రపంచం ? నీతి నియమాలకూ ఈ ప్రపంచానికి ఎక్కడా చుట్టరికమేలేదా? సినీమాలోకం సుడిగాలి లోకం. అతి అనేది తప్ప ఇంకోటి కనబడదు. ఆ వాతావరణంలో స్త్రీ పురుషసంబంధాలకు ఒక దారీ మార్గమూ లేదు. ఒక హద్దూపద్దూ లేదు. ఈ సినీమావాతా

వరణం ఇతరమైన జీవితపథాలకుకూడా ప్రసరించి దైనందిన నిత్యజీవితాన్నికూడా కల్మషం చేస్తున్నది. నరసింహామూర్తి మేష్టారు గడగడ వణికిపోయాడు.

ఈ ప్రళయంలో ఒంటివాడైపోయినాడు నరసింహామూర్తి మేష్టారు. అవతల బుచ్చివెంకట్రావు ఇంటినిండా సినీమాతారలు, తారకులు నిండిపోసాగినాయి. చిట్టిచిట్టి దర్శకులూ, మేరుపర్వతంలాంటి దర్శకులూ కాఫీ వేళకూ, సినిమా వేళకూ షికారు వేళకూ సిద్ధం. బుచ్చివెంకట్రావుతో "మనం ఇలాంటి ఆదర్శరూపమైనచిత్రం తీయాలండీ వెంకట్రావు గారూ!" "మీరే నాయకులు, సుశీలాదేవి నాయిక, ఇంక చిత్రం పట్టపగ్గాలుంటాయా ?" ఇవి నిత్యసంభాషణలు.

ఇంక తనూ! "మేష్టారూ! కాస్త కాఫీ తయారు చేయండి." "ఏం మేష్టారూ కొంచెం వుడ్‌లాండ్సుకు ఫోనుచేసి, ఇన్ని ఫలహారాలు అవీ తెప్పించండి!" "ఇదిగో నిద్రా? మేష్టారూ, ఏమిటయ్యా వెళ్ళి నాకారుమీద సుశీలాదేవిని తీసుకురండి!" ఇలా బుచ్చివెంట్రావుకు పెద్ద బంట్రోతైనాడు.

అన్నీ ఓపిగ్గా చేస్తున్నాడు! పెద్దవాడు! అయినా పూర్వకాలపు ఘటం కనుక కాస్త జబ్బపుష్టీ, శక్తీ కలవాడు.

బుచ్చివెంకట్రావు చివరకు ఒక సినిమాతీయడానికి నిశ్చయింనాడు. తమ కంపెనీకి పేరుపెట్టమని సుశీలనే అడిగినాడు. నరసింహామూర్తి "నీ కెందుకు వెంకట్రావూ, ఈ

సినిమాపిచ్చి? ఏదో రొయ్యప్రవహ్వ వ్యాపారం చక్కగా సాగుతోంది. నాలుగురాళ్ళు వస్తున్నాయి. సినిమా అంటే లక్షలమీద మాట. ఆ డబ్బంతా గంగపాలే కావచ్చును. లేకపోతే కూపంపాలే అనుకో" అని నరసింహామూర్తి మేష్టారు అన్నాడు.

"ఉండవయ్యా! నీ సలహా ఎవరికి? ఇందులో మంచి చెడ్డలన్నీ సుశీలకు తెలుసును" అన్నాడు బుచ్చివెంకట్రావు. రామచంద్ర అనే ఒకడైరెక్టరు: ఊరుకోవయ్యా స్వామీ! పానకంలో పుడకలా అడ్డంరాకు.

సోమేశ్వరరావు అనే సినీమానటుడు: మాకు సంబంధించిన విషయాలలో మీ సలహా ఎందుకండీ! లక్షాధికారి వెంకట్రావుగారు బొమ్మతీస్తామనడం ఏమిటీ, వెధవస్త్రీ దారిలో ఎదురుపడినట్టు మీరు అడ్డంరావడం ఏమిటీ?

సుశీల: మేష్టారూ! సినీమాగొడవలు మీకేమీ తెలియవు. మీరు వింటూ ఊరుకోండి!

వెంక: మీ వంటపని మీరు చూసుకోండి బాబూ!

ఆమాటలు వెంకట్రావు అన్నాడు. నరసింహామూర్తిమేష్టారుకు పిడుగు తాకినట్లయింది. ఆతడు తెల్లబోయి అలా నిలుచుండిపోయినాడు. గజగజవణకిపోయినాడు. ఆతని కళ్ళల్లో నీరు తిరిగింది. తూలుతూ ఆతడు లోపలికి వెళ్ళిపోయాడు.

3

"అమ్మాయీ ! మీ ఆయనసంగతి ప్రతిమించి రాగాన్ని పడింది" అన్నాడు పద్మావతితో.

"ఏమిటండీ అది ? నాకు పరీక్షరోజులు వస్తున్నాయి, రాక్షసిలా చదువుతున్నాను. మొదటితరగతిలో నెగ్గితీరాలి!"

"నాకు చాలా సంతోషంగా ఉంది. నువ్వు షికార్లు మాని వేసి చదువులోపడ్డావు. ఆ రాధాకృష్ణస్నేహం తగ్గించావు; కాస్త నాకు మనస్సు ఊరటపడింది."

"ఏం ? రాధాకృష్ణస్నేహానికి ఏమి వచ్చింది ? పరీక్షలో నెగ్గాలని పంతంతో చదువుతున్నాను కనుక షికార్లు మానాను. అంతే. రాధాకృష్ణగాడవ ఏమివచ్చింది? రాధాకృష్ణగారు చాలా మంచివాడు. ఆయనవల్ల ఇంతపేరూ, ప్రతిష్టా, స్వంత సంపాదనా వచ్చింది."

"అలాగా !"

"కాదుటండీ, మేష్టారూ, నా మనస్సంతా ఇప్పుడు పరీక్షమీద లగ్నంఅయిఉంది. మీరు రాధాకృష్ణగారిమీద నేరాలుగీరాలు చెప్పి మనస్సు పుండుచేయకండి. మీరు ఈ రెండుమూడునెలలూ నాకు కనబడకుండాఉంటే మంచిది. నే వెళ్తాను. సెలవు."

పద్మావతి లోనికి వెళ్ళిపోయింది. నరసింహామూర్తి మేష్టారు దిగులుపడిపోయినాడు. ఆతనిమనస్సు క్రుంగిపోయింది. కాళ్ళీడ్చుకుంటూ బస్సుదగ్గిరకు పోయినాడు.

ఆతనికి తాను అతివృద్ధుడైనట్లు తోచింది. రాధాకృష్ణ

ఎందుకు దాపురించాడు ? ఓ పార్శ్వం పండింది. తానింక ఎవరికి కావాలి. తన అవసరం ఎవరికింక? బుచ్చివెంకట్రావు ఇంట్లో తాను వంటవాడు. తనబాణి పాతరకం. రాధాకృష్ణ సంగీతమేళానికి తానెందుకూ పనికిరాడు. తెలుగుతనంలేని పిచ్చిపాటలు కోరే లోకానికి కళాయుక్తమై, పరిపూర్ణ సౌందర్యరూపమైన తన ఆంధ్రబాణి ఎవరికి అవసరం గను కనూ! దేశం నీచస్థితిని పొందినప్పుడు కళకూడా నీచస్థితిని పొందుతుంది. కవులు నీరసించారు, గాయకులు నీరసించారు. శమ్మంగుడి, ముసిరి, సుబ్బలక్ష్మి, వెంకటస్వామి నాయుళ్ళను ఎవరు గౌరవిస్తారు? వారిగానం దేశంలో లక్షకు ఒకరు వింటారేమో! తప్పితే ఇద్దరు వినవచ్చును. కాదయ్యా పదిమంది. ఆంధ్రులైన హరినాగభూషణంగారు, పారుపల్లివారు, వారణాసి బ్రహ్మయ్య, బలరామయ్య గార్లు, మంత్రవాది వేంకటప్పయ్య కాంగ్రెసులో సిసలైన పెద్దలలా వెనకే ఉండవలసివచ్చింది.

ఆతడు పెద్దనిట్టూర్పువిడిచాడు. నల్లబజారు నాయకులు, మాయాబజారు సినీమాలు, మాయారంభలైన తారలు, గారడివాండ్లైన గాయకులు!చాలయ్యామదరాసు!

ఏమిటి తనకర్తవ్యం. తానూ క్షేత్రయ్యలా తీర్థయాత్రలు సేవించి, "భగవాన్ నువ్వైనా విను ఈ పౌరాణికమైన బాణి" అని ఆయనదగ్గిర పాటలు పాడుకోవచ్చును.

ఏమి బుద్ధిపుట్టిందో ఆతడు చటుక్కునలేచాడు. అర్ధరాత్రిదాటినా ఏదో ఉత్తరం వ్రాస్తూనే ఉన్నాడు. హాలు గడియారం రెండుకొడుతూఉండగా బుచి వెంకట్రావు,

సుశీలా కారులోంచి దిగి, పకపకనవ్వుకుంటూ, తలుపుతట్టి నప్పుడునరసింహామూర్తి మేష్టారు పదిపేజీలు ఉత్తరం డ్రాయరులో దాచి, వచ్చి వీధితలుపు తెరిచాడు.

ఆత డున్నాడన్నైనా లేకుండా బుచ్చి వెంకట్రావు సుశీలను కౌగలించుకొని "ఇవాళ మనప్రోగ్రాం గ్రాండుగా సాగింది కదూ! ఏం ఇవాళ ఇక్కడ పడుకోరాదూ?" అని ఆ యువతిమోము తనవైపు తిప్పుకొని, పదిముద్దు లామె పెదవులపై కురిపించినాడు.

సుశీల చల్లగా ఆతని ఆలింగనాన్నుండి చిత్రంగా తప్పుకొని, "ఆలాంటి విద్రోహాలులేవు మనజాతకంలో! ఇంతవరకూ, మనసరిహద్దు! పో! పో! సెలవు! నరసింహామూర్తి మేష్టారినిద్ర చెరిపాము! సెలవు గురువుగారి గురువు గారూ!" అంటూ తుర్రున వీధిలోనికి తేలిపోయింది. గుమ్మం దగ్గరనుంచి "బుచ్చీ! రేపుసాయంకాలం రా! మరచిపోకు" అని కారెక్కి బుర్రుమనిపించి, మాయమైంది.

బుచ్చివెంకట్రావుకు కోపంవచ్చింది. "ఈ ఆడవాళ్ళు వట్టి బ్రహ్మరాక్షసులయ్యా!" అంటూ సోఫాలోకూర్చుండి సిగరెట్టు వెలిగించాడు.

"ఎంతవరకూ వెళ్ళింది ఈ వ్యాపారం?"

"ఎంతవరకూ వెళ్ళడమేంటి? చాలాదూరంవెడితే ఆ అప్సరస రాక్షసి అలా పారిపోతుందటయ్యా వెఱ్ఱి బ్రాహ్మడా?"

నరసింహామూర్తి మేష్టారు ఒక్కనిమేషం బుచ్చి

వెంకట్రావును తీక్ష్ణంగా పరికించినాడు. సరే ఇంకా రాగాలాపన ప్రారంభం కాలేదనుకొన్నాడు.

"ఏంది అట్టా చూస్తున్నావు. నేను రాక్షసునిలా కనబడుతున్నానా, లేక నేజెప్పింది అసత్యమనుకుంటుండావా?"

బుచ్చి వెంకట్రావు మోము జేవురించింది. ఆతడు జఱ్ఱుమని లేచి తన పడకటింటిలోనికి పోయినాడు.

4

మరునాడు చాలా ప్రొద్దెక్కేవరకూ బుచ్చి వెంకట్రావు లేవలేదు. మామూలు అలవాటుగా నరసింహమూర్తి మాష్టారూ లేవలేదు. పనివారులేచి, ఇల్లంతా సర్దినారు. పని మనిషి వచ్చింది. అంట్లువేసే నరసింహామూర్తి మేష్టారు కన పడలేదు. వంటగదిలోకి ఎవ్వరూ వెళ్ళడానికి వీలులేదు. కాబట్టి పనివాడు లోపలికివెళ్ళి చూడలేదు.

బుచ్చివెంకట్రావుకు తొమ్మిదిగంటలకు మెలకువ వచ్చింది. స్నానాలగదిలోనికివెళ్ళి మొగంకడుక్కొని కాఫీ కనివచ్చి, "మేష్టారూ! కాఫీ ఏదయ్యా" అని పొలికేకపెట్టి నాడు.

పనివాడు పరుగునవచ్చి "పొద్దున్నుండీ ఆయనఅలికిడి లేదు స్వామీ? ఏందో?" అని మనవిచేశాడు.

"ముసలివాడయిపోతున్నాడు! ఎవర్నన్నా పెట్టుకోవాలి" అంటూ వంటయింటివేపుకువెడితే, బుచ్చి వెంకట్రావుకు తలుపులు వేసేఉన్నట్లు తెలిసింది.

"ఏడీ మేష్టారు" అని వెంకట్రావు గొణుగుకుంటూ మళ్ళీ మేడయెక్కి నరసింహామూర్తి మేష్టారు గదిదగ్గిరకు వెళ్ళితే ఆతలుపుపైన గొళ్లెంపెట్టిఉంది.

"ఇదేంది చెప్మా !"

బుచ్చి వెంకట్రావు తలుపు గొళ్ళెంతీసి లోనికి వెళ్ళాడు. అన్నీ సర్ది ఉన్నాయి. బల్లమీద తనకువ్రాసినట్లు కవరుఉంది. ఆతడా కవరుచింపి లోనిఉత్తరం చదవడం సాగించినాడు.

"చిరంజీవి నా పుత్రసమానుడైన బుచ్చివెంకట్రావును దీర్ఘాయువుగా, ఆరోగ్యయుతునిగా బహు సంతానవంతునిగా ఆశీర్వదిస్తూ !

"నాయనా ! చుక్కానిలేని నావలాఉన్న ఈ చీకు పడవకు నీహృదయం అనే రేవులో ఆశ్రయం యిచ్చావు. అరవైమూడుసంవత్సరాలుగడిచి, అరవైనాలుగోఏడు జరుగుతోఉంది. ఇంతవరకూ నాజీవితంలో అసత్యము, అధర్మమూ ప్రవేశించలేదు. నేను నీదగ్గిర ప్రవేశించనిమునుపే బ్యాంకిలో రెండువేలు దాచుకున్నాను. నువ్వు నాకిచ్చిన జీతాలు పదిహేనువందలవరకూ ఉన్నాయి.

"నువ్వూ, నీభార్యా బిడ్డలులేనినాకు బిడ్డలయ్యారు. మీమీద నా ఆశలన్నీ పెట్టుకుని, మీఆనందం నాఆనందం అనుకుని, మీవృద్ధి నావృద్ధి అనుకొని సంతోషంతో పొంగిపోయాను.

"కాని పరిస్థితులు ఈలా తారుమారుఅవుతాయని అనుకోలేదు. పద్మావతి సినిమాతార సగంఅయింది. తక్కిన

సగమూ పూర్తిఅయిపోతుంది. నువ్వు తారలమధ్య చంద్రుడవు అయిపోతున్నావు. ఈ విధానం ఎంతవరకూ సాగిపోతుందో! నీకంపెనీఆఫీసులో కనుక్కుంటే ఈమధ్య నువ్వు చాలా ఖర్చుబెట్టుతున్నట్లు తెలిసింది. ఎందుకో నేను ఊహించదలచుకోలేదు.

"నేను నీకూ అవసరంలేదు, నీ భార్యకూ అవసరం లేదు. మీజీవితాలు విచిత్రపరిణామాలుపొందాయి. ఇంకా అనేక చిత్రవిచిత్ర పరిణామాలు మీ జీవితాలలోరాగలవు! కాని ఆపరిణామాలలో నాకు భాగంలేదు. నేను భాగం పంచుకొనే రకంకావు అవి!!

"నీకోసం పద్మావతీ, పద్మావతికోసం నువ్వూ ఉద్భవించారనీ, మీ ఆదర్శజీవితం, హీనస్థితిలోఉన్న కులాలవారికీ, జాతులకేకాకుండా ఉత్తమకులాలవారికీ, జాతులకూ కూడా ఆశయం కాగలదనీ ఉప్పొంగిపోయాను. కాని, మీరూ అందరితోపాటువారేలయ్యారు.

"ఈ సందర్భంలో నేను మీదగ్గరలేకుండా దూర దేశాలకుపోతే మీరు ఒకరికొకరు సన్నిహితం అవుతారేమో!

"మీ ఇద్దరూ నేను ఆశించేరీతి వృద్ధిపొంది తిరిగి కలియుదురుగాక. మీకు దీర్ఘాయురారోగ్య ఐశ్వర్యాలూ, దాంపత్యప్రేమ సాఫల్యమూ, బహు సంతానలాభమూ కలుగుగాక అని ఆశీర్వదిస్తూ,

గాఢానురాగంతో

నరసింహమూర్తి మేష్టారు".

ఈ ఉత్తరం చూడగానే బుచ్చివెంకట్రావు మొదట చాలా ఆశ్చర్యంపొందాడు. "ఏడిశాడు వెఱ్ఱిబాగులవాడు! పోతేపోయాడు. శని విరగడైంది అనుకుంటాను. ఈరోజుల్లో పెద్ద నీతినియమాలు రాస్తాడేమిటి ? దేవుడుంటే నీతి నియమాలూ! దేవుడేడీ గోపరాజు రామచంద్రరావు అనే ఆయన వాదించినట్లు? ఇతరులకు ఇబ్బందిలేకుండా, మనకీ ఇబ్బందిలేకుండాఉంటే చాలు. కాని నాకు నీతులు చెప్ప వస్తాడేమిటి?" ఆతని మోములో చిడిముడిపాటు కాంతులు ప్రసరించాయి.

"అయినా మంచివాడు. ఎంతచాకిరీ చేశాడు! ఎంతనమ్మకం! తల్లీతండ్రీ తనకూ పద్మాలుకూ అయ్యాడు. ఎంతఓపిక, ఎంతనెమ్మది, ఎంత ఆపేక్ష! సరే ఎక్కడకు వెడతాడు ? నాలుగురోజులుకాగానే వస్తాడు. ఈలోగా తిరిగిరానీ!"

ఆమర్నాడు బుచ్చి వెంకట్రావు చూసుకున్న ఉత్తరం పద్మావతికీ వచ్చింది. ఏమిటీ ఉత్తరం అనుకుంటూ, పద్మ కవరువిప్పి చదవ నారంభించింది.

ఉత్తరం సాగినకొద్దీ ఆమెగుండె దడదడ ఎక్కువ కాసాగింది. ఉత్తరం పూర్తిచేసి కాళ్ళు తేలిపోగా, పద్మావతి మంచంమీాద కూలబడింది. ఏమిటి మేష్టారే! తమ్ము విడిచి వెళ్ళిపోవటమా! ఇంకేముంది! ఇంక తనకు సముద్రమే దిక్కు.

ఆమెకేదో భయంపట్టుకుంది. తాను తన భర్తదగ్గరకు వెళ్ళడానికి భయంవేసింది. వెళ్ళి "ఏమిటి" అని నరసింహామూర్తి మేష్టారునుగురించి అడగాలని. కాని ఏమి అడుగుతుంది? ఆయన చాలా దూరమైపోయాడు.

తమనుగురించి ఆయన అల్లా రాసినాడేమిటి? ఏమిటి? ఆలా వెళ్ళిపోయినాడేమిటి? తనగతి ఏమిటి?

ఆమెకు కళ్ళు తిరిగిపోయినాయి.

అష్టమ గుచ్ఛము

1

నరసింహామూర్తి మేష్టారు రాసిన ఉత్తరం చదువు కున్నప్పటినుండీ పద్మకు ఉద్భవించిన ఆవేదన నానాటికీ ఎక్కువైపోయింది. తనకెంత విసుగు ఉద్భవింపచేసినా, నరసింహామూర్తి మేష్టారు తనదగ్గిరకు రావడం మాయమై పోగానే, ఆలోటామెకు రోజురోజుకూ ఆందోళన ఎక్కువ చేయసాగింది. సాయంకాలం కాగానే ఆయన వస్తాడన్న భావం, ఆతడు రాకపోయేసరికి గుండె గుభేలుమనడమూ! నాలుగురోజులు గడిచేసరికి పద్మావతికి భరింపరాని బాధ కలిగింది.

ఏమయ్యాడు? ఎక్కడ బాధపడుతున్నాడో! సముద్రంలోనో, ఏ రైలుకిందోపడి ప్రాణం తీసుకోలేదుకదా!

ఈమధ్య తాను సముద్రతీరానికి వెళ్ళినా, సముద్రం గాని, ఇసుకతిన్నెలుగాని, కెరటాలుగాని, నీరదూరాలుగాని కనపడడం మానివేశాయి. కారులూ, జనమూ, రేడియో సంగీతమూ, జనులఘోషా, వేషాలు, భాషలూ, ఒత్తుగా, ఘాటంగా కమ్ముకువచ్చి కనబడుతాయి. అలాంటివి నేడు నరసింహామూర్తి మేష్టారు ఆమెజీవితంలోంచి మాయమై పోయినప్పటినుండీ, ఆమెకు సముద్రం ఎంతోదూరంగా చిన్న కెరటాలతో దృశ్యం కాసాగింది. సముద్రపుచేపల్లు

నీటిలో ప్రాణరహితమై తేలిపోయి కనబడినవి. ఎక్కడ చూచినా మండిపోతూ ఇసుకఎడారిలా సముద్రమూ, ఇసుకతీరాల బయళ్లూ ఆమె మనోనేత్రాలకు గోచరించినవి.

ఆమె కన్నులు మూసుకోలేదు, కన్నులు తెరచిఉంచుకోలేదు. నిద్దుర ఎండిపోయింది. నుదురు మండిపోతున్నది. ఒళ్ళు సలసల కాగిపోతున్నది.

ఆమె ఆంధ్రమహిళాసభలో ఉండలేకపోయింది. భర్త దగ్గరకు వెళ్ళలేదు, సుశీలకడకు పోలేదు.

ఏమవుతుంది తనబ్రతుకు? ఎందుకు ఈ ఆవేదన ? అందరికీ ఈలాంటిపరిస్థితులు సంభవిస్తాయా? వారికీ ఏవో సంఘటనలు జీవితంలో ప్రత్యక్షం అవుతూనే ఉంటాయి. ఊహించుకోలేని కష్టాలు వారికీ కలుగుతున్నాయి. అవ్యక్తమైన ఆశయాలు, వ్యక్తావ్యక్తమైన ఆశలూ వారికీఉన్నాయి. తనకింత బాధఏమి? తన మనస్సునకు ఇంత కుదురులేదేమి?

శ్రీమతీదేవిని తనతో రమ్మని పద్మ ఆహ్వానించింది.

"ఎక్కడకు పద్మా?"

"రండి అక్కా! నన్ను మీ రెక్కడికైనా నాలుగు రోజులపాటు తీసుకుపొండి!"

"మనం ఇద్దరమే?"

"ఆ!"

"ఏమిటే అసలు విషయం?"

"నన్నెక్కడకైనాసరే తీసుకువెళ్ళండి. నాలుగు రోజులపాటు ఈస్థితే నాకుఉంటే నన్ను మోదవాకం పిచ్చి ఆస్పత్రిలో చేర్పించవలసిందే!"

"నీ చదువుమాట ?"

"తిరిగివచ్చి ఆలోచిద్దాము అక్కా! నా ప్రార్థన అంగీకరించండి. నాహృదయంలో ఉన్నది అంతా మీతో ఏమి చెప్పకోగలను"

"సరే పద్మా! హంపీయాత్రచేసి వద్దాము. లేపాక్షి, పెనుగొండ, బేలూరు, హాలెబీడు, శ్రావణ బెలగోలా, మైసూరు, శివసముద్రం ఇవీ మనం చూసివచ్చేవి."

"చాలాబాగుంది. మనం ఇద్దరమే! ఇంకెవ్వరూ వద్దు."

"కాని నా కీ పనులలో తీరిక ఏది పద్మా ?"

"ఏలాగో తీరికచేసుకోండి. ఖర్చంతా నాదే. నాకు అతిథిగానే గురువుగా మీరు రావాలి!"

"సరే, ప్రిన్సిపాలుగారి సెలవుతీసుకుని బయలుదేరు దాము. రేపు శనివారం చాలా బాగుంటుంది."

"అచ్ఛా!"

ప్రిన్సిపాలుగారికి తనసంగతి అంతా చెప్పకొని, పద్మావతి ఆమెకడ సెలవుతీసుకొని, శ్రీమతితో బయలుదేరి యాత్ర ప్రారంభించింది.

పాఠశాలలో ఇతరు లెవ్వరికీ ఈ యాత్రవిషయం తెలియదు. వీరిద్దరూ చల్లగావచ్చి సెంట్రల్లో బొంబాయి మెయిల్ ఎక్కి గుంటకల్లు చేరుకున్నారు. అక్కడనుండి రైలుమారి హాస్పేట చేరి, హంపీ చేరుకున్నారు.

హంపీలో డాక్ బంగాళాలో మకాంపెట్టి, మూడు రోజులపాటు శిథిలాలన్నీ చూచారు.

"శ్రీకృష్ణరాయల భువనవిజయం ఇవాళ ఎల్లా ఉందో చూడు! ఈలా ఒక మహానగరం శిథిలంకాక పోతే మనకు ఈమహాద్భుతప్రదర్శనశాల ఉండేదా పద్మా?"

"అదేమిటండీ అల్లాఅంటారు? ఆనాడు తల్లికోటలో జరిగిన భయంకర పరాభవం ఆంధ్రులచరిత్రనేకాకుండా, భారతీయచరిత్రనే మార్చెయ్యలేదండీ అక్కా?"

"అవునమ్మా! నేను చరిత్రలో ఆలా జరగడమే మంచిదనే మతిలేనిదాన్నికాదు. ప్రతి చెడ్డలోనూ మంచి కూడా ఉందని."

వారు హజారరామస్వామి, విఠలనాథ, కోదండస్వామి విరూపాక్షస్వామివారల దేవాలయాలన్నీ దర్శించారు.

సరిగమపధనిస అని పాడేసంగీత స్తంభం పరిశీలించారు. రాతిరథం ఆనందాశ్చర్యాలతో దర్శించారు. విజయనగర శిల్పంలో మనుచరిత్రలాంటి కావ్యసౌందర్యంఉందని శ్రీమతి కరుణామయి పద్మకు బోధించింది.

హంపీనుండి బయలుదేరి పెనుగొండ లేపాక్షి వెళ్ళారు. విజయనగరంతర్వాత పెనుగొండే ఆంధ్రసార్వభౌముల రాజధాని. అంతకుముందు చక్రవర్తులు వేసవి కాలాలు పెనుగొండలో ఆ చల్లటి ప్రదేశాల్లో గడిపేవారు. పెనుగొండలోనూ విజయనగరసామ్రాజ్య చిహ్నాలు హృదయాలకు ఏవో ఆవేదనలను కలుగజేస్తాయి.

లేపాక్షి క్షేత్రానికి సంబంధించిన పూర్వగాథలు తెలుసుకుంటూ ఆ విచిత్రదేవాలయాన్ని, అందున్న

అద్భుతశిల్పాన్ని, విచిత్ర చిత్రలేఖనాలనూ గమనిస్తూ వారి దువురూ జగత్తును మరిచిపోయారు.

అక్కడనుండి మైసూరురాష్ట్రంలో హోయిసాల శిల్పుల సంపూర్ణాలంకార స్వరూప మహా భావ విన్యాస దార్శనికాలైన దివ్యశిల్పాలను బేలూరులో, హాలేబీడులలో వారు దర్శించారు.

అక్కడనుండి శ్రావణ బెలగోలాలో గోమతేశ్వరుని దర్శించారు.

"ఎందుకు అక్కా, మనుష్యుడు కొండలలాంటి ఈ మహాశిల్పాలను సృష్టిస్తాడు?" అని పద్మావతి ప్రశ్నించింది.

"చెల్లీ ! మనలో అతి సూక్ష్మశరీరమూ ఉంది. అతి స్థూలమైన ప్రపంచమూ ఉంది. అతి సూక్ష్మభావాలే పార లౌకికవిశ్వంలో విశ్వస్వరూపాలైన భావాలు. వానికి రూప కల్పన చేసేటప్పుడు, ఈ పర్వతాలలాంటి శిల్పాలను సృష్టిస్తారు"

మైసూరులో వారు బృందావన వనసౌందర్యం, గరి సెప్ప జలపాతం, అద్భుత ప్రకృతీదేవి ఆనందతాండవం చూచినారు.

ఈ తాండవభావం ప్రత్యక్షంచేసుకొనడానికి వారు చిదంబరం చేరినారు.

శ్రీమతి పద్మావతికి నటరాజభావం వర్ణించిచెప్పింది. సృష్టి స్థితి లయాత్మకమైన లీల నాట్యభావములు; అందుకనే,

"ఆంగికం భువనం యస్య
వాచికం సర్వవాఙ్మయం

ఆహార్యం చంద్రతారాది
తన్నమస్సాత్వికం శివం"

ఆనంద తాండవాదులు, గౌరీశంకర మహాభావ రూపాలు. శంకరాచార్యులు సౌందర్యపరమావధి దేవీ భావంలో, ఆనందపరమావధి శైవభావంలో దర్శించినాడని శ్రీమతి అన్నది.

జగల్లీల మహాభావయుక్త సంధ్యానాట్యము. ప్రళయాలు, కల్పాంతాలు, నూత్న తారాజననాలు, నిత్య నూతన విశ్వోద్భవాలు, ఆనందనాట్యాలు, తారకలకాంతి, కాలభావసముద్భవ రహస్యము లాస్యనాట్యము. ఈ మహాభావం వెనకాల శక్తిలీల, నృత్తము అని శ్రీమతి అరమూత కన్నులతో ఏవేవో మాట్లాడింది.

2

పద్మావతి యాత్రకు వెళ్ళిందని బుచ్చివెంకట్రావుకు తెలిసేసరికి అతనికి ఆశ్చర్యమూ, కోపమూ, ఏదో భయమూ కలిగాయి.

ఎందుకు వెళ్ళింది ? తనతో చెప్పలేదే ! ఇంత స్వతంత్రించిందే ! ఆంధ్రమహిళాసభ కళాశాల ముఖ్యాచారిణి తాను పద్మావతిని చూడడానికి వెళ్ళినప్పుడు తనతో కొంచెం గట్టిగా మాట్లాడింది.

"ఎందుకండీ మీా భార్యను చదివించాలని పూనుకొన్నారు. ఆవిడనరాలు ముద్దవుతున్నవి? ఆవిడకు పేరూ

ప్రఖ్యాతులూ వచ్చేశాయి. చదువుమీద శ్రద్ధతగ్గింది. మొన్న జరిగిన పరీక్షలలో ఆ అమ్మాయికి చాలా తక్కువ మార్కులు వచ్చాయి. అంతకుముందువచ్చిన మార్కులను బట్టి ఆలోచించడానికి వీలులేదు."

"ఈమధ్య ఎక్కడా సంగీతసభలు ఒప్పుకోలేదుకదా అండి!"

"నిజమేనండి. సంక్రాంతిముందునుంచి అలాగనే చదువుసాగించింది. కాని జీవితంఅంతా సంగీతం పొదివిఉన్న ఆ బాలికకు చదువుకు తావులేదు. చదువుకోసం సంగీతం మానుకునేసరికి, ఆ అమ్మాయికి నరాలు పట్టుతప్పిపోతున్నవి. మతి తారుమారవుతున్నది."

"మీ సలహా ఏమిటండీ?"

"చదువుమానిపించి ఒకసారి ఇంటికి తీసుకువెళ్ళండి"

"పరీక్షరోజులు మూడునెలలేకాదండీ ఉంటా!"

"ఏమిలాభం?"

బుచ్చి వెంకట్రావు తలవాల్చుకొన్నాడు. అధ్యక్షురాలికి నమస్కరించి, వచ్చి కారులోకూర్చున్నాడు. కారును తానే నడుపుకొనివచ్చినాడు. ఎక్కడకు పోవాలో అతనికి తెలియలేదు.

ఆతనికి సుశీలాదేవిని సలహాఅడుగుట ఇష్టంలేదు. తాను తనభార్యంటే చాలా ఆపేక్షగా ఉంటాడని ఆమె అనుకుంటుందేమో? అనుకుంటే తప్పేమి? అని మళ్ళీ అనుకున్నాడు. కాదు, ఆమెతో ఈవిషయం చర్చించ్వకూడ

దని ఆతడు నిశ్చయంచేసుకున్నాడు. ఆతడు వెంటనే సుశీల దగ్గిరకు కారు పోనిచ్చినాడు.

సుశీలకు పద్మావతి హంపీ మొదలైన క్షేత్రాల యాత్రకువెళ్ళిందని బుచ్చి వెంకట్రావు చెప్పగానే "మంచి పనిదా చేసింద"ని ఆమె వెంటనే అన్నది.

"అదేమిటి ? ఈయాత్ర మంచిదేనంటావు సుశీలా?"

"తప్పక ! తిరగనీ దేశాలు. ఏమయ్యా ! యాత్రవల్ల వచ్చేజ్ఞానం జన్మంతా చదివినా రాదే !"

"వెళ్ళితే వెళ్ళనీ ! నాకేమి గాని—"

"నీ భార్యసంగతి నీకుదా అక్కరలేదా?"

"భార్య అని ఒళ్ళో పెట్టుకుని తిరుగుతారా?"

"ప్రేమ ఉంటే అంతేదా!"

"ప్రేమఉంటేకూడా, ముభావంగా ఉన్నట్లు కనబడే భార్యాభర్తలు లేరా?"

"కాబట్టి నీకు నీ భార్య అంటే బాగా ప్రేమ అన్న మాట ! అవిడి !"

"ప్రపంచం సంగతి చెబుతున్నానుగాని."

"చిత్రంగాఉంది నీసంగతే : ఇంతకూ నీకు నీభార్య మీాద బాగా ప్రేమఉందా లేదా సొల్లు!"

బుచ్చివెంకట్రావుకు సుశీల అనే మాటలకు చాలా కోపంవచ్చింది.

"మీాఆయన పెద్దమేడ తీసుకున్నాడు. శుభ ముహూర్తంచూసి అందులో ప్రవేశించాలి. త్వరలో సినిమాపని ప్రారంభించాలి. మీాఆయన నాకు అప్పగించిన

సోమేశ్వరరావు అచ్చుపనులన్నీ చేస్తున్నాడు. ఏమి కథో మనం ఆలోచించలేదు సుశీ!"

సుశీల బుచ్చివెంకట్రావును సోఫాలో కూర్చోపెట్టి ఆతని పక్కగా, దగ్గిరగా కూర్చుంది. ఆతని మెడచుట్టూ చేయివేసి, కుడిచేత్తో జుట్టు సవరించసాగింది.

"నువ్వేగా నాకుదా నాయకుడవు?"

"నువ్వేగా నాకు నాయికవు!"

ఇద్దరూ పకపక నవ్వుకున్నారు. వారిద్దరూ అలా కూర్చుని ఉండగానే, అక్కడకు రాధాకృష్ణ ఏదో కూని రాగంతీస్తూ వచ్చాడు.

"ఏదైనా సినిమా సీను రిహార్సలు చేస్తున్నారా?" అన్నాడు రాధాకృష్ణ.

సుశీల నెమ్మదిగా దూరంగా జరిగింది.

బుచ్చివెంకట్రావు కంగారుపడ్డాడు. తెల్లబోయాడు. నెమ్మదిగా సంబాళించుకొని వెండి సిగరెట్టుకేసు జేబులో నుండి తీసి, మీటనొక్కి తెరచి, అందులో స్టేటు ఎక్స్ప్రెస్ 555 సిగరెట్లు రాధాకృష్ణను తీసుకొని కాల్చమన్నట్లు ఆతని ఎదుట చాచినాడు.

"నేను త్రీ కాజిల్సుతప్ప ఇంకోరకం కాల్చను కాద టయ్యా! ఒక్కొక్క గొంతుకు ఒక్కొక్కరకం చక్కగా సరిపోతాయి!" అని రాధాకృష్ణ తన సిగరెట్టుకేసు తాను తీసుకొని ఒక సిగరెట్టు వెలిగించాడు.

రాధాకృష్ణకు కోపం వచ్చిందని బుచ్చివెంకట్రావు అనుకున్నాడు. ఏమిటి ఈతనిఉద్దేశం? సుశీలను తన కౌగిలిం

తలలోనికి పురికొల్పింది అతడే! తమ్ముని ఇద్దర్నీ వదలి ఎన్ని సార్లో రాధాకృష్ణ వెళ్ళిపోయాడు. సుశీలకూడా తన మనస్సు కరిగించి ఆమె అంతట ఆమె తన ఒడిలోనికి ఏలా చేరింది? చిత్రచిత్ర విలాసాలెన్నో సుశీల తనచుట్టూ భర్త ఎదుటే సుళ్ళుచుట్టివేస్తూఉంటే, ఆ భర్త ఏమీ అనకుండా, చూచీ చూడనట్లున్నప్పుడు సుశీల తన పురుషత్వానికి స్త్రీకావడం వారి కిష్టమనుకున్నాడు బుచ్చివెంకట్రావు. అతడింతవరకూ పరస్త్రీసంగమదోషానికి పాల్పడలేదు. ఈమధ్యే ఏ దుష్టపు గడియలు ఆవేశించాయో తనకూ తనభార్యకూ మధ్య దూరాలు ఉద్భవించుకువచ్చాయి. ఆ సమయంలోనే శ్రీ శుకుణ్ణికూడా మనస్సు మురిపించే సుశీల తనజీవితంలో ప్రవేశించింది. ఆ ప్రవేశంలో ఉన్న భావం పూర్తికాకుండా రాధాకృష్ణ అడ్డంవచ్చేటట్లయితే, వీళ్ళు తన్ను మోసం చేస్తున్నట్లే అయిందిగా. అందుకనే ఆ పిచ్చిబ్రాహ్మణుడు నరసింహమూర్తి అంత గోలపెట్టాడు.

రాధాకృష్ణ బుచ్చి వెంకట్రావుకు తెలియకుండా ఆతని మోము పరిశీలించి ఆతనిహృదయంలో సుడిగాలై తిరిగే భావాలు గ్రహించాడు.

9 "సుశీ! మా ఇద్దరికీ ఏమైనా ఫలహారం కాఫీలు ఏర్పాటుచేయి" అని సుశీలవైపు బుచ్చివెంకట్రావు గమనించకుండా తీక్ష్ణమైన చూపు బరపి కంటిసైగచేసినాడు.

సుశీల బుచ్చి వెంకట్రావుదగ్గిరకు వచ్చి ఆతని భుజం మీద చేతులువేసి "అయిదునిముషాలలోదా దుస్తులు

మార్చుకుని వస్తుంటిని. మనం ముగ్గురం చూస్తివా, చాలా మాట్లాడుకోవలసిఉందే. కాఫ్యాదులకు ఆర్డరుదా ఇస్తున్నాను" అని గబగబ లోనికి వెళ్ళిపోయింది.

3

ఆమె లోనికివెళ్ళిపోగానే రాధాకృష్ణ బుచ్చి వెంకట్రావుదగ్గిర కూర్చుండినాడు.

"వెంకట్రావుగారూ, మీ మోములో ప్రసరించిన ఛాయలనుచూచి, మీరు నన్నుగూర్చి కొన్ని తప్పభిప్రాయాలుపడుతూఉన్నట్లనుకుంటున్నాను"

"అవన్నీ ఇప్పుడెందుకులెండి ?"

"నన్ను పూర్తిగా చెప్పుకోనివ్వండి. నాకు పూర్వకాలపు ఛాందసపుభావాలేమీలేవు. స్త్రీలు ఎవరిని ప్రేమించారో వారితో కులాసాగాఉండవచ్చునని నా నిశ్చయమైన అభిప్రాయం. కాని వివాహంచేసుకొన్నాక ఆ భర్తకు విడాకులు ఇచ్చి, తాను మళ్ళీ వివాహంచేసుకోవాలి. అంతే. వివాహంచేసుకొని ఆభర్తవెనక పరపురుషునితో సాంగత్యం చేయడం నా ధర్మశాస్త్రంప్రకారం అధర్మం. తనభర్తను తాను పురుషునిలా ప్రేమించి, స్నేహంలో ఇతరపురుషులతో అతిచనువుగా ఉండవచ్చును. అంతే! మీరు సుశీల పడవడియొక్కగమత్తుచూచి, ఆమె మిమ్ము ప్రేమిస్తున్నదని తప్పభిప్రాయపడుతున్నారని అనుకుంటున్నాను. నాజీవితం వదులుఅయినదే! కాని అధర్మం, అసత్యం, నా బ్రతుకు

నూరుగజాలదూరానికైనా రానివ్వను. నేను సుశీలను కను క్కుంటాను. ఆమె మిమ్మల్ని నిజంగా ప్రేమిస్తే, వెంటనే ఆమెకు విడాకులుఇస్తాను. నేను సుశీలను గాఢంగా ప్రేమించ వచ్చును. కాని నా ప్రేమ ఆమెజీవితానికి అడ్డం రాకూడదు. ఈ విషయమే చెప్పితే మీరు నన్ను గురించి తప్పభిప్రాయాలు పడరని అనుకుంటాను. ఈ సంఘటనలు స్నేహానికి అడ్డం రాకూడదు. దొంగస్నేహం అయితేనే స్నేహంకాదు. అది శత్రుత్వానికన్న అథమాథమం !

రాధాకృష్ణమాటలు వింటూఉంటే, బుచ్చివెంక ట్రావుమనస్సు క్రుంగిపోయింది. రాధాకృష్ణమాటలలో దాపుడు లేదనిమాత్రం అతనికి తట్టింది. అవును తాను సుశీలను వాంఛించినమాట నిజం. ఆమె ఉద్దేశమేదో! తాను పద్మావతిని వదిలి, ఆమెకు విడాకులు ఇచ్చి సుశీలను పెళ్ళి చేసుకోవాలా?

అతనిహృదయం ఎక్కడికో జారిపోయినట్లయినది. బుచ్చివెంకట్రావు మాటలాడలేదు. ఆతడు చటుక్కునలేచి వీధిలోనికివెళ్ళి తన కారుఎక్కి ఇంటికి వెళ్ళిపోయినాడు. రాధాకృష్ణ ఆశ్చర్యముపొంది కదలక అట్లానే నిలుచుండి పోయినాడు. ఆతని సిగరెట్టు చేతిలో కాలుతూనే ఉంది.

ఇంతట్లో సుశీల చీరమార్చి మంచిరకం సిగరెట్టులతో వచ్చింది.

"ఎంగె మన బుచ్చివెంకట్రావు?" ఆమెమాటలు తీక్షణంగా ఉన్నాయి.

"ఇంటికి వెళ్ళిపోయినట్లున్నాడు!"

"నువ్వు పంపివేస్తివా?
"నేను వెళ్ళమనలేదు. వెళ్ళితే ఉండమనలేదు."
"కారణం?"

"కారణంఏమిటి నీ మొగం! కాస్త స్పష్టంగా చెప్పాను. ఆతడు మారిపోయినాడు. దిగాలుపడిన హృదయంతో చక్కాబోయి ఉంటాడు."

"నీతినియమాలు చెప్పడం సాగిస్తివిదా కాబోలు. నీ దొంగనీతి, నీ పద్ధతీ నాకుదా తెలియవా? నీ సుగుణ గణాలు మనస్నేహంలో నాకుదా అర్థంకాలేదా? మన సినీమాజాతివారికి నీతినియమాలుకూడా ఉండునా ఏమి? ఒక బాలికను ఒకడు పెళ్ళిచేసుకుంటానని ఆశపెట్టి తీసుకు పూడుస్తుడు! ఆవిడ ఒక గొప్పతార! అయినా వెఱ్ఱి బాగుల్ది. ఆ పిచ్చిది వాణ్ణి నమ్మి, వాడితో పెళ్ళిఅవుతుం దని నమ్మకంతో కాపురం చేస్తుందే! ఎన్న? ఆమెకు గర్భం అవతరిస్తుందీ! తన అవసరం తీరగానే ఆతడు ఆమెను వీధి లోనికిత్రోసి తలుపు వేసుకుంటాడు. ఆడవాళ్ళు మీా కళ్ళకు పశువులు, బజారువస్తువులు. చూడు ఈ బుచ్చి వెంకుల్ని! పీడుదా పంది. చక్కనిది, ప్రజ్ఞావంతురాలు అలాంటి భార్యనుదా సరీగా చూడలేక తన ఇంటిలోనుంచి తరిమివేస్తే, ఆ అమాయకురాలు ఆంధ్రమహిళాసభలో వెళ్ళిచేరిందే! ఆనందంపడుతోంది పాపం! ఆవిడ ఏదోబాధ పడుతూ దక్షిణాది యాత్రలకు బయలుదేరిందట!"

"ఓసి ఫూల్! నేను ఎప్పుడైనా నీ విషయంలో అనౌచిత్యంగా ప్రవర్తించానా? మనం ఇద్దరం వివాహం

చేసుకొనేముందు నేను సంబంధంకల్పించుకొన్న స్త్రీలు వట్టి జారిణులు. నే నా వివాహంముందు నా చరిత్ర అంతా నీతో చెప్పినాను. పోనీ నువ్వుమాత్రం 'అనాఘ్రాత పుష్పం'లా ఉంటివిగనుకనా? కాని మన వివాహం అయిన దగ్గిరనుండీ నా చరిత్రలో ఏ విధమైన దోషమైనా చూపించ గలవా? ఒకటే చెప్తున్నాను, బాగా మనస్సుకు ఎక్కించుకో! నీకూ ఈ బుచ్చివెంకట్రావుకూ ఎంతవరకూ వెళ్ళిందో నాకు తెలియదు. నీకు ఆతనితో గాఢసంబంధం ఏర్పాటు చేసుకోవాలని ఇష్టంపుడితే నా చాటునమాత్రం ఆవిధమైన నడవడిక సుతరామూ వీలులేదు. అంతటితో నీకూ నాకూ బంద్. ఈ ఆస్తిఅంతా తీసుకొని వెళ్ళిపో. నేను మళ్ళీ నా జీవితం ప్రారంభించుకుంటా!"

ఎప్పుడూ ఏడుపంటే ఏమిటో ఎరగని సుశీల అక్కడ సోఫాపై కూలబడిపోయింది. వెక్కివెక్కి ఏడుపు ఆమెను ముంచుకువచ్చింది. సోఫాలో పడిపోయి, దిండులో ముఖము దూర్చుకొని సముద్రంపోటులా రోదించింది.

నవమగుచ్ఛము

1

"కంచిలో నాయనాపిళ్లై, పుదుక్కోటలో దక్షిణా మూర్తిపిళ్ళై, తిరుచునాపల్లి గోవిందస్వామిపిళ్ళై, అలహా నంబి, కోయంబత్తూరు తాయి, బెంగుళూరు నాగరత్నం, వీణధనం, కంచి ధనకోటి, బందరు సుసర్ల దక్షిణామూర్తి గారు వీరందరూ కొద్దిసంవత్సరాల క్రితంవరకూ సర్వదక్షిణా పథమూ రసవాహినులతో నింపిన మహాగాయకులు. ఆంధ్రలో సంగమేశ్వరుడు, వీణ రమణయ్యగారు, ఆదిబట్ల నారాయణదాసు" అని, శ్రీమతి తిరుచునాపల్లిలో విఘ్నేశ్వరుని కొండ ఎక్కుతూ పద్మావతికి చెప్పింది.

"ఓహో, ఆనాటివారి అదృష్టం అక్కా! ఈనాడు అరియకుడి, శెంబంగుడి, మధురమణి, పాపా వెంకట్రామయ్య, బాలసుబ్రహ్మణ్యం మొదలయినవారున్నూ ఉన్నారు. ద్వారంవారు, హరినాగభూషణంగారు, పారుపల్లి రామకృష్ణయ్య జగత్పూజ్యులు."

"మనం ఎప్పుడూ ఏ విద్యవిషయంలోనన్నా విద్యార్థులుగా ఉండాలి చెల్లీ! ఈ విశ్వరహస్యము, మన నిత్య విద్యార్థిత్వంలో కొంచెం కొంచెంగా, తెరవిడుతూ దర్శనమిస్తుంది. ఆ ప్రత్యక్షమే మనకు ఆనందం సమకూరుస్తూ ఉంటుంది."

"ఆనందమేనా ఈ ప్రపంచానికి కావలసిన వస్తువు అక్కా ?"

"అవును ! సేవ ఇతరులకు ఆనందం సమకూర్చడానికి, జ్ఞానం ఆనందంకోసం. సర్వకృషీ ఆనందంకోసం. కళలు ఆనందంకోసం !"

"వైద్యమూ, వ్యవసాయమూ, చేపలుపట్టడమూ ఆనందంకోసమా ఏమిటి అక్కా !"

"ఆ ! ఇతరులు జబ్బుతో బాధపడుతూ ఉంటే, వైద్యంవల్ల జబ్బుకుదిర్చి ఆనందం సమకూరుస్తాము కాదా ? వ్యవసాయం తిండిగింజలు వగైరాలవల్ల ఆకలితీరితే ఆనందం. అందుకే చేపలు పట్టడమూనూ !"

ఈలా అనేకవిషయాలు చర్చించుకుంటూ పద్మావతీ, శ్రీమతీ తీర్థయాత్ర సాగిస్తూన్నారు. అనేక మానవ ప్రవృత్తులు ఈయాత్రలో పద్మావతికి శ్రీమతి బోధవల్లనైతేనేమి, తాను గాఢంగా పరిశీలించడంవల్లనైతేనేమి అవగతం కాసాగినవి.

మనుష్యుడు తనకు లోటైన శక్తీ, సంపదా, ఇతరులలో ఉంటే చూచి ఓర్వలేడు. ఓర్వలేనితనం జగత్సంక్షోభానికి కారణంఅవుతుంది. దక్షిణాది సంగీతనిధులు కర్ణాటక బాణిని అద్భుతంగా కాపాడుకుంటూ వస్తే, నీరసులై పరిశ్రమచేయక తపస్సు చెడగొట్టుకొని తెలుగువారు అరవడం ఎందుకు ? ద్రావిడ కజగం అని బ్రాహ్మణద్వేషంతో దక్షిణాది బ్రాహ్మణేతరులు అరవదేశానికి స్వాతంత్ర్యం కావాలనడానికి కారణమూ ఈ ఓర్వలేనితనమే !

శ్రీమతి :- 'కజగం' - 'సంఘం' అన్న సంస్కృత మాటకు తద్భవం. 'పేశం'-'భాష' అన్న పదానికి తద్భవం. ఇంక మణిమేఖలై, శిలప్పాధికారం సంస్కృత సమాసాలే. వారి తొలికాప్యయంలో 'కాప్యం' అన్నమాట 'కావ్యం' అన్నమాటకు తద్భవం.

పద్మావతి :- మనకు ఏది మంచో, ఏది చెడ్డో ఎల్లా తెలుస్తుంది అక్కా ?

శ్రీమతి :- మనజీవితంలోని సామ్యశక్తే అది నిర్ణయించగలదు.

అన్ని క్షేత్రాలలోని గుళ్లూ,గోపురాలూ చూపిస్తూ, వానిలోని శిల్పసౌందర్యం వర్ణిస్తూ, మధుర, రామేశ్వరమూ మొదలయిన క్షేత్రయాత్ర సంపూర్ణంకావించి, తిరువనంత పురం చేరుకున్నారు మన ఇద్దరు యాత్రికులు.

తిరువనంతపురంలో అనంతపద్మనాభుడి దర్శనం చేసుకుని, కన్యాకుమారి అగ్రం చేరుకున్నారు వారు.

2

కన్యాకుమారిఅగ్రందగ్గర, ఎదుట ఆకాశంలోనికి పోయి పోయి విశ్వానితో లీనమైపోయిన మహాసముద్ర గంభీరభావం దర్శించి పులకరించిపోయినారు మన యాత్రికు లిద్దరూ !

"ఈ సముద్రము కలియు
ఏ విశ్వరూపాన !

ఈ జీవితము మెలయు
ఏ దివ్య భావాన
నిత్యయాత్రాంకిత పు
నీతమవు యూతరగ"

అంటూ తీయగా పాడుకొన్నది శ్రీమతి.

"ఈ దృశ్యానికి, ఈ పాటకూ సంబంధం ఏమిటి అక్కా!"

"ఓసి వెఱ్ఱిదానా! ఒక పవిత్రదృశ్యం సంఘాతమై ఒక మహాభావం ఉదయిస్తుంది. అది కావ్యరూపంగా వచ్చి నప్పుడు ఆ దృశ్యానికీ, ఆ కావ్యానికీ పత్యక్ష సంబంధ మేమీ కనబడదు నిజమే! కాని ప్రతికావ్యానికీ విశ్వమే హాంగవుతుంది."

ఆ పాట ఎంత అర్థమైనదో, ఆ మాటలూ అంతే అర్థమయ్యాయి పద్మావతికి. అయినా పద్మావతి శ్రీమతి ఆలోచనాపథం కొంచెంకొంచెం అవగతంచేసుకొంటున్న కొలదీ ఆమెకూ ఏవేవో నూతనమైన పొలిమేరలు గోచరిస్తు న్నాయి. మానవజీవిత వైచిత్రి సర్వత్రశుతియుక్తమై ఆమెకు దర్శనమిస్తున్నది. సామ్యతలు ఉండవు. ఒకొక్కప్పుడు తాళం తప్పుతుంది. గమకము మాయమవుతుంది.

ఈ నిత్యయాత్రలో మనుష్యుడొకప్పుడు అటూ ఇటూపడిపోతాడు. జీవితం దుర్భరమవుతుంది. కాలం అప్పుడు చౌకంగా ప్రసరిస్తుంది. సంతోషసమయాలు ధృతంగా ప్రవ హించిపోతాయి. అందుకనే నా పదాలలోని విరహబాధ విలంబితమవుతుంది? కవులు బాధాపూర్ణమైన క్షణాలను

యుగాలుగా వర్ణిస్తారు. ఆనంద స్పందితమైన సంవత్సరాలు క్షణికాలై గడచిపోయినా యంటారు.

కాలగర్భంలోనుండి ఉద్భవించి కాలాతీతమౌతుంది రాగం. మానవకాంతిపూరూపమైన రాగమే సంగీతంలో రాగమైనది. కాబట్టే అనంతమైన సంపూర్ణ, ఔడవ, షాడవ రాగాలు అనురాగ, కరుణ, క్రోధాది రాగాల రూపాలు కాబోలు. ఆమెకు తల తిరిగినది. ఆమెలోనుండి బరువైన నిట్టూర్పు వెలువడింది.

ఆ నిట్టూర్పు విని శ్రీమతి ఆమెవైపు తిరిగింది. "ఎందుకు తల్లీ నీకు నిట్టూర్పు ?"

"ఎందుకేమిటి ? ఈ సముద్రం ఎంతవరకు ? ఏ తీరాలుచేరుస్తుంది ? ఆ తీరాల భూమి ఎంతవరకు, ఏ సముద్రాలవరకూ ? ఆ సముద్రాలు ?"

"అలాగే ఆలోచనలు సముద్రంలోని కెరటా లవుతాయి. స్వప్నాలు లోతులు !"

"ఎంత లోతులు ?"

"మనం మునగలేనివి !"

"అప్పుడా లోతులకు సార్థకత ?"

"తెలుసుకోగలిగినవారికి ?"

"ప్రతివిషయమూ సముద్రమేనా?"

"కాక!"

"ఆకాశమంత అనంతమూ సముద్రంలోతు?"

"ఆ లోతూ అనంతంలోనే లీనమవుతుంది!"

"అంటే?"

"పసిఫిక్కు మహాసముద్రం ఆరుమైళ్ళలోతు అనుకో! అక్కడ భూమి. ఆ భూమి తవ్వుకుంటూపోతే, కొన్ని వేల మైళ్ళవతల, అవలప్రక్క సముద్రం ఆ సముద్రంపై అంచు ఆకాశంలో!"

ఇద్దరూ హాసంవహించారు.

అలా వారు రెండురోజు లాగినారు.

మూడవదినం ఉదయం ఆ అగ్రసముద్రంలో స్నానం చేసి, కన్యాకుమారిగుడిలో పూజలుచేసి, వచ్చి భోజనానికి ఇంకా రెండుగంటలు వ్యవధిఉండడంవల్ల సముద్రంఒడ్డునే వచ్చి కూర్చున్నారు. ఇంకా యాత్రికులు స్నానాలుచేస్తూనే ఉన్నారు. కుడివేపుగా సూర్యుడు ఆకాశంలోనికి చొచ్చుకు పైకి సాగిపోతున్నాడు. చల్లనిగాలి వీస్తూఉంది. ఆకాశంలో మేఘాలులేవు. సముద్రంకెరటాలు ఎక్కడ ఉద్భవించాయో, వస్తూ ఒడ్డున విరుగబోయే రేకలు తాల్చి వయ్యారంగా తలలు వంచి నురుగులతో బుడగలతో విరుగుతున్నాయి. ఆ విరుగుడులోనుంచి చిన్నతరంగాలు ఉద్భవించి ఒడ్డుకు గుసగుసలతో నివేదిస్తున్నవి.

3

అప్పుడు పద్మావతి సముద్రం హోరుకు తన కంఠం శ్రుతికలిపి, తోడిరాగంలో, ఆదితాళంలో

"కోటినదులు ధనుష్కోటిలో నుండగ
ఏటికి తిరిగెదవే? ఓ మనసా ॥కోటి॥
సూటిగ శ్యామసుందరమూర్తిని
మాటిమాటికి జూచు మహారాజులకు ॥కోటి॥

గంగ నూపురంబునను జనియించెను
రంగని గని కావేరి రాజిల్లెను
పొంగుచు శ్రీరఘునాథుని, ప్రేమతో
బాగడు త్యాగరాజు మనవి వినవే! ॥కోటి॥

అన్న త్యాగరాజకీర్తన పాడింది.

"కోటినదులు అనగానే గంగా, యమునా, గోదావరీ, కృష్ణా, మహానది, సింధు, నర్మదా, తపతీ, కావేరీ మొదలయిన భారతీయ నదీ నదాలు వివిధదేశాలలో మసోరీ, అమెజాన్, నీలవోల్గా, ఒరోనికో, జాంబెసీ, వోల్గాది నదులు అన్నీ వివిధరాగాలు పాడుకుంటూ శ్రీరామచంద్రుని పాదాలకడకు ప్రవహించి వస్తూన్నట్లు ప్రత్యక్షమైనది శ్రీమతికి. శ్రీమతి తన్మయురాలయినది.

తాము దర్శించిన ధనుష్కోటేనా రామాయణకాలపు ధనుష్కోటి! అక్కడనుండేనా శ్రీరామప్రభువు లంకకు వారధి నిర్మించినది? ఈనాటి సింహళమేనా ఆనాటి లంక?

"ఈ కన్యాకుమారీ అగ్రమూ ఈ సముద్రమూ చూచేనా ఆ కీర్తన జ్ఞాపకంవచ్చింది నీకు గీతాదేవీ?"

"అదేమిటక్కా నన్ను అలా పిలుస్తున్నావు?"

"నిజంగా నువ్వు గీతాదేవివే! ఈ పాట నా చిన్ననాడు నాయనా పిళ్ళై పరమ గాంధర్వస్వరూపంగా పాడినాడు."

"నాయనా పిళ్ళై అనే పేరేమిటి?"

"అసలుపేరు సుబ్రహ్మణ్యపిళ్ళై. నలుగురు అక్కచెల్లెళ్ళు ధనకోటి సోదరీమణులు. ధనకోటి, కామాక్షమ్మ,

అమ్మా పొన్నమ్మ, చినకట్టమ్మ. కామాక్షమ్మ కుమారుడు నాయనా పిళ్ళై. పేరు సుబ్రహ్మణ్యం అయినా తల్లులు నలుగురూ 'నాయనా' అని పిలవడంచేత 'నాయనాపిళ్లై' అయినాడు!"

"పిళ్లైలు గొల్లవారా?"

"ఈ పిళ్ళైలు భోగంవారు. అందులో వీరు తెలుగు భోగంవారు. ధనకోటి మహోన్నత సంగీత విద్వాంసురాలు. ఆ కుటుంబంలో ఈయన పుట్టాడు."

"చిన్నతనాన్నుంచీ సంగీతంలో లయమైపోయి ఉంటారు."

"ప్చ! వట్టిమాట. ముప్పైఏళ్ళవరకు గాడీ! అల్లారు ముద్దుగా పెరిగిన బాలుడు! ఇంకేమి, ఏ కృషీ పట్టుబడలేదు. గాడీల సావాసం. సాముూ, కసరత్తూ. ఓ జట్కాబండీ ఉండేది. ఆయనకు ముప్పైఏళ్లు వచ్చినప్పుడు, కంచికి ఒక మహాయోగి విచ్చేసినాడు. ఆయన 'కైలాసనాథాలయం'లో విడిదిచేశారు. ఆయన తేజస్సు చూచి నగరమంతా ఆయన్ను దర్శించి పునీతులయ్యారు. ధనకోటి చెల్లెళ్ళతో ఆయన దర్శనంచేసింది. తన చెల్లెలికుమారునిసంగతి చెప్పుకొన్నది. "రేపు ఉదయం నేను రమ్మన్నానని చెప్పి ఆ యువకుని తీసుకొనిరండి" అని స్వామిజీ ఆదేశించారు.

ధనకోటి :- వాడు ఎంత బ్రతిమాలినా రాడండీ!

స్వామి:- నేను రమ్మన్నాను అంటే వెంటనేవస్తాడు.

నిజంగా స్వామిజీ చెప్పినట్లే అన్నీ జరిగినవి. నాయనా పిళ్ళై స్వామిజీపాదాలకడ వాలినాడు.

4

స్వాములవారు ఏదో మంత్రముపదేశించి తామే స్వయంగా ఆ యువకునకు సంగీతం చెప్పినారు. ఎవరీ స్వామి? నారదుని అపరావతారమా అని ధనకోటీ వారూ అనుకున్నారు.

ఒకరోజున ఆస్వామి మాయమైపోయినాడు. నాయనా పిళ్ళై దుఃఖం ఏడుసముద్రాలైనది. గురువుగారిని స్మరిస్తూ ఆ త్యాగరాజు అపరావతారం, ఆనాడు భారతీయ గాయకులలో నాయకమణిఅయినారు. మహాభక్తుడు ధనానికి ఆసించలేదు. నిత్య నాదబిందు కళారాధనమే!

"ఆయన తమ నలభైరెండవఏట గానతేజస్సులో లీనమైపోయినారు. చెల్లీ! ఆయన శిష్యుడే చిదంబరపిళ్ళై గారు. నా చిన్నతనంలో కాకినాడ గానసభలో ఆయన కచ్చేరి విన్నప్పుడు నా ఆత్మ నన్ను వీడి ఆయన పాదాల కడ వాలింది."

"అక్కా ఆయన రికార్డులు ఏమీ కనబడవే?"

"ఆయన రికార్డులే ఇవ్వలేదు. లక్షలు ఇస్తామన్నారు ఒప్పుకోలేదు. ఇంతకన్న ఛాందసుడు తుమురాడ సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు, ఈ యుగంలో వీణా పరమేశ్వరుడు ధనాన్ని రోసి, తన జీవితం నాదబిందు కళారాధనకు అర్పించినాడు. ఇద్దరూ బీదవారుగానే పోయినారు."

"ఎంత చక్కని కథ చెప్పావు అక్కా?"

"ఇది కథ కాదు చెల్లీ! చరిత్ర!"

"ఆ చరిత్రలో నువ్వూ భాగస్వామివె. ఎంత అదృష్టవంతురాలవు!

"తల్లీ! నీ జీవితం సంగీతాంకితంచేయి. సుబ్బలక్ష్మి పట్టమ్మాళులను మరపింపచేయి. ఇదీ నీ తపస్సు. నీ భర్త ఉత్తముడు. ఆతని హృదయం నలిపివేయకు. భగవంతుని పూజా పుష్పంలా చూచుకో!"

ఈ మాటలు అంటూఉంటే అక్కడకు నరసింహామూర్తి మేష్టారు నడిచి చక్కావచ్చారు.

దశమ గుచ్ఛము

1

నరసింహామూర్తి మేష్టారును చూడటంతోటే పద్మావతి తెల్లబోయింది. అపరిమితాశ్చర్యంతో నిశ్చేష్టఅయింది! మేష్టారూ! అంటూ గబగబా ఆయనదగ్గిరకు పరుగెత్తిపోయి పాదాలకు నమస్కరించింది. "ఎల్లా వచ్చారు" మేము ఇక్కడ ఉన్నామని తెలిసిందా? ఇన్నాళ్లూ ఎక్కడఉన్నారు? మీరు లేకపోవడం నాకు మతిపోయినట్లేఅయింది." ఇలా ఏవేవో మాటలు అంటూ మోము ప్రఫుల్లమైపోగా, బొమ్మలా నిలుచుండిపోయింది.

ఇది అంతా శ్రీమతి కరుణామయీదేవి చిరునవ్వుతో గమనిస్తూ ఆలా నిలుచుండినది.

నరసింహామూర్తి మేష్టారు ఆశ్చర్యంతో పద్మావతిని చూస్తూ ప్రమాన్పడి ఆలాగే నిలుచుండిపోయినాడు. ఈమె పద్మావతేనా? అవును, అదిగో ఆమె వసతిగృహాధికారిణి శ్రీమతి కరుణామయి. పద్మావతి! పద్మావతే! అవును ఎలా వచ్చింది! "మీరు-మీరు-మీరిద్దరూ ఇక్కడకు ఎలా వచ్చారు?"

శ్రీమతి : అమ్మాయికి దక్షిణాదిలోని దివ్యశిల్పక్షేత్రాలన్నీ చూడాలని బుద్ధిపుట్టింది. మేముఇద్దరం కలిసివచ్చాము, మీరు మమ్మల్ని ఇక్కడ కలుసుకోడం ఆశ్చర్యమే!

నర : నేనూ దక్షిణాదియాత్ర చేస్తూ, అయిదారు

రోజులు తిరువాంకూరులో ఉండి, కన్యాకుమారి దేవిని అర్చించడానికి వచ్చాను.

వారందరూ కలిసి బసకు వెళ్ళారు. పద్మావతికి ఒక వైపు ఆనందమూ, ఇంకో వైపు ఏదో ఆవేదనా! ఆమె ఏమీ మాట్లాడలేకపోయింది. ఆరాత్రి ఆ చీకట్లో ఆమె నిద్రరాక పక్కపై కదలకుండా పడుకునిఉన్నప్పుడు చటుక్కున ఓ ప్రబంధకావ్యంలోని కథలా తనకథ ప్రత్యక్షమై జరిగిపోసాగింది.

తాను తప్పుచేసిందా? తనకు భర్త అంటే ప్రేమే లేదా? తన సంగీతం ఏమయింది? ఎందుకు తనకీ చదువు? ఈ శ్రీమతిగారూ నరసింహామూర్తిమేష్టారూ ఎవరు? ప్రపంచంలో తనకింక పనిఏమిఉంది.

ఉన్నట్లుండి ఆమె కన్నీరులో కరిగిపోయి, నరసింహామూర్తిమేష్టారు పాదాలకడ వాలిపోయి, ఆయనపాదాల మీాద మోముంచి వెక్కివెక్కి రోదించినది. నరసింహామూర్తి మేష్టారూ కూలబడి, పట్టలేని దుఃఖంలో మునిగి భుజాలు ఎగిరిపోతూఉండగా గొల్లుమని ఏడ్చినారు.

శ్రీమతి కిది ఏమీా అర్థంకాలేదు.

"ఏమిటండీ ఇది? మీా కిద్దరికీ మతిపోయిందా? లెండి." అని అంటూ వారిద్దరినీ ఆమె కేకలు వేసింది.

నరసింహామూర్తిమేష్టారు త్వరగా సంబాళించుకొని, తాను లేచి పద్మావతిని లేవదీసి! తనహృదయానికి అదుముకొన్నాడు.

"తల్లీ! నువ్వే నాకు కన్నకూతురువు. బిడ్డలులేని

లోపం నీ భర్తసహచర్యం నీ సహచర్యంవల్లా తీర్చుకొంటున్నాను, ఏదో మన దురదృష్టవశాత్తూ ఈనాటికి ఏవేవో సంఘటనలు వచ్చాయి" అని ఆతడు శ్రీమతివైపు చూచి, "అమ్మా పదండి!" అన్నాడు.

వారందరూ నెమ్మదిగా నడకసాగించారు.

శ్రీమతి "ఏమిటండీ నరసింహమూర్తి మేస్టారు ఈ కన్యాకుమారి అగ్రాన్ని గూర్చి?" అని ప్రశ్నించింది. ఆమె తమలోని ఈ ఆవేదన ఉపశమనంఅయ్యేందుకు ఈలా ఏదేని విషయాన్నిగూర్చి సంభాషణ ప్రారంభించిందని పద్మావతీ, నరసింహమూర్తి మేస్టారూ గ్రహించారు. పద్మావతి త్వరగా ఉపశమనం పొందలేకపోవచ్చును. తన విధి శ్రీమతిగారిని మద్దతుచేయడమేకదా! అమ్మాయి దుఃఖంచూచి, తానూ కరిగిపోయినాడు. కాని తాను ఈ లోకసంబంధం మాను కుని, భగవచ్చరణారవిందాల లగ్నంచేసుకోవడమే తనకు విధి అనుకున్నాడు.

"శ్రీమతిగారూ! ఈఅగ్రం ఏవేవో విచిత్రభావాలను ఉద్భవింపచేస్తోన్నదండీ. ఇది భరతదేశానికి దక్షిణపుకొన. రవివర్మగారు ఈ అగ్రాన్నే—నిలుచున్న ఒక దివ్యమాత పాదాలుగా చిత్రించారు. సముద్ర హృదయాంతర దివ్యభావ మహాతరంగాలతో స్పందనమయ్యే భారతవీణ శృతితీగ మీటి కనబడింది నాకీ అగ్రం. కన్యకుమారీభావం సంపూర్ణంగా అర్థంకాలేకపోయినా, అనన్యపరమభావా లేవో నన్ను కదిపివేస్తున్నవి. విరిగిపోయిన శాంతి తిరిగి హృదయంలో చేరుకుంటున్నది."

"నరసింహామూర్తిమేష్టారూ! పద్మావతికి పరీక్షలు దగ్గిరకువచ్చినాయి. ఇంతవరకూ బాగానేచదివింది. కాని, ఇకముందు ఏమిచేస్తుందో అని కొంచెం భయంగానేఉంది నాకు. అసలు పద్మావతికి పరీక్ష విజయంపొందవలసిన అవసరంఉందనికాదు. ఆమెకు పరీక్షలో నెగ్గడం గౌరవసంబంధం మాత్రమే అనీ నాకుతెలుసు. అయినా చిహ్నమాత్రమైన పరీక్ష నెగ్గడం నెగ్గకపోవడాలలో, ఈ రోజులలో మానవ మానసిక ప్రవృత్తి సంపూర్ణబాంధవ్యం సంపాదించుకుంది. పరీక్షలు నెగ్గి పైకివెళ్ళడం అనే ప్రయత్నంలో, మానవునకు జ్ఞానం పాలసముద్రంలా వెల్లివిరుస్తుంది.

"పద్మావతి నాలుగు కచ్చేరీలుచేసుకుంటే పదివేలు సంపాదించుకొంటుంది. అయినా మీరన్నట్లు, ఈనాడు ఈ పరీక్షలకు మానవజీవితానికీ ముఖ్యమైన సంబంధంఉంది సుమండీ?"

"బాలసుబ్రహ్మణ్యంగారు ఎం. ఏ., ఆయన మొదటి శ్రేణి గాయకోత్తముడు. ఆ ఎం.ఏ. డిగ్రీ ఆయనకు ఇంకో లక్ష గౌరవం తెచ్చిపెడుతూఉందికదా?"

"అందుకనే కాదండీ కవిత్వంవల్ల ప్రసిద్ధనామం సంపాదించుకొన్నవారికి డిగ్రీఉంటే, లేనివారికన్న ఎక్కువగౌరవం చేస్తాము. అలాగే సినిమాతారలవిషయంలోనూ!"

"అయితే మీ ఉద్దేశం పద్మావతి పరీక్షలో కృతార్థతనుపొందడమే మంచిదని"

"కాదండీ మరి!"

"అయితే ఫిబ్రవరి వచ్చింది. ఈనెలఅంతా గట్టిగా

చదివితేచాలు. మార్చి రెండవవారంలో కాశీ వెడతారు. అప్పటికి అమ్మాయి ఫష్టుగా ప్యాసవడానికి సరియైనస్థితికి వస్తుంది."

"మీా రిద్దరూ అన్ని క్షేత్రాలూ చూచారుగా!"

"ఓ! ఇంక ఇంటికి మళ్ళడమే!"

అప్పటికి పద్మావతిహృదయం ఊరట చెందింది. వినీ వినబడని కంఠంతో,

"నరసింహమూర్తి మేష్టారూ! మీరుకూడా మీ యాత్రలు ఇంతటితో మానివేసి, మదరాసు రావాలి. మీరు రాకపోతే నేను మదరాసు వెళ్ళగానే ఎవరికీ కనబడకుండా ఎక్కడికైనా వెళ్ళిపోతాను. ఆ పాప పుణ్యాలు మీవే!" అన్నది.

నరసింహమూర్తి మేష్టారు పద్మావతిని తన పక్కకు నొక్కుకుని "తల్లీ! నీ కోర్కె నాకు రామాజ్ఞ. పద, అందరం కలిసే మదరాసుపోదాం" అన్నాడు.

2

రాధాకృష్ణ తనతో ఏమిటి మాట్లాడాడు? అతడు తన ఉద్దేశం గ్రహించాడు. ఆతనిమాటల్లో మరేమీ ఘాటు లేకపోయినా, భావం ఘాటుగానే ఉంది. వెంకట్రావుకు ఆ మాటలతో నాలుగురోజులు తిన్నగా తిండి సహించలేదు. నరసంహమూర్తి మేష్టారు వెళ్ళిపోగానే సుశీల వెంకట్రావుకు ఒక నాయరు వంటమనిషిని ఏర్పాటుచేసింది. అతడి వంట కొన్నాళ్ళవరకూ వెంకట్రావుకు రుచించలేదు. తర్వాత అదే అలవాటయింది.

"వెంకట్రావుగారూ మనది 'ఫ్రీ లవ్' సంఘంకాదు! కాని అలాని ముసలమ్మ ఛాందసాలు కలవాణ్ణికాదు. వివాహం చేసుకున్న స్త్రీ భర్తవిషయంలో సత్యమైన నడవడి చూపించాలి. అంతకన్న దిట్టంగా భర్త వర్తించాలి. ఇష్టంలేదూ, భార్యాభర్తలతనం రద్దుచేసుకోవాలి! ఏమంటారు? వెనక ఒకటీ, ముందు వేరొకటీ ఉంటే న్యాయమా చెప్పండి!" అని రాధాకృష్ణ అన్నాడానాడు.

ఆ మాటలకు వెంకట్రావు కించపడిపోయాడు. ముచ్చెమటలుపోశాయి. ఒకనిమేషం అక్కడ ఉండలేక పోయినాడు. వెంటనే అతడు "రాధాకృష్ణగారూ! నాకు చాలా అర్జంటుపని ఉంది. నేను వెడుతున్నాను, సుశీల గారితో చెప్పండి!" అని వెళ్ళిపోయినాడు.

ఇంటికి వెళ్ళేదారిలోనే అతనికి మతిపోయింది. కన్నీరు లేనిదుఃఖం అతనికి పొర్లివచ్చింది. వక్షము వేడినిట్టూర్పుతో నిప్పురాజేయు తోలుతిత్తిలా ఎగసిపోయింది. ఇంటికి పోయి పక్కమీద వాలిపోయినాడు. ఆపూట అతడు భోజనం చేయలేదు. నాయురు పిలిచినా వంట్లోబాగుండలేదని వంక పెట్టినాడు.

ఆ మర్నాడూ, ఆ మర్నాడూ ఆఫీసుకు వెళ్ళలేదు. తన చీకుహృదయం అందరికీ తెలిసిపోయిందని అతడు సిగ్గుపడి కృంగిపోయినాడు. చివరికి నాయురుకూ తన మొగం చూపించలేకపోయినాడు. అతనిజీవితం ప్రాథమికావస్థలోనే పెరిగింది. ఈనాటికి బహుళ భావసంఘాతంతో క్లిష్టమైంది. పరస్త్రీగమనం మహాదోషమనిగాని, కాదనిగాని అతనికి

ఎప్పుడూ ఆలోచించవలసిన అవసరంలేకపోయింది. ఆలాగే పరస్త్రీగమనంచేయాలని కాంక్షా ఉద్భవించలేదు. ఆ రకమైన రంగులు ఆతని జీవితచిత్రంలో సన్నిహితంకానేలేదు. పద్మావతే ఆతనికి సర్వమై బ్రతుకు నిండివుండేది. నేడా నిండుతనం వెలితితాల్చింది. బహుళముఖమైన పూర్ణ మానవజీవితంలోని ఘాటువాసనలూ, పులుముడు రంగులూ, రకరకాల చీకట్లూ, వెలుగులూ, చిత్రచిత్రాలైన జీవితాలూ, భావాలూ, రాజకీయాలూ, మతాలూ, ఆదర్శాలూ, కాంక్షలూ, వివిధ మానవహృదయాలూ ఆతనిజీవితాన్ని పొదివికొనిపోయినవి.

అడవిలో పెరిగిన పక్షిలాఉన్న ఆతడు ఉద్యానవనాలల్లోచేరిన మయూరంలా అయ్యాడు. ఈ ధ్వనులూ, ఈ వాసనలూ, ఈ గుంపులూ వేరు. అక్కడ ప్రకృతి ఇక్కడ మానవారణ్యము.

నాలుగవరోజున సుశీలా రాధాకృష్ణ లిద్దరూ ఆతని ఇంటికివచ్చినారు. ఆతడు తెల్లబోయినాడు. ఆతనికి విపరీతమైన కోపంవచ్చింది. వారితో ఎంతకాలంవరకో ఆతడు మాట్లాడలేదు. పౌడరుపూసుకున్న సుశీల మొఖాన్ని ఫెళ్ళుమని చెంపపెట్టులతో వికారంచేయాలని ఆతనిమనస్సు ఘూంకరించింది. సెంట్లురాసుకుని, లాలిత్యంగా దుస్తులువేసుకుని ఫ్రేములేని కంటిఅద్దాలుధరించిన రాధాకృష్ణుని ముక్కలుచేసి ఆతడెక్కివచ్చిన కారులో వేసి పోలీసుస్టేషనుకు తానే ఆ కారు తీసుకునివెళ్ళి అప్పగించాలన్న తీవ్రక్రోధం వెంకట్రావును ఊపివేసింది.

"వెంకట్రావుగారూ! ఏమి టీ స్థితి? తీవరంఅన్నా చేసుకోలేదు. మా రకం జీవితం మీకు అర్థంకాక కంగారుపడి పోతున్నారు!" అని రాధాకృష్ణ అన్నాడు.

"మీకూ మాకూ గాఢమయ్యే స్నేహంలో మొహ మాటంలేక రాధాకృష్ణగారన్న మాటలకు మనస్సు చీకాకు పెట్టుకున్నారా" అని సుశీల అడిగింది.

వెంకట్రావు మండిపోయాడు "మీఇద్దరిస్నేహం నేను కోరలేదు. మీరే నా స్నేహంచేసి నన్ను గడబిడచేశారు. మీఉద్దేశాలు నాకు తెలియవు. మీ విధానాలు నాకు అర్థం కాలేదు. దగ్గరకువచ్చినా మీరే, అపార్థాలుచేసుకున్నా మీరే! మీకూ నాకూ స్నేహంలేకపోవడమేమంచిది" అని ఆతడంటూ పడకగదిలోనికివెళ్ళి, పక్కమీద మేనువాల్చి నాడు.

పదినిముషాలయినతర్వాత రాధాకృష్ణ ఒక్కడూ లోనికివచ్చాడు. "వెంకట్రావుగారూ! మీరు ఏదికోరితే అది చేస్తాను. సుశీలను ఇక్కడ వదిలి వెళ్ళిపొమ్మంటే వెడ తాను, కాని నన్నుగురించి తప్పభిప్రాయపడవద్దని ప్రార్థన!" అన్నా డతడు.

వెంకట్రావు తెల్లబోయాడు. ఆతడులేచి రాధాకృష్ణ భుజాలమీద చేయివైచి, ఒక్క నిమేషం నిల్చిఉండి, నిట్టూర్పువిడిచి, మళ్ళీవెళ్ళి మంచంమీద వాలినాడు. రాధాకృష్ణమోము ప్రఫుల్లంకాగా, మంచందగ్గరకువచ్చి, "నేను రేపువచ్చి కనబడతాను!" అని ఆవలకు వెళ్ళిపోయి నాడు.

సుశీల లోనికివచ్చింది. ఆమె తలవాల్చుకుని గుమ్మం దగ్గిర నిలుచున్నది. వెంకట్రావుగుండె గబగబ కొట్టుకుంది. ఆమె రావడమే! ఆతడు రివ్వునలేచి నిలుచున్నాడు. ఆతని గుండె రెండు క్షణికాలకాలం ఆగిపోయింది. కళ్ళు మైకం కమ్మినాయి. తలవాల్చుకున్నాడు.

"సుశీ! నువ్వు నాకు చెల్లెలవు. నువ్వు ఇంటికివెళ్ళు! ఒకరి కొకరం మనం పూర్తిగా అర్థంకాక ఈలాఅయింది. ఇద్దరూ ఎల్లుండిరండి" అన్నాడు. సుశీల నెమ్మదిగా వెళ్ళి పోయింది.

ఇదివరకే తనభార్య ఏయాత్రకైనా వెళ్ళవచ్చునని బుచ్చి వెంకట్రావు అనుమతిపత్రం వ్రాసి విద్యాలయాధి కారిణికి ఇచ్చిఉన్నాడు. ఆవిషయం తాను బయలుదేర బోయేముందు పద్మావతి భర్తకు కవరువ్రాసి పోస్టులో వేయించింది. ఆ ఉత్తరం ఆతడు రెండురోజులు చూడకుండ ఆలాగేఉంచాడు. తర్వాత చూచుకొని ఆశ్చర్యంపొంది నాడు.

ఈ యాత్ర ఎందుకు వెళ్ళినట్లు?

తాను యాత్రలకూ ప్రయాణాలకూ వెళ్ళకుండానే ఎక్కడకు చేరుతున్నట్లు?

తనకూ! ఏమి కావాలీ?

అనేకులు ధనంసంపాదించుకోనడమే ఆశయంగా పెట్టుకుని, కుమిలి కూరి, దొర్లి దోరి, ఆ ధనం సంపాదించు కుంటారు. అలా వారిజన్మంతా ఆ భయంకరమోగం నిండి పోతుంది. కాని తనబోటివాళ్ళకు వ్యక్తంగాని ఏవో కాం

త్తులూ, ఆశయాలూ నిండిపోతాయి. వాని స్వరూపజ్ఞానం లేక తాము ఆ వేదనలో క్రుంగిపోవడం రోజూ జరిగే నిత్య నాటకం.

తనకు సుశీల కావాలా? ఆమే తనకు దక్కితే తనకు ఏదో ఆనందం కలుగుతుందా? అంతకన్నా అందమైన మలయాళభామినులు ధనం చూపిస్తే తనతో వచ్చి ఉండగలరే? మలయాళీలేమిటి? ఏ దేశస్థులైనా సరే ధనానికి వచ్చేవారు, అప్సరసలవంటివారు మదరాసులో ఉన్నారు.

"బ్రాతెలు" శాసనం అమలులో ఉన్నా అమలులో లేనట్లే? ఎంతమంది రహస్యంగా ఈ వృత్తిసాగించడం లేదు? అయినా అతి పురుషవాంఛ జీవితానికి ముఖ్యం కాదే! ఆలాంటి ఆలోచనలే కలుగలేదే! ఈ సుశీల ఏదో అతి విచిత్రమైన బాలిక. ఆమెలో ఏదో అద్భుతమైన ఆకర్షణ ఉంది.

బహుముఖ్యమైన కారణాలవల్ల స్త్రీ పురుషులలో ఆకర్షణ ఉద్భవిస్తుంది. రూపసౌందర్యమూ, అవయవ సౌష్టవమూ, ఆకారపుతీరూ, కంఠమాధుర్యము, గుణగణాదులు, చేష్టలు ఈలా ఎన్నో కారణాలుండవచ్చును. సుశీల తనలో పశుత్వభావాలకు దోహదమిచ్చింది.

ఆలోచనలు సముద్రతరంగాలై, పోటుపాటులై ముంచెత్తుకువచ్చాయి బుచ్చి వెంకట్రావుకు.

తాను సినీమాకంపెనీ పెడుతున్నట్లు పద్మకు తెలియదు. ఆ పెట్టబోయే కంపెనీలో చక్కని చిత్రం తీయాలి.

అందులో పద్మ భాగంపుచ్చుకోవాలనికదా తనకోర్కె! కాని సినిమాకంపెనీని స్థాపించి పూనుకోడం ప్రత్యేకం సుశీలకోసం. సుశీల తనకు ఇంకా దగ్గరగావస్తుంది. సుశీల కథానాయకురాలుకావాలి. కాని తనభార్యకంతం ఆ కథలో భాగంకావాలి.

బుచ్చి వెంకట్రావు అనేక సినిమాకంపెనీలు పరిశీలించిచూచాడు. అనేక సినిమాసంస్థలు కుక్కగొడుగుల్లా ఉద్భవించి మరునాడు మాయమైపోతున్నాయి. కొన్ని ఏదో రకంగా తంటాలుపడుతున్నాయి. కొన్ని చచ్చిచెడి చేయంగల విన్నపాలై ఒక బొమ్మతీసి మాయమైపోతున్నాయి. ఆబొమ్మ లాభంతెస్తే డిస్ట్రిబ్యూటరు గుంజుకుంటాడు. విజయవంతమైన చిత్రంకాకపోయినా, ఆ చిత్రంవల్లనే డబ్బుగుంజుకోగలడు డిస్ట్రిబ్యూటరు.

ఒక కంపెనీపెట్టి చిత్రంతీయడం ప్రారంభిస్తే ఎంత మహోత్సవంలా అయిపోతుందో! వేలకొలదిజనులు చిత్రం నిర్మించడానికి కావాలి. అందరూ నిర్మాతకు దాసానుదాసులవుతారు; కారులు, రిహార్సలున్ను, తారలురావడం, పోవడం, చిత్రంలో ఒక్కొక్క సంఘటన తీయడం! దానికై సెట్టింగులు, ఆ వెనక దర్శకుడూ, ఛాయాగ్రాహకుడూ, శబ్దగ్రాహకుడూ కార్యక్రమానికి ఉపక్రమించడం, అంతకు ముందు నగలు, నాణ్యాలు, దుస్తులు, సేకరించి సిద్ధం అవడం! స్త్రీ పురుష తారలకు వేషాలువేయడం, సెట్టింగులలో దీపాలు అమరించడం, ఆ దీపాలతో పగటిలాచేయడం, ఆర్పేస్తూఉండడము! ఒక్కొక్క సెట్టుకు సంబంధించిన రంగా

లన్నీ తీయడం! ఎంత గడబిడ! ఈ గడబిడకంతకూ ఆతడు తాను నాయకుడు. అందరూ ఆతని చుట్టూ మూగాలి. అతన్ని కొలవాలి, పొగడాలి, గౌరవించాలి. ఆతడు సంపూర్ణాధికారి.

ఇదీ బుచ్చి వెంకట్రావు హృదయాంతరాన ఉదయించిన గాఢమైన కాంక్ష.

పద్మావతి యాత్రకు వెళ్ళిన అయిదవరోజున సుశీల రాధాకృష్ణులు ఇద్దరూ బుచ్చి వెంకట్రావుదగ్గిరకు వచ్చారు. రాధాకృష్ణ తానే తనకారును నడుపుకొంటూ వచ్చాడు.

"రండి, దయచేయండి!" అంటూ వచ్చి వెంకట్రావు వారిని లోనిహాలులోనికి తీసుకొనిపోయినాడు.

రాధాకృష్ణ :—వెంకట్రావుగారూ, త్యాగరాజనగరంలో మొదటిరకం మేడ ఒకటి కుదిర్చాను. శుభముహూర్తం చూచి మనం పని ప్రారంభించడమే!

వెంకట్రావు:—ఫస్టు! శుభముహూర్తం చూడండి !

రాధాకృష్ణ:—మీదగ్గిర ఇప్పుడు ఎంతడబ్బు సిద్ధంగా ఉంది చెప్పండి ?

వెంకట్రావు:—ఇరవై అయిదు వేలున్నాయండి.

రాధాకృష్ణ తెల్లబోయినాడు, "ఇరవై అయిదు వేలతో మనం ఏంచేయగలం బుచ్చి వెంకట్రావుగారూ? పని ప్రారంభించిన పదిరోజులకుకూడ సరిపోదే!" అని ఆతడు కాలుస్తున్న సిగరెట్టు సగంపైగా ఉండగానే బూడిదరాల్చు గిన్నెలో పారవేసినాడు. "ఒక లక్షైనా పెట్టుబడితో ప్రారంభిస్తారనుకున్నాను!" అని అతడు కుర్చీలో కూలబడ్డాడు.

"నాదగ్గిర లక్ష ఎక్కుడున్నాయి రాధాకృష్ణగారూ!

నా వ్యాపారానికి అవసరమైనసొమ్ము అరవై వేలు. ఆ సొమ్ము మూరుతూఉంటుంది. ఏర్పరచుకొన్న జీతమూ, నావంతు లాభమూ, ఖర్చులుపోను మిగిలింది ఇరవై అయిదు వేలున్నాయి. అదిపెట్టిమాత్రమే సినిమా ప్రారంభించ గలను. మీరు ఇతరభాగస్వాములను తీసుకువస్తామన్నారు కాదా ?" అని వెంకట్రావు రాధాకృష్ణను పృచ్ఛచేసినాడు.

సుశీల నెమ్మదిగా వారిరువురదగ్గరకు వచ్చింది. ఇంత వరకూ ఆమె ఇటూ అటూ పచారుచేస్తున్నది. "నాపేర వేసిన ఆరువేలూ వేసి, నేనూ భాగస్వామిని అవుతాను. రాధాకృష్ణగారిదగ్గిర అయిదువేలున్నాయి. అంతవరకూ ఆయన వేస్తాడు. నా జీతమూ, రాధాకృష్ణగారిజీతము నిర్ణ యించి అదికూడా కంపెనీవాటాలు చేయవచ్చును." అని ఆమె గోడకుకట్టిన ఒక నవీనచిత్రం చూస్తూ నిలబడింది.

"మీ ఇద్దరిడబ్బూ వేయడం అన్యాయం. అదీకాక మీకు ఈయబోయే జీతాలుకూడా వాటాగా చూసుకోడం మరీ అన్యాయం. నాతంటాలు నేను పడతాను. ముహూర్తం పెట్టించండి. మనం ఏర్పాటుచేసుకొన్న మేడలో పనిప్రారం భిద్దాము" అంటూ వెంకట్రావు లేచి "రండి ఆ మేడ చూచి వద్దాము" అని పూర్తిచేశాడు.

3

సినీమాకంపెనీ ప్రారంభమైంది. ప్రారంభోత్సవానికే మూడువేలయింది. తారలకూ, తారకులకూ ప్రారంభరుసు ములు ఎనిమిదివేలయ్యాయి. స్టూడియోకు అడ్వాన్సు

అయిదు వేలిచ్చారు. రాధాకృష్ణ దర్శకుడు. తెలుగు చిత్రాలకు ఎవరు దర్శకులు కాలేరుగనుకా. చిత్రంకూడా గట్టిగా గీయలేని ఒక చిత్రకారుడు, కళాదర్శకుడు, సంగీతదర్శకుడు రాధాకృష్ణే !

పెళ్ళిమని ప్రారంభమైంది బుచ్చి వెంకట్రావు "నవీన చిత్రాఖిలుమ్సు" కంపెనీవారి 'దేవాలయం' అనే చిత్రం. 'మందాకిని' స్టూడియోలోతీయడం ఏర్పాటయింది. మొదటిరోజు షూటింగు ఒక మంత్రిగారు 'మీట' నొక్కి ప్రారంభిస్తారుట.

కథకు పేరుపెట్టారు. కథ ఏమిటో ఎవరికీ తెలియదు. ముందర రాధాకృష్ణ పాటలవరసలు నిశ్చయించేశాడు. మూడు డాన్సులన్నా ఉండాలన్నాడు రాధాకృష్ణ !

"కాదయ్యా ! మొన్న లక్షలు ఆంధ్రదేశంలో గణించిన 'కోట్టడా' అనే అరవచిత్రంలో ఎనిమది డాన్సులు, పదహారు పాటలు ఉన్నాయి. మనచిత్రంలో ఆఖరికి ఆరు డాన్సులు, పధ్నాలుగుపాటలన్నా ఉండకపోతే ఎట్టాగూ?" అని అసిస్టెంటు డైరెక్టరు రామచంద్ర అన్నాడు.

"కథరాయడం ఎవరు ? వాటికి మాటలూ పాటలూ రాయడం ఎవరు ?" అని బుచ్చి వెంకట్రావు అడిగినాడు.

"కథ నేనే ఇంగ్లీషులో రాస్తాను. డైలాగ్సుకూడా నేనే ఇంగ్లీషులో రాసిపారవేస్తాను. అవి తెలుగులోకి మార్చడమేగా ! కాస్త కథలు దిట్టంగా రాస్తున్నాడు మా మేనల్లుడొకడు. ఈమధ్య ప్రతిపేపరులోనూ వాడికథే!వాడు

రాసిన 'గజ్జెల చప్పుడు' 'మ్యావుమ్యావు' 'పైటకొంగు' 'కుచ్చెళ్ళు!' 'రాత్రివేళ!' అనే కథలు మహా రంజుగా ఉన్నాయి. వాడే నా స్టైలాగ్ను తెలుగులో పెడతాడు." అని రాధాకృష్ణ అన్నాడు.

"కథలో మూడు ప్రేమదృశ్యాలు. రెండు ఆకాశంలో ఎగరటాలు, అయిదన్నా కత్తియుద్ధాలు, రెండు గుఱ్ఱం స్వారులు, నాలుగు విరహతాపాలు ఉండాలి. లేకపోతే రక్తి కట్టదు" అని రామచంద్ర అన్నాడు.

"ఒక రాజభవనం. మూడు పల్లెటూళ్ళు, రెండు అడవులు, రెండు పడవసీనులు, నాలుగు పల్లెటూరి ఇళ్ళు" ఇది ఉండితీరాలని కళాదర్శకుడన్నాడు.

ఏకాదశ గుచ్ఛము

1

ప్రత్యూషశీతల మధురపవన బాలికలులా పద్మావతీ, శ్రీమతి కరుణామయిూ ఎగ్మూరుస్టేషనులో దిగినారు. వారితో నరసింహామూర్తి దిగినాడు. అందరూ టాక్సీమీాద ఆంధ్ర మహిళాసభా కేంద్రానికి వచ్చారు.పద్మా, శ్రీమతు లక్కడ దిగిపోయినారు. నరసింహామూర్తిమేష్టారు మైలా పురంలో ఒక హోటలులో దిగినాడు.

ఆ సాయంకాలం పద్మావతి భర్త సినిమాకంపెనీ పెట్టినవిషయం, ఆ ప్రారంభమహోత్సవం, అన్ని పత్రికలలో చదువుకొన్నది. ఇంక ఆ ఊళ్ళో నిలవలేక, ఆ రాత్రి విద్యాలయ ప్రధానాచార్యిణిగారితో సమాలోచించినది. ఇంక వారందినాలకు బాలికలనుతీసికొని శ్రీమతిగారు కాశీ వెడతారు. అంతవరకు తాను మదరాసులోఉండడం భావ్యం కాదనీ, ఆ మరునాడే నరసింహామూర్తిమేష్టారుని తీసుకొని తాను కాశీ వెళ్ళిపోతానని మనవిచేసుకొన్నది. ప్రిన్సిపాల్ గారు అందుకు ఒప్పుకొన్నది.

ఆ మరునాడుదయం గ్రాండ్‌ట్రంక్ ఎక్స్‌ప్రెస్ బండిలో రెండవతరగతిలో పద్మ, తన్ను తండ్రికన్న ఎక్కువగా సంరక్షించే నరసింహామూర్తిమేష్టారుతో బయలు దేరింది.

భర్తంటే ఎందుకో తనకీ భయం! తనకు తన భర్తపై ప్రేమ నశించిపోయిందా?

స్టేషనులోనికి జాజిమల్లి మొగ్గలదండలూ చేరులూ అమ్మకానికి వచ్చాయి. ఆ బాలిక మతిపోయినట్లు అమ్మకానికివచ్చిన జాజిమల్లెపూలన్నీ కొన్నది. తానున్న ఆడవాళ్ళ సెకండుక్లాసు కంపార్టుమెంటంతా ఘుమ ఘుమ లాడిపోయింది. ఏనాటినుండో తన జీవితంలోనికి ప్రసరించివచ్చి చేరిన ఆలోచనలు, కళలు, ఆశలు, ఆశయాలు, సంతోషాలు, దుఃఖాలు ఒక్కసారిగా ఆ మధురసుగంధాలతో కలిసి పైకి పొంగివచ్చాయి. తన బావ తనకు అవతారపురుషుడుకాదూ! తన బావ తనకు వీరాధివీరుడుకాదూ! తన చిన్నతనంలో తన బావకోసం తిండీ నిద్రామాని ఎదురు చూడలేదూ! తన బావకు వేరువేరు సంబంధాలువస్తే, అంత చిన్నతనంలో, తనకు బాలికల బ్రతుకులోఉన్న గుబాళింపులు అర్థంకానిరోజుల్లోనే ఎంత బాధపడిపోయింది! తన బుచ్చివెంకులుబావ, తన సముద్రదేవుడు, తన జాజిమల్లెల పొదరింటికాడు, తన పూర్ణిమల చంద్రుడు తనకు దూరం అయిపోతే తాను బ్రతికి లాభంఏమిటి?

ఈ రైలుఎక్కేసరికి తనకు ఈ విచిత్రమైన ఆలోచనలు ఏమిటి? అవును కొత్తగా కావలిలో తానూ తనభర్తా కాపురంచేసేరోజుల్లో, ఏటిలో పడవమీద కలిసివెళ్ళిన ప్రతి నిమేషమూ, తనకు ఏవో మధురమధురమైన ఆలోచనలు కలిగేవి. పక్కనే శ్రీకృష్ణునిలా తన బావ! తాను రెండెడ్ల బండిపై బావతోకలిసి తమఊరు వెడుతూఉన్నప్పుడూ ఈ

రీతిగానే ఆలోచనలు, మద్రాసులో తామిద్దరూ కొత్తగా కాపురంపెట్టిన దివ్య ముహూర్తాలలో తానూ తనభర్తా వెనకసీటులో డ్రైవరూ, నరసింహామూర్తి మేష్టారుముందు కూర్చుని కంచి, కాళహస్తి, తిరుపతి వెళ్ళినప్పుడు, అలా అలా కారు మహావేగంలో వెళ్ళిపోయేసమయంలో, తాను తన బావవళ్ళో తలపెట్టుకొని, ఆకాశంలా గంభీరమైన ఆతని మోము చూస్తూ ఏవేవో అద్భుతమైన ఆలోచనలలో మునిగి పోయింది. తనబావ! తన బావ! జాజిపూవులు, సన్నజాజులు, జాజిమల్లెలు! తన బావ సినీమాకంపెనీ పెట్టినాడని నరసింహ మూర్తిమేష్టారన్నారు.

ఎందుకు సినీమాకంపెనీ?

ఎందుకు ఆ గొడవంతా నెత్తిమీదపెట్టుకొన్నారు తన బావ!

ఎన్ని లక్షలో ఖర్చు?

తాను తనకు ప్రాణమూ ఆత్మఅయిన బావనువదిలి ఆలా దూరంగావెళ్ళిపోతే తన బావ సినిమాలుపెడతాడు, నాటకాలూ పెట్టవచ్చును. ఇదంతా తనతప్పు.

తనకు 'గీతాదేవి' అని బిరుదు. తాను సంగీతకళా నిధిగా పేరు సంపాదించింది. అంతకూ ఎవరుకారణం? ఎవ రమ్మా తన జీవితం ఇంతచిత్రంగా మూర్పుచేసి, తన కీ పెద్ద ఆలోచనలు ఆలోచించేశక్తి నిచ్చింది? బావ! తన బావ!

గ్రాండ్ ట్రంక్ ఎక్స్‌ప్రెస్ అతివేగంగా వెళ్ళిపో తోంది. కొత్తరకం కెనడా రైలుఇంజను అతివేగం.

ఈనాడు జీవితమే అతివేగం. ఎన్నిజన్మాలకో కలగ

వలసిన సంస్కారం ఈనాడు తనకు ఈ కొద్దిసంవత్సరాల లోనే చేకూరిందే.

రైలు గూడూరు వచ్చింది. పక్క మగవారిసెకండు క్లాసులోఉన్న నరసింహమూర్తిమేష్టారు వచ్చి "భోజనం వస్తుంది. భోంచేసేయి తల్లి!" అన్నాడు.

"మేష్టారూ! బావగార్ని నేను చూడకుండా బయలు దేరాను!"

"నిజమే! అంతతొందరగా బయలుదేరాం మనం మరి!"

"మీరైనా నాకు గట్టిగా చెప్పలేదేమండీ!"

"నేనా! నేనా?"

"పోనీలెండి, మీకుమాత్రం ఏంతెలుసు నామనసు? ఏమిటో ఇంతతొందరపడిపోయాను!"

నరసింహమూర్తిమేష్టారు పరధ్యానంగా ప్లాట్‌ఫారంలో చూడనిచూపులతో ఎవరికోసమో చూస్తున్నాడు.

"బావగారిని నన్ను ఏరోప్లేనులో వచ్చి కలుసుకోమంటే!"

"వస్తాడా?"

"ఇక్కడే ఒక టెలిగ్రాంఇవ్వండి!"

"ఏమని?"

"నాకు చూడాలని బెంగగాఉందనీ, ఇద్దరంకలిసి కాశీ, ప్రయాగా, బృందావనం, మధుర, గోకులం మొదలైనవి చూడాలనీ!"

"పరీక్షలైనవరకూ చూడడం ఏలాపడుతుందీ? అప్పుడే వస్తానంటే?"

"మీరు టెలిగ్రాంఇవ్వండి మేస్టారూ!"

"నువ్వు మదరాసులో ఆతణ్ణి చూడకుండా వచ్చేశావు! ఇప్పుడు చూడాలనిఅంటే, ఆతడు—"

"ఎందుకండీ ఈ కుళ్ళురకలూ? నిజంగా నాకు ఆబుద్ధి పుట్టింది. మదరాసులో ఉన్నదేలేదు. పైగా సినిమాకంపెనీ పేరువినగానే కడుపులో దిగులుపుట్టికదా బయలుదేరాను!"

"సరే సరే!"

నరసింహమూర్తిమేష్టారు టెలిగ్రాంఇవ్వడానికి వెళ్ళిపోయాడు.

2

"కళకు ప్రధానాశయం ఆనందం. ఆనందంచేకూర్చుకోడానికే సంగీతం, చిత్రలేఖనం, శిల్పం, కవిత్వం, నాట్యం, సినీమా, నాటకం మొదలైనవన్నీ!" అని సంగీతదర్శకుడు రాధాకృష్ణ అన్నాడు.

"సరేనయ్యా! కాని మా నరసింహమూర్తిమేష్టారు కళలన్నీ భక్తిరూపాలనీ, కవిత్వం సాలోక్యమనీ, చిత్రమూ శిల్పమూ సారూప్యమనీ, సంగీతం సామీప్యమనీ, నాట్యం సాయుజ్యమనీ అనేవారు. ఆ మాటలు నాకు నచ్చాయి. అట్టాగే మనకథ కొంచెం లోకానికి ఏదయినా ఉపకారంగా ఉండొద్దా మరి!"అంటూ బుచ్చివెంకట్రావు, కాల్చే సిగరెట్టు ఆఖరుకాగా బల్లపై బూడిదగిన్నెలో వేసినాడు.

"ఇప్పుడువచ్చే సినీమాలు భక్తితో కూడుకొనిఉన్నా యనా మీఉద్దేశం?"

"భక్తిలేదూ బండలులేవు! చచ్చుఫిల్ములు తీసిపారే స్తున్నారు. కూలీలుకూడా ఫిల్ములుచూడడానికి తాము సంపా దించుకొనే నాలుగురాళ్లూ పారేసి వెడుతున్నారు. ఎంత డబ్బు బుగ్గిపాలౌతోందో!"

"ఇవాళ మనంతీసేబొమ్మ నీతిదాయకంగా ఉండా లనా మీ ఉద్దేశం వెంకట్రావుగారూ? అయితే మన లత్తూ, బుగ్గిపాలయిందన్నమాటే!"

"అదికాదండీ! మనం అల్లేకథ అందంగా ఉండాలి. మనలో అనేక ఉత్తమవిషయాలనుగురించి పరివర్తనంవచ్చే టట్లూ ఉండాలి. ఆలాంటికథ చాలాగొప్పది. నేను ఈమధ్య చాలా ఇంగ్లీషుసినీమాలు చూస్తున్నాను. వాటిలో కొన్ని ఎంతోబాగున్నాయి. పైగా ఆ కథలు ఎన్నాళ్ళవరకో నన్ను పట్టుకువదలందే! అదీవిషయం. అట్టాంటికథ అల్లాలి."

"నేనురాసినకథ ఎల్లాఉందంటూరు?"

"బాగానేఉందనుకోండి, కాని అందులో అన్ని రుచులూ——"

"లేవంటారు, అదేమిటండీ! ఆ రాచకొడుకు దేశం చూడ్డానికి బయలుదేరాడు, దారిలో..."

"అబ్బబ్బా! ఏమిటండీ ఈ రాచకొడుకులు వాళ్ళూ! 'అనగా, అనగా' అని మాఅవ్వ కథలుచెప్పేది. ఆ కథల్లో రాచకొడుకులు దేవతల్లా తోచేవారు. ఇప్పుడువచ్చే సినీ మాల్లో రాచకొడుకులు నాగేశ్వర్రావులే కాదండీ! రాచ

కోమరితలు అంజలీలూ, దేవతాకన్నెలు వరలక్ష్ములు! అబ్బా విని ప్రాణంవిసిగిపోతోంది."

"మనం విసగడంకాదుగదా ఆలోచించవలసింది! ప్రజలందరూ విరగబడిచూడడం. వాళ్ళకు నాగేశ్వరరావులు వీరాధివీరులే, వాళ్ళ కఱ్ఱకత్తులు నిశితమైన వీరఖడ్గాలూ!"

"అదేమిటండీ. రివాల్వరుపెట్టుకోని కత్తియుద్ధాలూ, ముష్టియుద్ధాలూ చేస్తారు. పైగా ఆ వేషాలేమిటి? లాగులు కోట్లు. ఆ డ్రెస్సులు గవర్నరుగారి కోచీలు తోలే ప్యూనుల వేషాలు, ఆ డ్యాన్సులేమిటి, ఆ పాటలేమిటి? ఛా ఛా! భాషలోకూడా స్త్రీ పురుషుల సంబంధాలు అర్థమిచ్చే మాటలూ, పాటలూ, రామచంద్రా మాకులంవాళ్ళ తిట్లు కూడా అంత ఛండాలంగాఉండవు!"

"టెలిగ్రాం! సార్!" అని వీధిలోనుండి కేక వినబడింది.

బుచ్చివెంకట్రావూ, రాధాకృష్ణా, వెంకట్రావు మేడ మీద పద్మావతి కాశీప్రయాణంచేసేరోజున సాయంకాలం నాలుగుగంటలకు, సినీమావిషయాలు చర్చించుకునేందుకు కలుసుకొన్నారు. అప్పుడే ఈ తంతివార్తవచ్చింది. అది రాధాకృష్ణ అందుకొని, కాగితంతీసి, మడతవిప్పి చదివి నాడు. "పద్మావతి ... పరీక్ష ... కోసం... కాశీ... వెళు తున్నది...నిన్న నే...రామేశ్వరం...నుండి రాక ... నేను కూడా...వెడుతున్నాను...నిన్ను...చూడాలని...ఆదుర్దా పడుతున్నది...అక్కడ...చూడటం...వీలు... లేకపోయింది వెంటనే...విమానంలో...బయలుదేరి ...ఢిల్లీలో...కలు

సుకో...నరసింహామూర్తి" అని ఉంది. "తంతి సూళూరు రైల్వేస్టేషనునుంచి ఇచ్చినట్లున్నది వెంకట్రావుగారూ!"

"మీరు వెంటనే బయలుదేరి వెళ్ళడం మంచిది!" అని రాధాకృష్ణ అన్నాడు.

"ఎక్కడికి?"

"ఢిల్లీ."

"ఇప్పుడు వెళ్ళమంటారా?"

"ఆ, ఢిల్లీలో కలుసుకొనే మీరు ఒకటిరెండురోజులు అమ్మాయితో ఉండి వెంటనే రావచ్చును. కాశీవరకూ వెళ్ళి దిగపెట్టిరండి!"

"ఇదో దండగా?"

రాధాకృష్ణ మాటాడలేదు. పదినిమిషాలాగి, "నేను ఇంటికి వెడతాను. ఇంటిదగ్గరేఉంటాను. మీరు వెళ్ళదలచుకొన్నదీ లేనిదీ, నాకు 'ఫోను' చెయ్యండి!"

"సరేలెండి!"

రాధాకృష్ణ వెళ్ళిపోయినాడు.

ఒక్కసారిగా విరుచుకుపడే సముద్రకెరటాలులా ఆలోచనలు విరుచుకుపడ్డాయి – వెంకట్రావుహృదయంలో, ఏమిటి? ఎప్పుడువచ్చింది యాత్రనుంచి పద్మావతి? ఎందుకు తన్నుచూడలేదు? ఆవెంటనే ఎందుకు కాశీవెళ్ళినట్లు? తక్కినపిల్లలందరుకూడా వెళ్ళినారా?

ఆతడు టెలిఫోనుతీసి ఆంధ్రమహిళాసభను పిలిచినాడు. ఎవరో పలికినారు. కాశీకి పరీక్షకువెళ్ళే బాలికలు ఇంకా వారంరోజులలోగాని బయలుదేరరని తెలిసింది.

కృతజ్ఞత తెల్పి, ఆతడు ఫోను పెట్టివేసినాడు.

ఆతని కేదో ఆవేదన ముంచెత్తుకువచ్చినది. ఎంత అద్భుతంగా పాడుతుంది తన పద్మ! తనదేనా పద్మ? పద్మ భర్త తానేనా? చిన్ననాడు తనతో ఆడుకున్న వయ్యారాలతో కులికిపోయిన పడుచేనా ఈనాటి పద్మ? పద్మను ఈనాటిస్థితికి తీసుకురావడమే తన కానాడు తపస్సు. ఆ పిల్లది, తన ఇల్లాలు, తమ ఇద్దరి చిన్నతనంలో దేవతలా ఉండేది. ఇప్పుడు దేవత కాదా?

ఆతడు ఒక సోఫాలో చతికిలబడినాడు. ఆ బాలికకోసం కాదూ తాను కావలిలో కాపురం పెట్టింది? తన పద్మకోసం కాదూ తాను లక్షాధికారి కావాలని పట్టుబట్టి చివరకు జయము పొందినాడు! ఎందుకు తాను మదరాసువచ్చింది! ఆమెకు సంగీతం చెప్పించడం, ఆమెకు చదువు చెప్పించడం తనకు ఏ కవులూ వర్ణించలేని ఆనందం కలిగేది. ఆమెకు ఎన్నో ముద్దినుసు ఘురిపాలచీరలూ కొన్నాడు. ఆ చీరలు ధరించుకొని తలదువ్వుకొని, నగలు అలంకరించుకొని, పౌడరు రాసుకొని, వాలుకన్నులతో, ఆ చక్కటి చక్కటిరూపంతో గుళ్ళోబొమ్మలా తన ఎదుటికివచ్చి "నేను నీకు తగినట్లు ఉన్నానా బావా!" అని తన్నడిగినప్పుడు తా నా బాలికను నడుంపట్టి పైకి పువ్వును ఎత్తినట్లు ఎత్తేవాడు.

పద్మే తనకు భార్య కాకపోతే తాను తనవాళ్ళందరి మల్లేనే గోచీపెట్టుకొని వట్టి తలపాగా చుట్టుకొని తెప్పమీద సముద్రంలోకి చేపలకోసం వెళ్తూ ఉండవలసినవా డేకద! సంగీతం చెప్పిస్తే అందులో ప్రపంచంలో అందరి ఆడవాళ్ళ

కన్న అద్భుతంగా పాడగలిగిందే! చదువుచెప్పిస్తే అన్ని తరగతులలోను మొదటిగావచ్చింది. చదువు లక్షాధికారుల కేనా సొత్తూ?

అతడు చివుక్కున లేచినాడు.

ఆ పద్మవిషయంలో తానిట్టా బొత్తిగా పిచ్చివానిలా అయిపోయినాడేమిటి?

"జాజిమల్లిప్," "జాజిమల్లిప్" అని వీధిలో పూలవాడు కేకవేసినాడు పిడుగుపడినవానిలా బుచ్చివెంకట్రావు ప్రాణపడిపోయినాడు.

3

పద్మావతికి పూలంటే ప్రాణంకదా! అందులో జాజిమల్లి పూలంటే చెప్పలేనిఇష్టం. తన తోటలో ఎన్నో జాజిమల్లి పందిర్లు పెంచింది. గులాబీలు, దాలియాలు, చేమంతులు, కార్నేషన్సు, ఆయరకాల బోగైన్‌విల్లాలు కనకాంబరాలు ఎన్నిరకాల పూవులో!

ఎవరో నేర్పినట్లు ఆ పూలూ ఆకులూ గుత్తులుకట్టి కళాశాలలో పెట్టి బల్లలలంకరించేది.

తల్లో పూలచేరులు ఆమే అలంకరించుకోవాలి. ముడి వేసుకుంటే అర్థచంద్రంగా, జడవేసుకుంటే మధ్య కనకాంబరపు సూర్యబింబం, చుట్టూ రెండువరసల జాజిమల్లెలు.

కొందరు పూలుతోరణాలులా అసహ్యంగా ముడుచుకుంటారు. పద్మావతి దేవతాస్త్రీలా అలంకరించుకుంటుంది.

చిన్ననాడు కాడమల్లెలు ఎంతసొంపుగా దండలు కట్టేది. 'పువ్వులదానా' అని తాను పద్దాలును పిలిచేవాడు.

పద్దాలుకు తనపైన ప్రేమేలేదా?

పద్దాలూ! పద్దాలూ!!

* * *

రైలు కొత్తరకపు కెనడా ఇంజనుతో లోకాలు పడి పోయినట్లు ముందుకుసాగిపోతోంది.

తన రైలుపెట్టెలో తనతో ప్రయాణంచేస్తున్న ఇద్దరు అరవస్త్రీలు పద్మావతిని అరవంలో ఏవో అడిగినారు. ఏవో నాలుగుముక్కలు పట్టుబడ్డాయికాని పద్మావతికి అరవమేమీ రాదు. ఆ పెట్టెలో ఐదుసీట్లేఉన్నాయి. అయిదుగురు పద్మావతితోపాటు ప్రయాణంచేస్తున్నారు. ఒక అమ్మాయి మార్వాడీఅమ్మాయి, ఒకఅమ్మాయి పంజాబీయువతి. వారు నలుగురూకూడా ఢిల్లీకిప్రయాణం. పద్మావతి మొదట ఢిల్లీకి పోయి, అక్కడనుండి వెనక్కు కాశీవెళ్ళడానికి నిశ్చయించుకొని బయలుదేరింది.

అరవస్త్రీలలో ఒకతె ఇరువదిరెండేళ్ళపడుచు. ఆ యువతి పద్మావతి సంగీతకచ్చేరీ ఒకదానికి హాజరయింది. ఈ గీతాదేవిగానం పరమాద్భుతం అని ఆమె అప్పుడేఅనుకుంది. రేడియోలో గీతాదేవిప్రోగ్రాంవచ్చినప్పుడు ఎప్పుడూ ఆ బాలిక అతిసంతోషంగా వినేది. వసంతకుమారీ,పట్టమ్మాళూ ఒకవైపూ, గీతాదేవీ, సుబ్బలక్ష్మీ ఇటువైపూ, వీరు నలుగురూ స్త్రీ గాంధర్వరాజ్యాలకు మహారాణులు అని ఆ బాలిక అనుకొన్నది. ఎంత అరవబాణీకి శిష్యురాలైనా ఈ

గీతాదేవిలో నిజమైన తెనుగుబాణీయొక్క మహామంత్రిత మాధుర్యం ఏదోఉంది అనుకోన్నది. ఈనాడు ద్రవిడ ప్రజా లోకం ఈ తెనుగుబాణీకి ముగ్ధులవుతున్నారు. అది సంగీత సంప్రదాయ సభాసంఘం కాకపోవచ్చుగాక. కాని అరవ సినీమాలలోపాడే భానుమతి, సూర్యకుమారి, కన్నాంబ, బాలసరస్వతి, లీల ద్రావిళ్ళను మాయకమ్మినట్లు తమ తీయనిపాటల మంత్రాలతో కట్టివేశారు.

నిజమైన సంప్రదాయం దెబ్బతింటున్నది సత్యమే! అయినా గాలి ఎటు వీస్తోందో తెలియటంలేదూ!

"ఏమండీ మీపేరు గీతాదేవికాదూ?" అని ఆ మీనాక్షిఅమ్మాళ్ ఇంగ్లీషులో పద్మావతిని ప్రశ్నించింది.

"అవునండీ. మీపేరు?"

"మీనాక్షి. ఈవిడ మా వదినగారు, పర్వతవర్ధనమ్మాళ్. ఆవిడ భర్త మా అన్నా, మా వారూ, ఢిల్లీ సెక్రటరేట్‌లో ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు."

"నేను కాశీకి మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షకు వెడుతున్నాను."

"చాలా సంతోషం."

"నాపేరు మీకెట్లా తెలిసింది?"

"మీ కచ్చేరికి ఓదానికి వచ్చాను. ఎంత గొప్ప పాటండీ మీది!"

"తెలుగువారి సంగీతం మీకు నచ్చిందా?"

తెలుగువారి సంగీతమూ, అరవవారి సంగీతం అని అద్భుతమైన సంగీతాలకు తేడాలుఉంటాయా? బాణీలు

తేడాలుఉండాయి. మీ వేషం వేరుఅయినా మనం ఇద్దరం భారతస్త్రీలమే కాదండీ!"

ఇంతలో ఆ పంజాబీ అమ్మాయి వీరిద్దరిదగ్గిరకు వచ్చి కూర్చుని "మాది ఒకనాడు లాహోరు. ఈరోజు మదరాసు కాపురం. ఢిల్లీలో మానాయనగారు మిలిటరీలో ఉన్నారు. కెప్టెన్! మావారు ట్రిప్లికేనులో కొత్తగా బట్టలదుకాణం పెట్టుకున్నారు. బాగా లాభంవస్తోంది, మేం త్యాగరాజనగరులో ఉంటున్నాము. మదరాసువచ్చి రెండేళ్ళపైన అయింది. అరవబాలికలు, తెలుగుబాలికలు మాతో ఎంతో ఆప్యాయంగా కలిసిఉంటున్నారు. అందరమూ భారతీయాంగనలము అన్నమాట ప్రతిఅక్షరమూ నిజం" అన్నది.

"పాడండి" అని రెండవ అరవ అమ్మాయి కోరింది. రైలు వేగంగా బిట్రగుంట దాటి వెళ్తోంది.

పద్మావతి రైలుహోరుకు శ్రుతికలిపి తోడిరాగం ఆలాపన ప్రారంభించింది. ఆ రాగం అరగంట పాడింది. తరువాత తానం ఎత్తుకుంది. తానం ఇరవైనిముషాలు సాగింది. ఆ వెనక పల్లవి ప్రారంభించింది.

వంగోలు దాటిపోయింది.

పల్లవి ఒక అరగంట సాగింది.

స్టేషన్లు వెళ్ళిపోతున్నాయి.

రైలు మహావేగంతో సాగిపోతూంది.

ద్వాదశ గుచ్ఛము

1

రైలు వేగంగా సాగిపోతోంది. పద్మావతిహృదయంలో ప్రత్యూషం ఉదయించేటట్లు లేదు. తనబావ ఢిల్లీ రాక పోతే? తన బావకు తానేమీ పనికిరాకపోతే? పురుషునకు స్త్రీగాని, స్త్రీకి పురుషుడుగాని ఒక్క స్త్రీపురుష సంబంధార్థానికేనా ఉద్భవించింది? అయితే పండులవలె, ఋషిదంపతులవలె జీవించే వృద్ధులైన భార్యాభర్తలగతి?

బ్రహ్మచారిణులై, విధవాత్యాగ యోగినులై జీవిస్తూ, జాతిసేవచేసే ఉత్తమస్త్రీలజీవితాలు అర్థములేనివేనా? మానవజీవితం తీగెలల్లుకుపోయిన నికుంజమువంటిది. బహుళ లతాపూర్ణ నికుంజములో ఏ తీగను విడిగా పరిశీలించగలము? అని పద్మావతి భావించుకొన్నది.

రైలులో తనతోటి ప్రయాణీకులైన ఈనూత్న స్నేహితురాండ్రు తన్ను సంగీతంపాడమని ప్రార్థించినప్పుడు, తాను పాడుటకు సందేహించలేదు. వారా పాటవిని ఆనందంలో ఏవో లోకాలలో తేలిపోయామని ఉప్పొంగిపోతూ తన్ను మెచ్చుకొన్నారు. భగవంతుడు తన కా గాంధర్వమహిమను ప్రసాదించింది ఏదో ఉత్కృష్టసేవ జగానికి అర్పించమనే కదా! ఎంతకాలం తాను నీడలనుచూచి భయపడి పారిపోవడం? తనబావ ఢిల్లీలో తన్ను కలుసుకుంటాడా సరేసరి,

ఆతనికి నిజమైన సైదోడై, ఆతని నీడలనుండే సంఘసేవలో మానవజాతికి సాష్టాంగమవుతుంది. తన్ను కలుసుకోలేకా-తాను ఒంటిగానే బ్రతుకుదారుల ప్రయాణిస్తూ జాతికి పరిచర్యచేస్తుంది, చదువు పూర్తిచేస్తుంది. సేవచెయ్యాలనే అనుకుంటే, చేసే దీక్షకలవారికి మార్గాలూఉన్నాయి. మార్గాలలో మహోత్తమమైనవి ఉన్నాయి.

ఇంక తన బావను దూరంనుండే ఆరాధించుకుంటూ తన సేవామార్గాన్ని అనుసరించిపోతుంది.

మనుష్యులెంత దగ్గరవారైనా వారిహృదయాలు ఇనప గోడలవెనకఉన్నట్లు ఉంటాయి. ఆ హృదయాలు తామన్న ప్రేమార్ద్రితాపూర్ణములై కరిగిపోతాయని నమ్మినంతసేపూ ఆ హృదయాలు ఆ రీతిగానే ప్రత్యక్షమవుతూ ఉంటాయి. ఎదుటి జీవితాలలో అర్థములేని ఏదో ఒక సంఘటన సంభవించేసరికి, ఆ సంఘటన ఇవతలిహృదయాలకు కోటి క్రీనీడలు కమ్మికొని దర్శనమిస్తుంది. ఇంక వీరికీ వారికీ ఇంతవరకూ ఉన్న సామరస్యం మాయమై, కాకోలంవంటి విషం ఉద్భవిస్తుంది. తాము గరళకంఠులై ఎవరా విషం ఆస్వాదించుకో గలరు ?

తనబావ తన్ను ప్రేమించడంలేదని తా నెందుకు నిర్ధారణచేసుకోగలిగింది ? పద్దాలు నిట్టూర్చింది. రైలు స్టేషనులో ఆగుతూనేఉంది. యోజనాలను అంగుళాలు చేస్తూ సాగిపోతూనేఉంది.

తాను మాత్రం తన బావను అంతుఎరగని గంభీర ప్రేమతో ప్రేమించిఉంటే, తన కెందుకు బావంటే విసుగు

జన్మించింది? బావంటే ఏదో భయం వేసి ఏదేని సాకుతో, బావనువిడిచి పారిపోయింది! ఎట్లు విడిచిఉండగలిగింది తాను? ప్రేమకోసం సర్వమూ ఆహుతిస్తారన్న మాట వట్టిది. గాఢంగా కోరిన ఏ సంఘటనకోసమైనా మనుష్యుడు తన జీవితం కొంత ఆహుతిస్తాడు. ధనం, పదవి కోరినవాడు తన గౌరవం, తనలోని ఉత్తమ మానవత్వం నాశనంచేసుకొంటూ నేఉన్నాడు.

ఇప్పుడు పద్మావతిలో బాలికాత్వము జారిపోయింది. ఆమె మనస్సులోని మంచులు దెసలకుప్రవహించి మాయమైనాయి. చిన్నవాటినుండీ తన నాయకుడు బుచ్చివెంకులు బావే! అతడు తనకై ఆతనికై తాను, మెట్లెక్కుతూ పైకి నడిచివచ్చారు. తాము చిన్ననాడు ఆడుకొన్న సముద్రానికి మేరలు చిన్నవి. ఈ నాడవి విస్తరించి గడపలను దాటిపోయాయి.

ప్రతి జీవితమూ ఇంకోజీవితంతో చేయి అంది పుచ్చుకొని మెట్లెక్కిపోవలసిందే. అదే మానవుని నిత్యలీల! అదే భగవంతుని నిత్యఖేల! అనుకుంది ఆమె చిన్నబిడ్డలా. ఆమె హృదయం శాంతిపొందింది.

రైలు వేగంగా సాగిపోతూఉంది.

2

బుచ్చివెంకట్రావు ఆకాశపథంలో మహావేగంగా ఉత్తరానికి ఎగిరిపోతున్నాడు. నరసింహమూర్తి మేష్టారి టెలిగ్రాం అందినవెంటనే కారుమీద విమాన కార్యా

లయానికి పోయి, వెంకట్రావు ఢిల్లీకి టికెట్టు కొనుక్కు న్నాడు. ఆ మర్నాడు ఉదయమే విమానం అందుకొని ప్రయాణం సాగించాడు.

క్రింద ఎన్నిపట్టణాలు, నదులు, కొండలు వెనక్కు పరుగిడుతున్నాయో! పొలాలూ, అడవులు, జిల్లాలు, రాష్ట్రాలు వెనక నేఉండిపోయాయి. ఆలాగే తన బ్రతుకులో ఎన్నో కాంక్షలు, బాధలు, ఆనందాలు, సంఘటనలు వెనక్కువెళ్ళినా, అవన్నీ ప్రయాణమార్గంలో ఉండనే ఉన్నాయి. అదేరీతి తన జీవితంలోని సంఘటనలూ ఆలాగే ఆ వెనక సంవత్సరాలలో ఉండిపోయాయో ఏమో? మనుష్యుడు వెనక్కువెళ్ళడం నేర్చుకుంటే, ఆ జీవితయానంలో మళ్ళీ ఆ సంఘటనలన్నీ సంభవిస్తాయా? తన తల్లిదండ్రులు వెనకటి ప్రపంచాన్ని ప్రత్యక్షంచేస్తూనేఉన్నారుకదా !

తాను తన గ్రామంలో తల్లిదండ్రులకు, అన్నదమ్ము లకు చక్కని పెంకుటిల్లుకట్టించి ఇచ్చాడు. మామగారికీ, చాలామంది చుట్టాలకూ తన రొయ్యపప్పూ, ఎండుచేపలూ ఎగుమతికంపెనీలో వాటాలుఇచ్చాడు. తనలో వాటాల వారందరిదగ్గర కొద్దోగొప్పో సొమ్ము నిల్వఉంది.ఆ వాటా దార్లందరూ చిన్నచిన్న పెంకుటిళ్ళు కట్టుకున్నారు, కాని వారందరూ ఇంకా పల్లీయులే. ఇంకా పుట్టగోచీలు పెట్టుకుని తన చుట్టాలు, పెద్దలూ చిన్నలూ అందరూ సముద్రం వేటకు వెడుతూనే వున్నారు. ఆలా పల్లీయులు సముద్రం వేటకు వెళ్ళకపోతే తన కంపెనీ దివాలాతీసిందన్నమాటే !

తన పల్లెవారిలోనుండి ఇంగ్లండులోవలె ఉత్తములైన

నావికులు తయారుకావాలి. చదువులు లేకపోవడంచేతనే కదా తనవాళ్ళని ప్రభుత్వం యుద్ధనౌకా నావికులుగా జేర్చుకొనకపోవడం. కులమత వైషమ్యాలవంటి ఈ నికృష్ట జీవితానికంతకూ చదువులేకపోవటమే కారణం. తన పద్మ చదువుకొన్నది. చదువుకుంటుంది. తాను చదువుకొంటున్నాడు. ఈ పరీక్షలు చదువులో ముందుకు ప్రయాణం చేయించగల మజిలీలవంటివి. తన పద్మ బి. ఏ., ప్యాసవుతుంది. తానూ తనపద్మా దేశాలుతిరుగుతారు. తన కంపెనీ బాగా ఏర్పాటుచేసి, తానూ తన పద్మా అమెరికాకో, ఇంగ్లండుకో పోయి అక్కడ చేపలవిషయమూ అందుకు సంబంధించిన సముద్రజ్ఞానమూ, సముద్రయాన ప్రావీణ్యతా నేర్చుకునిరావాలి. అప్పుడే తనదేశానికి తా నేదైనా సేవ చేయకలడు. తనకు ఉద్యోగాలు అవసరంలేదు. తన కంపెనీ మంచిలాభాలు తెస్తున్నది. తాను ఇదివరకు కంపెనీల వారివలె పల్లెవారిదగ్గిర అతిచవకగా కొని, అతిలాభంగా అమ్మటంలేదు. తా నన్ని కంపెనీలకన్న ఎక్కువఖరీదులకు కొంటున్నాడు. లాభసాటికి పర దేశాలకు ఎగుమతిచేస్తున్నాడు. చీనాకు, జపానుకు, బర్మాకు, మలయాకు, సింహళానికి, జావాకు తనసరకు రవాణా అవుతోంది. తాను ప్రభుత్వానికి లెక్కలన్నీ సరిగాచూపించి, ఇవ్వవలసిన పన్ను సకాలంలో ఇస్తున్నాడు. తనకు రాజకీయాలు అనవసరం, ఆంధ్రరాష్ట్రంవిషయంలోమాత్రం తనకు తీరనికోర్కె ఉంది. మద్రాసులో సగపాలు తెలుగువారున్నారు. అయినా

మద్రాసు తెలుగువారిది కాకపోవడమేమిటి? పోనీ కొంద రన్నట్లు సగంసగం పంచితే, ఉభయరాష్ట్రాలవారికీ మేలు. ఏ రాష్ట్రంవారిదైనా మద్రాసు దెబ్బతింటుంది. చివరకు ప్రత్యేకరాష్ట్రమైనా మదరాసు హీనస్థితి పొందుతుంది. రెండురాష్ట్రాలకు ముఖ్యపట్టణమైతే మద్రాసు ఇప్పటికన్న మహోన్నతస్థితి పొందుతుంది. లేనిపోని అహంభావాలు పెట్టుకొని మనుష్యులు తామూ నాశనమౌతారు. ఇతరు లనూ నాశనంచేస్తారు.

ఏమిటీ తన కీ ఆలోచనలు. ఈలాంటి ఆలోచనలే తన కీ మధ్య. వీనిఅన్నింటికి కారణం పద్మాలు తనకు, చిన్నతనం నుండీ ఓ దేవకన్యలా దర్శనం ఇచ్చేది. ఆమెకు తగిన భర్త కావాలని తాను యుద్ధానికి పోయినాడు. యుద్ధంవారికి అన్నీ సప్లయిచేసే కంపెనీలవారివిషయం అంతా చూసి, తాను యుద్ధంనుంచి రాగానే రొయ్యలపప్పు, ఎండుచేపల ఎగుమతికంపెనీ పెట్టినది. పద్మాలును లక్ష్మీదేవిని చేయ డానికే. తనపద్మాలు సౌందర్యదేవత. తన పద్మాలు సరస్వతి. తన పద్మాలు తనజీవితానికి ఆరాధ్యదేవి.

ఏ తిక్క పుట్టిందో తనకు. మదరాసునగరంలో తన పద్మాలు వట్టి పల్లెపిల్ల అనిపించింది. తనతోపాటు తన పద్మాలు ముందుకు సాగిరావటము లేదనిపించింది. ఈ సినీమా తారలు, ఈ బీచి సుందరులు తన్నేదో మైకంలోముంచారు. కాస్త యితే తన పద్మాలు తనకు దూరమైపోయిఉండును. ఆమె గీతాదేవి. తాను వట్టి మొరకుడు. ఆమె సంగీతంపాడుతూ

ఆసభలలో వేదికపైన కూర్చునిఉంటే, తనకు ఆకాశంనుంచి దిగివచ్చిన దేవతామూర్తిలా కనబడింది. తాను బజారుల వెంట వెడుతూఉంటే, ఆమెరికార్డులు విన్నప్పుడు, రేడియోలో ఆమె పాడినప్పుడు, దివ్యమైన ఆ గాంధర్వం విన్నప్పుడు తన కప్పుడామె వెలిగిపోయే శరీరంతో ఎదుట నిలుచున్నట్లే అయ్యేది.

పద్మాలూ! సౌందర్యాలరాణీ! దివ్య గాంధర్వాలు లోకాలను ఉప్పెనలుగా ముంచే గీతాదేవీ! మూర్ఖుడై తాను తన్నే మరిచిపోయేస్థితికి వచ్చాడా?

తానట సినీమాకంపెనీ పెడతాడట. సుశీలమాత్రం సీతాశోకచిలకల్లే తనదే. నర భరత పత్నులను కొన సాహసించాడట! ఎంత దౌర్భాగ్యము. ఏనాటికైనా పతితుడు కాబోయే పురుషునికి స్త్రీయే చేయిఅందిస్తుంది. స్త్రీ వట్టి బిడ్డలకనే పశువు అనుకొన్న ప్రతిపురుషుడూ కూపంనది వంటి పరమదౌర్భాగ్యకూపంలో కూలిపోతాడు.

విమానం హైదరాబాదులో ఆగి మళ్ళీ బయలు దేరింది. నాగపురంలో ఆగింది. ఆతనికి ప్రయాణంలో పలకరించేవారేలేరు. ఆలోచనలే ఆతనితోటి యాత్రీకులయ్యాయి.

విమానం మహావేగంతో రెక్కలుచాచి వింధ్య పర్వతాలు దాటింది.

3

పద్మావతి స్ప్యాక్షిల్లీలో దిగగానే ఎదుటకువచ్చి బుచ్చివెంకట్రావు నిలుచునిఉన్నాడు. పద్మావతికి తక్కిన సర్వమూ మాయమైనది, శివిగా రూపమెత్తిన దివ్యత్వంలా ఆమెకు బుచ్చివెంకట్రావు కనిపించినాడు. రైలులో ప్రయాణంచేసిన తోటి మహిళలు, ఒకదేవికి నమస్కారంచేసినట్లు పద్మావతికి నమస్కరించి, ఆమెను కౌగలించుకొని, కరస్పర్శచేసి ఢిల్లీనుండి వెళ్ళబోయేముందు తమ తమ ఇండ్లకు ఆమెను రమ్మని ఆహ్వానించారు.

పద్మావతి సర్వమూ మరచిపోయింది. వారేమంటున్నారో ఆమెకు వినబడలేదు. ఏదో చిరునవ్వు! ఏదో నిర్వచింపరాని ఆనందం.

ఇంతట్లో ఆమెకు చటుక్కున జ్ఞప్తికివచ్చి,ఆ స్నేహితురాండ్రకుబుచ్చివెంకట్రావునుకళ్ళతోచూపి,సిగ్గుతో"వారే! వారే!నన్నుకలుసుకోడానికి విమానంమీద ఢిల్లీవచ్చారు!" అని చెప్పింది. వారాతనికి నమస్కరించారు. ఆతడూ సిగ్గుపడుతూ వారికి ప్రతి నమస్కరించాడు. ఎవరి మగవారు వారికడకు వచ్చారు. మగవారిని ఒకరికొకరు ఆడవారే పరిచయం చేశారు. ఒకరికొకరు నమస్కరించుకొన్నారు.

అందరూ ఒకరిదగ్గిర ఒకరు సెలవుపుచ్చుకొని మళ్ళీ కలుసుకుందామనుకొని ఎవరిదారిని వారు వెళ్ళిపోయినారు.

ఆమె ఏర్పాటుచేసుకొన్నవారింటికిగాక బుచ్చివెంకట్రావు తానేర్పాటుచేసిన హోటలుకు పోదామన్నాడు.

నరసింహమూర్తిమేష్టారుకు తన బిడ్డలిద్దరూ ఈవిధముగా కలుసుకోవడం వైకుంఠం అబ్బినట్లైనది. సర్వ పవిత్రక్షేత్రాలు ఒక్కసారిగా దర్శించినట్లు ఆతనిఆత్మ పొంగి పోయినది.

నరసింహమూర్తిమేష్టారి జీవితం సంగీతమయం. విశ్వమే గాంధర్వంలోనుంచి ఉద్భవించిందని ఆతనినమ్మకం. ఆతడు కలలుకన్న పరమ సంగీతమూర్తి తన శిష్యురాలైన ఈ క్షైవరక బాలికరూపై ఉద్భవించింది. ఆతడు ధనంకోసం ఆదినుంచి ఈ కుటుంబాన్ని నమ్ముకొని మదరాసురాలేదు. పద్మావతి సంసారమోహంలోపడి ఎక్కడ సంగీతం మరచి పోతుందో అన్న భయంతో వారు అడగగానే వారి వెంట బడి వచ్చాడు. తానింత వండుకొన్నాడు, వారికింత పెట్టాడు. వారు తనకోసం మాంసాహారమే మానివేశారు. బుచ్చి వెంకట్రావుకు మాంస భక్ష్యాలపై మనస్సుపోతే మిలిటరీ హోటలులో మంచిదానికిపోయి తినివచ్చాడు. స్త్రీలకున్న పట్టుదల పురుషులకుండదు. పద్మావతి మాంసం మానివేసిం దంటే తన జన్మలో మాంసాహారమే ఎరగనిదిగా అయి పోయింది. అందుకనే నరసింహమూర్తిమేష్టారు పద్మావతిని కన్నకూతురుకన్న ఎక్కువగా ప్రేమించుకొన్నాడు.

వారు ముగ్గురూ టాక్సీమీద బుచ్చివెంకట్రావు, ఏర్పాటుచేసిన ఉత్తమమైన ఒక హోటలుకు వెళ్ళారు.

రైలుస్టేషను ప్లాట్‌ఫారంమీదగాని, కారులోగాని, హోటలులోదిగి తమ భాగంలోనికి పోయినప్పుడుగాని పద్మా

వతి భర్తతో ఏమీ మాట్లాడలేకపోయింది. బుచ్చివెంక ట్రావు భార్యతో ఏమీ మాటలాడలేకపోయినాడు.

నరసింహామూర్తిమేష్టారుమాత్రం ఏదో గ్రహించి నట్లు దారిపొడుగునా మాట్లాడుతూనేఉన్నాడు ప్లాట్‌ఫారం మీద.

"ఏమయ్యా బుచ్చివెంకట్రావూ! మాకన్న ముందు వచ్చేశావే?" అన్నాడు. అందుకు వెంకట్రావు.

"అవును!" అన్నాడు.

"అక్కడ మాయమై ఇక్కడ తేలినావా?"

"అవును!"

కారులో డ్రైవరుపక్క ముందుసీటులో కూర్చుని ఉన్నప్పుడు నరసింహామూర్తిమేష్టారు వెనక్కుతిరిగిచూడ కుండానే "నిన్ననే వచ్చేసేయగలిగావన్నమాట బుచ్చివెంక ట్రావూ?" అని ప్రశ్నించాడు.

"అవును?" అని అన్నాడు బుచ్చివెంకట్రావు.

"విమానంలో భయంవేయదూ?"

"వేయలేదు!"

"రెండు మూడు గంటలలో విమానం రాగలిగిందన్న మాట."

"ఊఁ!"

హోటలులో "సామానెక్కడ పెట్టించమన్నావయ్యా బుచ్చివెంకట్రావూ ?" అని నరసింహామూర్తిమేష్టారు ప్రశ్నించాడు.

"అది నీగది. ఆ గది—"

"సరే సరే!" అన్నాడు మేష్టారు.

ఇద్దరిగదులమధ్య తన గది ఏర్పాటుచేశాడేమిటి? అని నరసింహామూర్తి మేష్టారు దిగులుపడిపోయినాడు. తన కొద్ది సామాను తన గదిలోపెట్టించుకొని, పద్మావతి సామాను పద్మావతిగది అని సైగచేసిచూపించిన గదిలో పెట్టించాడు. గది, గదివెనక పడకగది, పడకగది ప్రక్కన స్నానాలగది. అందులో వేడినీళ్ళకుళాయీ, చన్నీళ్ళ కుళాయీ ఉన్నాయి. పడకగదులలో, పందిరిమంచం, పరుపూ, శుభ్రమైన రంగులదుప్పటీ, బీరువా, అద్దంఉన్న బల్లా, సోఫా, ఓ మంచికుర్చీ.

అందమైనవస్తువులు అలంకరించిఉన్నాయి. ఇవన్నీ చూచి నరసింహామూర్తి మేష్టారు ఓ నిట్టూర్పువుచ్చి "నా కెందుకయ్యా ఇవన్నీని?"అని అనుకున్నాడు. పది నిముషాలు ఏమిటిది? అని తలపై చేయిపెట్టుకొని ఆలోచిస్తూ సోఫాలో కూలబడి కూర్చునిఉన్నాడు. ఏదో జ్ఞాపకంవచ్చినవానిలా తువాలూ, నలుగుపిండీ, నూనే తీసుకొని స్నానాలగదిలోనికి పోయాడు.

రమ్మని టెలిగ్రాంఇవ్వగానే వచ్చాడు. బుచ్చివెంక ట్రావుమనస్సు మారింది అని నరసింహామూర్తి మేష్టారు పొంగిపోయాడు. హా! వారివురకు ఈ విడిగదుల ఏర్పా టేమిటి? వచ్చినప్పటినుండి ఇంతవరకూ వారిరువురకూ

మాటలేలేవే? పూర్ణమైన ఆనందంతో మాట్లాడుకోలేక పోయూరా? మొదట ఒకరిని ఒకరు చూడగానే వారిరువురి ముఖాలు వికసించాయి. తాను చూడనట్లు నటిస్తూ జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తూనేఉన్నాడు. బుచ్చివెంకట్రావుకూ సుశీలకూ ఎంతవరకూసాగింది? సంబంధం హద్దుదాటితే ఎందుకు వచ్చినట్లు ఈతడు? భార్యగనుక అధికారం చెలాయించడానికా? అయితే భార్యను పరీక్ష పూర్తిచేసుకోనీయకుండా తీసుకుపోతాడా? అయితే ఇంతఖర్చెందుకు ఈ హంగామా ఎందుకు? ఆడవారిమనస్సు బ్రహ్మకే అర్థంకాదన్నారుగాని మగవారిమనస్సులు వారికే అర్థంకావు. తాను భగవంతుని ప్రార్థనచేయడంతప్ప గత్యంతరంఏముంది?

4

తన గదిలోకి వెళ్ళింది పద్మావతి. స్టేషన్ ప్లాట్ ఫారంపై తన బావనుచూడగానే ఆమెకు పట్టరాని ఆనందం కలిగింది. చిన్నతనంలో ఒకసారి తన బావ సముద్రానికి బలి అయిపోయాడు అన్నప్పుడు తన ప్రాణమే పోయినట్లయి, తనకీ ప్రపంచమే లేదనుకుని, తానుకూడా సముద్రానికి బలి అయిపోదామని నిశ్చయించుకొన్నప్పుడు, బావ దొరికాడు. బ్రతికిఉన్నాడు రెండురోజులలో వస్తాడు అని వార్త విన్ననాటి అద్భుతానందంకన్న ఈనాడు తన కెక్కువ ఆనందం కలిగిందే! ఆ వెంటనే బావ ఏదోవిధంగా ఉంటే తాను మాట్లాడలేకపోయింది. ఏదో అధోలోకాలకు క్రుంగిపోతు

న్నట్లు తనకు ఆపరాని నిస్పృహ కలిగింది. తనకు ఈలా విడిగా గదీ ! బావకు తనపై ప్రేమేపోయిందా? బావ తన్నిక ప్రేమించడా ? తన కీ సంగీతం ఎందుకు ? ఈ చదువులు పరీక్షలు ఎందుకు ? రమ్మనగానే వచ్చాడే! ఎందుకు ? కళ్ళనీళ్ళు తుడవడానికా ? ఆమెకు వెక్కి వెక్కి ఏడ్పు వచ్చింది. ఆ పందిరిమంచంపైన వాలిపోయింది.

అటు బుచ్చి వెంకట్రావుకు ఆశ్చర్యంకలిగింది. పద్మా వతికి తనపై కోపంతీరలేదని ఆతడనుకున్నాడు. ఆమె మాట్లా డదు. అంతమౌనం! తాను సిగరెట్లుఅసీ కాలుస్తూఉంటాడు గదా అని ఆమెకు ప్రత్యేక గదీ అపీ ఏర్పాటుచేశాడు.ఒక్క మాట మాట్లాడదు. తన కెందుకు రమ్మని టెలిగ్రాం ఇచ్చి నట్లు? తనదేవి పద్మావతి ఇక దూరమైపోతుందా ? ఇకనుండి తన బ్రతుకు తెల్లవారిపోతుందా ? ఆతడు సిగరెట్టుపైన సిగరెట్టు కాలుస్తున్నాడు. ముందుగదిలో ఒక సోఫా కుర్చీపై చదికిలబడి కన్ను మూశాడు.

ఒకసారి మహామారిలా ఎక్కడనుండో తప్పు అభి ప్రాయం కలిగినప్పుడు, ఆ తరువాత అందుకు సంబంధించిన వారి వర్తనమంతా ఆ భావానికి స్రుతిఅయిపోతుంది. ఆ తప్పుఅభిప్రాయం ఇంకా గాటమైపోతుంది.

ఆ ముగ్గురూ ఆరోజూ, ఆ మర్నాడూ ఏలా గడి పారో? ఆ మహానగరంలోని, ఆచుట్టుప్రక్కల విచిత్రాలు ఏలా సందర్శించినారో ? కుతుబ్ మీనార్, లాల్ ఖిల్లా,

జుమ్మాన్మసీదు, ఫత్తేపూర్‌సిక్రీ పైత్యరోగినోట భక్ష్యాలయ్యాయి. మహాత్మాజీ చైత్యప్రదేశమైన రాజఘాట్ దివ్యక్షేత్రంకడ పద్మావతి గుండెలవియగా రోదించింది. బుచ్చి వెంకట్రావునకు కన్నుల నీరు తిరిగింది. నరసింహమూర్తి మేష్టారు ఆడదానిలా వాపోయినాడు.

మహాత్ముడు అవతారపురుషుడు, దుఃఖార్తులైన సర్వమానవుల బాధలూ హరించి తన బ్రతుకులో ఆస్వాదించుకొన్నాడు. బీదతనంవల్ల, కడుపునకు ఒక కణమైనా లేని దౌర్భాగ్యంవల్ల ఒక కన్నునుండైనా ఒక్క బాష్పబిందువైనా రాలిననాడు తక్కినవారి బ్రతుకులు వృధా అనీ ఆ బ్రతుకులు హింసాపూరితాలనీ, ఆయన బోధించాడు. ఆయన శిష్యులే నేడు రాజ్యభారం వహించి దీన మానవుల కళ్ళనుండి రక్తాశ్రువుల మహాఝురులుగా ప్రవహింపచేస్తున్నారని నరసింహమూర్తి మేష్టారు గజగజలాడిపోయినాడు.

ఈ అవతారము, ఈ దైవస్వరూపుడు, కోరి అవతారం చాలించింది మనుష్యుల కర్కశహృదయాలు చూచేకదా! ప్రేమలు ఉద్భవించని, ప్రేమలు ఎండిపోయిన మనుష్యులే మహాత్మునిగుండెలో రివాల్వరు పేల్చినారు. "ఓ ప్రభూ! నువ్వు ప్రేమసముద్రానివి! ఓ పరమకరుణామూర్తీ! నీ బ్రతుకే ఒక ధర్మవిశ్వం!" అని వెంకట్రావు వివశుడై ఆ పవిత్రక్షేత్రం ఎదుట సాష్టాంగపడినాడు.

వారందరూ లేచి ఈవలికి వచ్చినప్పుడు వెంకట్రావు భార్యదగ్గిరకు పోయి "పద్మా! నాపైన ఇంకా కోపంతీర లేదా?" అని ప్రశ్నించినాడు. పద్మావతి కన్నులతీరుతోనే ఆతనిమోము ఒకసారి ఆశ్చర్యంతో చూచి "కోపంఏమిటి బావా?" అన్నది.

"వచ్చినప్పటినుండీ ఏదో అలాఉన్నావేమి?"

ఆ బాలికకన్నులు గంగా, యమున లయ్యాయి. "బావా! బావా! నిన్ను...నిన్ను ... ఓ నిమిషమైనా ... వదిలిఉండలేను. నా కీ పరీక్షలూ వద్దు...ఈ...ఈ... సంగీతమూ వద్దు!...నీకింత చాకిరిచేసుకుంటూ...ఉంటాను."

"అదేమిటి పద్మా!"

"బావా! నువ్వే...నువ్వే...నాకు...మహాత్ముడవు నా...పైన నీకు...నీకు...ప్రేమ... పూర్తిగాపోయింది ... అని...అని."

"ఓసి వెఱ్ఱిపిల్లా! నీకోసం నేను బ్రతికిఉన్నాను. సముద్రంలో నా పడవ అలా దరీ, అంచులేకుండా కొట్టుకుపోతూ నీమూర్తి ... అందాలనీ, నువ్వు ...నా ఎదుట ప్రత్యక్షం అవుతూ...నాకు సరియైనదారి చూపించింది. నీకోసం యుద్ధానికి వెళ్ళాను. ఆ యుద్ధంలో నీఆలోచన, నువ్వు నాకోసం కనిపెట్టుకొని ఉన్నావన్న ఆలోచన నాకు ఏనుగుబలం, సింహంశక్తీ ఇచ్చినాయి. నువ్వే నన్నెప్పుడూ కాపాడు

కొంటున్నావు అన్న గాఢమైన నమ్మకంతో ముందుకు చొచ్చుకువెళ్ళేవాడిని."

"నా...నా...మీద...నీప్రేమ ఏమీపోలేదూ?"

"ఎలాపోతుంది. పోలేదుకదా, మరీ కోటిరెట్లు పెరిగిపోయింది. నువ్వుకోరితే అన్నీ మాని ఊరుప్రయాణం కడ్తాను."

ఆమెకన్నులు వెలిగిపోయాయి. అప్పుడే పాలసముద్రంలో దివ్యకమలంతో ఉద్భవించిన లక్ష్మిలా ఆమె తేజరిల్లిపోయింది. ఆమె పదిమంది చూస్తున్నారని సిగ్గయినా లేకుండా భర్తపాదాలకడ మోకరిల్లి నమస్కరించింది. వెంకట్రావు ఆమెనులేవనెత్తి హృదయాని కదుముకొన్నాడు. సంధ్యచీకట్లు ఆవరిస్తున్నాయి. రాజఘాట్ పవిత్రచైత్యంపై సాయంసంధ్యాదేవి అరుణకాంతులు వెలిగించింది.

నరసింహమూర్తిమేస్టారు తనలో ఒక నూతనానందం పాలవెల్లువలా పొంగిపోగా, ఆ దంపతులను యమునానది తీరాన్నే వదిలి తాను రాజఘాట్‌కడ ప్రార్థిస్తూకూర్చున్నాడు.

చీకట్లు ఆవరించాయి. జగమంతా దీపావళిలా దీపాలతో నిండింది.

"పద్మా!"

"బావా!"

"నువ్వు బి. యే. కూడా పూర్తిచేయాలి!"

"మీరు తలపెట్టిన సినీమా పూర్తిచేయండి!"

"మనకథే కొంచెంమార్చి, పేరులుమార్చి తీయిద్దాము."

"ఛా! సిగ్గుకాదండీ!"

"నా గీతాదేవీ! నాఆత్మలో అధివసించిఉన్న పద్మా!"

ఆమె ఆతనిఒడిలో తలనుంచి ఆతనిపాదాలు హృదయానికి అదుముకొంది.

జాజిపూల పరిమళాలు జగమంతా నిండిపోయాయి.

ఓం అసతో మా స ద్గమయ !
తమసో మా జ్యోతిర్గమయ
మృత్యోర్మా అమృతం గమయ."

సమాప్తం

